

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE KAÇAK
İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE TÜRKİYE**

Ulaş GÜLTEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hasan Ejder TEMİZ

2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Kaçak İşgücü Göçü ve Türkiye**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Ulaş Gülten
Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Tez Konusu : Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Kaçak İşgücü
Göçü ve Türkiye
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ..... dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Kaçak İşgücü Göçü ve Türkiye

Ulaş GÜLTEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Göç olgusu, insanların ihtiyaçları doğrultusunda ulusal sınırlar içerisinde veya uluslararası düzeyde gerçekleşmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından uygulanan kısıtlayıcı göç politikaları daha da belirginleşmiştir. Bu bağlamda, özellikle Balkan, eski Doğu Bloğu, Kafkas, Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden birçok göçmen, Avrupa Birliği üyesi ülkelere kaçak şekilde göç etmektedir. Kaçak göçmenler, daha çok kendi ülkelerinde var olan işsizlik, yoksulluk ve savaş gibi nedenlerle Avrupa Birliği üyesi ülkelere göç etmektedir. Diğer yandan, kaçak göçmenler, Avrupa Birliği'ndeki işverenler için ucuz işgücü konumundadır.

Türkiye ise, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Diğer bir ifadeyle Türkiye, Doğu-Batı ya da Kuzey-Güney arasında önemli bir transit noktadadır. Bu açıdan, Türkiye, özellikle Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenlerin Avrupa Birliği üyesi ülkelere ulaşabilmeleri için transit ülke özelliği göstermektedir. Ayrıca, Türkiye, Balkan, eski Doğu Bloğu ve Kafkas ülkelerinden gelen kaçak göçmenler için hedef ülke konumundadır. Bu bağlamda, Türkiye, kaynak, transit ve hedef ülke özelliklerini taşımaktadır.

Dolayısıyla Avrupa Birliği üyesi ülkelere ve Türkiye'ye gelen kaçak göçmenler, emek-yoğun, düşük nitelikli, düşük ücretli, ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan işlerde istihdam edilmektedir. Bir başka ifadeyle kaçak göçmenler, yerli işgücünün pek çalışmadığı ev hizmetleri, inşaat ve tekstil gibi sektörlerde kayıtdışı çalışmaktadır. Bu çerçevede, kaçak göçmen istihdamı, istihdam sorunlarını yaygınlaştırmakta ve işsizliği kısmen arttırmaktadır. Öte yandan, kaçak göçmenler, çalışma koşulları, işsizlik riski ve ücret açısından yerli işgücüne göre birçok ayrımcılık ve eşitsizliğe uğramaktadır. Bu durumdan dolayı, kaçak göçmenler, yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kaçak İşgücü Göçü, Kaçak Giriş, Kaçak Çalışma, Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Kısıtlayıcı Göç Politikaları.

ABSTRACT

Master Thesis

(Illegal Migration in Member States of the European Union and Turkey)

(Ulaş GÜLTEN)

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Labour Economics and Industrial Relations

Labour Economics and Industrial Relations Program

The migration fact realizes within national borders and on an international basis in accordance with people's needs. The restrictive migration policies enforced by member states of the European Union become clear with globalization process. In this context, many migrants specially from Balkan, old Eastern Bloc, Caucasian, Middle-East, Asian and African countries migrate illegally to the member states of the European Union. Illegal migrants migrate to the member states of the European Union for issues such as unemployment, poverty and war existing specially in their countries. On the other hand, illegal migrants are in cheap labour position for employers in the European Union.

Turkey functions as a bridge between Asia, Europe and Africa continents. In other words, Turkey is an important transit point between East-West or North-South. In this respect, Turkey shows a transit country property for illegal migrants incoming particularly from Middle-East, Asian and African countries in order to reach the member states of the European Union. Turkey is also in a migrant-receiving country position for illegal migrants incoming from Balkan, old Eastern Bloc and Caucasian countries. In this context, Turkey shows migrant-sending, transit and migrant-receiving country properties.

Accordingly, illegal migrants incoming to the member states of the European Union and Turkey are employed in labour-intensive, semi-skilled, low-paid, having bad working conditions and long working hours jobs. In other words, illegal migrants work informally in the sectors in which native labour don't work mainly like that domestic services, construction and textile. In this context, employment of illegal migrant generalizes employment issues and increase partly unemployment. On the other hand, illegal migrants receive discrimination and inequalities according to native labour in terms of working conditions, risk of unemployment and wage. Due to this state, illegal migrants are faced with risk of poverty and social exclusion.

Key Words: Migration, Illegal Labour Migration, Illegal Entry, Illegal Employment, Migrant Smuggling, Human Trafficking, Restrictive Migration Policies.

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE TÜRKİYE

	<u>Sayfa No</u>
YEMİN METNİ.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ KAVRAMI

I. GÖÇ KAVRAMI.....	3
A. Tanımı.....	3
B. Unsurları.....	5
1. Yer Değiştirme.....	5
2. Göçün Süresi.....	7
3. Hedef Bölgeler.....	9
C. Göçe İlişkin Kavramsal Yaklaşımlar.....	11
II. KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ KAVRAMI.....	18
A. Tanımı.....	18
B. Unsurları.....	20
1. Yasadışılık.....	20
2. Vize İhlali.....	21
3. Reddedilen Sığınma Talepleri.....	22
III. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) BAĞLAMINDA KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ.....	23
A. AB'nin Göç Politikaları ve Kaçak İşgücü Göçü.....	23
B. AB Üyesi Ülkelerde Yasal İşgücü Göçünden Kaçak İşgücü Göçüne Doğru Dönüşüm Süreci.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERDE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE ETKİLERİ

I.	AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN GEREKÇELERİ.....	35
A.	Ekonomik Gerekçeler.....	35
1.	Sosyal Taraflar Açısından Ekonomik Gerekçeler.....	35
2.	Ülkeler Açısından Ekonomik Gerekçeler.....	38
B.	Sosyal Gerekçeler.....	40
1.	Kaynak ve Hedef Ülkelerdeki Yaşam Standartları Farklılığı.....	40
2.	Sosyal İlişkiler Ağı.....	42
C.	Siyasal Gerekçeler.....	44
1.	Siyasal Belirsizlikler ve Savaşlar.....	44
2.	Devlet Politikaları ve Bölgesel Ekonomik Bütünleşmeler.....	46
D.	Çevresel Felaketler.....	47
1.	Doğa Kaynaklı Çevresel Felaketler.....	48
2.	İnsan Kaynaklı Çevresel Felaketler.....	49
II.	AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BOYUTLARI.....	50
A.	Batı Avrupa Ülkeleri.....	50
B.	Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri.....	58
C.	Kuzey Avrupa Ülkeleri.....	66
D.	Güney Avrupa Ülkeleri.....	69
III.	AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİLERİ.....	76
A.	İstihdam Sorunlarının ve İşsizliğin Artması.....	76
B.	Kayıtdışı Ekonominin Yaygınlaşması.....	80
C.	Ayrımcılık ve Eşitsizliğin Artması.....	85
D.	Artan Yoksulluk.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BOYUTU, İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ

I.	TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	91
A.	Yaşam Standartları.....	91
B.	Siyasal Belirsizlikler.....	92
C.	Jeopolitik Konum.....	94
D.	Sıkı Sınır Politikaları.....	96
II.	TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN GELİŞİM SÜRECİ.....	97
A.	Türkiye'de Kaçak İşgücü Göçüne İlişkin Tarihsel Süreç.....	97
B.	Kaçak İşgücü Göçü Bağlamında Türkiye'nin Konumu.....	103
1.	Türkiye Kaynaklı Göçler.....	103
2.	Türkiye'nin Transit Ülke Özelliği.....	105
3.	Hedef Ülke Olarak Türkiye.....	108
C.	Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Boyutu.....	111
III.	TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ.....	117
A.	İstihdam Koşullarındaki Değişim ve İşsizlik.....	117
B.	Kayıtdışılığın Artması.....	119
C.	Artan Ayrımcılık ve Eşitsizlik.....	120
D.	Yoksulluğun Artması.....	122
	SONUÇ.....	124
	YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	128
	İNTERNET TABANLI DİĞER KAYNAKLAR.....	142

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.k.	: Aynı kaynak
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C.	: Cilt
CARIM	: Consortium for Applied Research on International Migration
Edt.	: Editör
ELIAMEP	: The Hellenic Foundation for European and Foreign Policy
EURES	: Avrupa İstihdam Servisi
EUROPOL	: Avrupa Polis Ofisi
No	: Numara
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
s.	: Sayfa
Sa	: Sayı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Seçilmiş Batı Avrupa Ülkelerinde Kaçak Giriş Yaparken Yakalananların Sayısı, 1995-2008.....	53
Şekil 2: Seçilmiş Batı Avrupa Ülkelerinde Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1998-2007.....	54
Şekil 3: Bazı Batı Avrupa Ülkelerine Seçilmiş Ülkelerden Kaçak Giriş Yapanların Sayısı.....	55
Şekil 4: Avusturya ve Hollanda'da Yakalanan Kaçak Çalışan Sayısı, 2003-2008.....	56
Şekil 5: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Sınırlarında Yakalananların Sayısı, 1997-2008.....	59
Şekil 6: Macaristan ve Slovakya'da Seçilmiş Ülkelerden Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı.....	64
Şekil 7: Bazı Kuzey Avrupa Ülkelerinde Seçilmiş Ülkelerden Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı.....	68
Şekil 8: İtalya'da Kalan Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 1990-2007.....	70
Şekil 9: İspanya'da Kalan Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 2001-2008.....	71
Şekil 10: İtalya ve Yunanistan'da Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1999-2007.....	72
Şekil 11: İtalya'da Yaşayan Seçilmiş Ülkelerden Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 1 Temmuz 2005.....	73
Şekil 12: Yunanistan'a Seçilmiş Ülkelerden Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2005-2007.....	74
Şekil 13: Türkiye'de Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 1995-2008.....	100
Şekil 14: Türkiye'de Sınırlardan Geri Çevrilenlerin Sayısı, 1999-2005.....	101
Şekil 15: Türkiye'den Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1996-2008.....	102

Şekil 16: Seçilmiş AB Üyesi Ülkelerde Yakalanan Türk Kaçak Göçmen Sayısı, 2003-2006.....	104
Şekil 17: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'ye Transit Amaçlı Gelen Kaçak Göçmen Sayısının Genel Görünümü, 1995-2007.....	106
Şekil 18: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'ye Genellikle Transit Amaçlı Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2006-2009.....	107
Şekil 19: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'ye Hedef Ülke Olarak Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı.....	109
Şekil 20: Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı Açısından Olay ve Şüpheli Sayıları, 2006-2009.....	112
Şekil 21: Türkiye'de Yakalanan Göçmen Kaçakçısı Sayısı, 1998-2008.....	113
Şekil 22: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'de Yakalanan İnsan Tacirlerinin Sayısı, 2006-2008.....	116
Şekil 23: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'de Yakalanan İnsan Ticareti Mağdurlarının Sayısı, 2006-2009.....	117

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Çek Cumhuriyeti'nde Kaçak İşgücü Göçüyle İlgili İstatistikler, 2000-2007.....	60
Tablo 2: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Sınır Dışı Edilenlerin Sayısı, 2000-2007.....	61
Tablo 3: Slovakya'ya Transit ya da Hedef Olarak Gelip Yakalanan Kaçak İşgücü, 2004-2008.....	62
Tablo 4: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Kaçak Çalıştığı Saptanan Göçmenlerin Sayısı, 2001-2007.....	65
Tablo 5: Seçilmiş Kuzey Avrupa Ülkelerinin Sınırlarında Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2003-2008.....	67
Tablo 6: Seçilmiş Kuzey Avrupa Ülkeleri İçerisinde Tutuklanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2004-2008.....	67
Tablo 7: Seçilmiş Güney Avrupa Ülkelerinde Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 1997-2008.....	69
Tablo 8: Yunanistan'da Kaçak Çalıştığı Saptanan Göçmenlerin Durumlarından Dolayı İş Müfettişleri Tarafından Düzenlenen Yaptırımlar, 2001-2007.....	75
Tablo 9: Türkiye'de İnsan Ticareti Olaylarının, Yakalanan İnsan Tacirlerinin ve Mağdurların Sayısı, 2004-2009.....	115
Tablo 10: Türkiye'de Yakalanan İnsan Tacirlerinin Uyruklarına Göre Dağılımı, 2005-2008.....	115

GİRİŞ

Kişiler, genellikle daha iyi yaşam standartlarının olduğu yerlere doğru göç etmektedir. Bu açıdan, göç hareketleri, yerli toplumların ve ulusal ekonomilerin küresel şekilde eklemelenmesiyle uluslararası şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum, Avrupa Birliği üyesi ülkeleri hedef ülke konumuna taşımıştır. Bu bağlamda, 1973'teki Petrol Krizi'yle ortaya çıkan ekonomik bunalım sonucu Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından uygulanan kısıtlayıcı göç politikaları, bu ülkelere olan kaçak işgücü göçünü arttırmıştır. Özellikle Balkan, eski Doğu Bloğu, Kafkas, Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden birçok göçmen, Avrupa Birliği üyesi ülkelere kaçak giriş yapmakta ve kaçak çalışmaktadır.

Diğer yandan, Türkiye, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmekte ve önemli deniz yolları üzerindedir. Dolayısıyla Türkiye, Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenlerin Avrupa Birliği üyesi ülkelere ulaşabilmesi için transit ülke konumundadır. Ayrıca, Balkan, eski Doğu Bloğu ve Kafkas ülkelerinden gelen kaçak göçmenler için Türkiye, hedef ülke özelliği taşımaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, kaynak, transit ve hedef ülke özellikleri göstermektedir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelere ve Türkiye'ye gelen kaçak göçmenlerin sayısı, tam olarak kayıt altına alınamamaktadır. Ancak, Avrupa Birliği üyesi ülkelere ve Türkiye'deki kaçak işgücü göçünün boyutları, sınırlardan kaçak giriş yaparken yakalanan, ülke içerisinde tutuklanan, sınırlardan geri çevrilen, sınır dışı edilen ve kaçak çalıştığı tespit edilen kaçak göçmenlerin sayısıyla büyük ölçüde tahmin edilmektedir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelere ve Türkiye'ye gelen kaçak göçmenler, yaşamlarını devam ettirebilmek için düşük nitelikli, düşük ücretli, ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla kaçak göçmenler, inşaat, tekstil, ev hizmetleri, fuhuş ve gıda gibi sektörlerde kayıtdışı istihdam edilmektedir. Bu açıdan, işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülen kaçak göçmenlerin istihdamı, istihdam sorunlarını arttırmaktadır. Diğer yandan,

kaçak göçmenlerin yerli işgücünün pek tercih etmediği işlerde çalışmaları nedeniyle kaçak işgücü göçü, işsizliğe kısmen etki etmektedir. Kaçak göçmenler, yerli işgücüne göre daha ağır çalışma koşullarında, uzun sürelerde ve düşük ücretlere çalışmaktadır. Yine, kaçak göçmenlerin yerli işgücüne oranla işsizlikle karşılaşma olasılıkları yüksektir. Bu bağlamda, kaçak göçmenlere uygulanan ayrımcılık ve eşitsizliğin arttığı görülmektedir. Dolayısıyla kaçak göçmenler, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ve Türkiye’de sosyal yapıdan dışlanmakta ve yoksullaşmaktadır.

Bu çalışmada, AB üyesi ülkelere yönelik gerçekleşen kaçak işgücü göçü ve Türkiye’nin rolü irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde, göç kavramının tanımı ve unsurları ve göçe ilişkin kavramsal yaklaşımlar açıklanmaktadır. Ayrıca, bu kavramsal yaklaşımlardan biri olan kaçak işgücü göçü kavramının tanımına ve unsurlarına değinilmektedir. Yine, AB’nin göç ve kaçak işgücü göçüne yönelik uyguladıkları politikalar ve AB üyesi ülkelerde yasal işgücü göçünden kaçak işgücü göçüne olan dönüşüm süreci anlatılmaktadır.

İkinci bölümde, AB üyesi ülkelerde kaçak işgücü göçünün gerekçeleri, boyutları ve işgücü piyasasına ve yoksulluğa etkileri irdelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye’de kaçak işgücü göçünü etkileyen faktörler, kaçak işgücü göçünün gelişim süreci ve işgücü piyasasına ve yoksulluğa etkileri ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE KAÇAK İŞGÜCÜ KAVRAMI

I. GÖÇ KAVRAMI

A. Tanımı

İnsanoğlu, tarih boyunca özellikle daha iyi yaşam standartları elde etmek amacıyla, bir yerden diğer bir yere göç etmiştir¹. Göç olgusu, insanların yerleşmek amacıyla geçici ya da sürekli olarak buldukları yerden bir başka yere hareket etmeleri olarak ifade edilmektedir². Dolayısıyla göç, ulusal sınırlar içerisinde olabildiği gibi, uluslararası nitelikte de gerçekleşebilmektedir³.

Göç hareketleri, yerli toplumların ve ulusal ekonomilerin küresel eklemlenme süreciyle doğrudan ilişkilidir⁴. Diğer bir ifadeyle küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal dengesizlikler sonucu yaşam standartlarının gittikçe aşınması nedeniyle, göç hareketlerinde bir artış gözlemlenmiştir⁵. Bu anlamda, insanların yaşadıkları yerlerden özellikle kaçak ve yasal şekilde başka yerlere göç etmeleri, günümüzde uluslararası bir sorun haline gelmiştir⁶.

Küreselleşmeyle birlikte, toplumların belirli kesimleri, daha iyi ve güvenli bir yaşam için başka bölgelere ya da ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır⁷.

---

¹ Şenay Gökbayrak, “**Uluslararası** Göçler ve Kadın Emegi”, Çalışma Ortamı Dergisi. Sa: 86, Mayıs-Haziran 2006, s. 22.

² Ayhan Gençler, “**Yabancı** Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17, Sa: 3, Şubat 2002, s. 28.

³ A.k., s. 28.

⁴ Hasan Ejder Temiz, “Küreselleşme **Sürecinde** Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları”, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 18, Sa: 5, Şubat 2004, s. 35-36.

⁵ Şenay Gökbayrak, “**Göçmen** Grupların Sosyal Hakları”, Çalışma Ortamı Dergisi. Sa: 89, Kasım-Aralık 2006, s. 10.

⁶ Özlem Işığışık, “Küresel Gerçeklerle Türkiye’de Yabancı Kaçak İşçi Sorunu: Boyutları ve Sonuçları”, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan) 50. Kitap. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 436.

⁷ Temiz, Sürecinde, s. 35.

Dolayısıyla günümüzde göç hareketleri, köyden kente, ülke sınırları içerisinde bir bölgeden diğer bölgeye, ülkeler ve kıtalar arasında gerçekleşebilmektedir⁸.

Göç olayı, isteğe bağlı ya da zorunlu bir biçimde gerçekleşmektedir⁹. Ancak, küreselleşme sürecinde göç hareketleri, kişisel tercihlerden çok, bir zorunluluk olarak meydana gelmektedir¹⁰. Yine de, göçün isteğe bağlı veya zorunlu bir biçimde gerçekleşmesini ayırmak oldukça güçtür¹¹.

Göç olgusu, beşeri coğrafya açısından mekansal değişiklik, demografik açıdan göçmenlerin sayısal değişimi, iktisadi açıdan üretim faktörü olan emeğin bir ülkeden diğer ülkeye geçişini ve sosyolojik açıdan göçmenlerin toplumla bütünleşmesini içermektedir. Dolayısıyla göç, ekonomik kaygıların yanında siyasal belirsizlikler, savaşlar ve insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya kavuşmuştur¹².

Göç üç temel aktörü içinde barındırır. Bunlar, göçü veren ülke olan kaynak ülke, göçü alan ülke olan hedef ülke ve göçmenlerin kendileridir¹³. Bu bağlamda, bu üç aktör arasındaki ilişki, göçün nedenlerini ve sonuçlarını belirlemektedir¹⁴. Bir başka ifadeyle bu üç aktör, göçün yönetimi için büyük bir önem taşımaktadır¹⁵. Bu anlamda, göç, kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki kaynaklar, istihdam, nüfus artışı, güvenlik, insan hakları ve sosyo-politik farklılıkların neticesinde meydana gelmektedir¹⁶.

---

⁸ A.k., s. 36.

⁹ Aykut Toros, “Önsöz”, (İçinde) Sorunlu Bölgelerde Göç. (Çev. Nihal Tezel Yağcıbaşı) Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2008, s. 9.

¹⁰ Gökbayrak, Uluslararası, s. 22.

¹¹ Toros, s. 10.

¹² Özlem Kırılı, “Yasadışı Göç Sorunu”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/On Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2818.

¹³ Ahmet İçduygu, **Türkiye–Avrupa Birliği** İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları, İstanbul, 2006, s. 125.

¹⁴ Ahmet İçduygu, “Avrupa ile ‘İnsan Bağı’: Yirmibirinci Yüzyıl Başında Türkiye, Avrupa ve Uluslararası Göç”, Voyvoda Caddesi Toplantıları 2006-2007. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 4 Nisan 2007, http://www.obarsiv.com/pdf/ahmet_icduygu.pdf, (09.10.2009), s. 5.

¹⁵ İçduygu, Türkiye – Avrupa Birliği, s. 135.

¹⁶ Ayhan Gençler, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikası”, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Turan Yazgan’a Armağan) 49. Kitap. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2006, s. 174.

Dolayısıyla göç kavramı, insanların, diğer bir ifadeyle işgücünün, geçici veya sürekli olarak¹⁷ istihdam, eğitim ve sağlık hizmetleri¹⁸ gibi ekonomik ve sosyal imkanların daha iyi sağlanabildiği yerlerde yaşamlarını sürdürmeleri amacıyla bir bölgeden veya ülkeden diğer bir bölgeye ya da ülkeye hareket etmeleridir¹⁹.

B. Unsurları

1. Yer Değiştirme

Göç, insanların yaşamakta olduğu yerlerden, sahip oldukları ekonomik imkanlardan, sosyal ve kültürel yapılardan ve toplumsal yaşamın diğer unsurlarından koparak veya kopartılarak yeni yerlere yerleşmesi ve bu yerlerde yeni bir yaşam kurmalarını ifade etmektedir²⁰. Başka bir ifadeyle göç, insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılmalarına ve başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye geçmelerini anlatmaktadır²¹. Böylece, göçmenler, hem yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişimlere neden olmakta hem de kendileri de bu yeni sosyo-ekonomik çevreden etkilenmektedir²². Bu durum, göçmenlerin kaynak ülkedeki toplumlar ve hedef ülkedeki toplumlar üzerinde bir değişim yarattığını işaret etmektedir²³. Bu bağlamda, özellikle kalıcı nitelikteki göçmenler, ulusal ekonominin, şehir yaşamının ve sosyo-kültürel değerlerin yeniden şekillenmesinde etkilidir²⁴. Ayrıca, göçmenlerin farklı ulus, inanç, toplumsal katmandan gelmeleri ve farklı dillere ve ten rengi gibi farklı fiziksel görünüme sahip olmaları, bu etkileşimde önem taşımaktadır²⁵.

Dolayısıyla yer değiştirme süreci, sadece mekansal değişime değil, kültürel değişime de işaret etmektedir. Göç hareketlerinin temelinde, hedef ülkedeki sunulan imkanlar yatmaktadır. Bu bağlamda, yer değiştirme sürecinde öne çıkan etkenler,

---

¹⁷ Temiz, Sürecinde, s. 36.

¹⁸ Naci Gündoğan ve M. Kemal Biçerli, Çalışma Ekonomisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s. 132.

¹⁹ Erel Tellal, "Göçmen İşçiler, Yaşam Koşulları ve Son Uluslararası Sözleşme", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi. C. 49, Sa: 3, Haziran-Aralık 1994, s. 416-417.

²⁰ Toros, s. 9.

²¹ Temiz, Sürecinde, s. 38.

²² A.k., s. 38.

²³ Toros, s. 9.

²⁴ Temiz, Sürecinde, s. 38.

²⁵ A.k., s. 38.

göçmenlerin yaşadıkları yerlerden göç etme nedenleri ve hedef ülkelerde yaşayanların göçmenlere karşı tutumlarıdır²⁶. Bu açılarından, küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal dengesizlikler neticesinde yaşam standartlarının aşınması, göçü tetikleyen en önemli unsurdur²⁷. Bu anlamda, göçmenler, kendi ülkelerinde yaşam hakkı dahil, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal haklardan mahrum kalmaktadır²⁸. Diğer yandan, göçmenler, ya hedef ülkelerdeki toplumların kurallarına ve normlarına uyum sağlamakta ya da bu kurallara ve normlara aykırı davranmaktadır²⁹.

Bu bağlamda, ya hedef ülkelerdeki sosyo-kültürel değerlerin eşiğinde göçmenlerin kendi kültürleri asimile olmakta³⁰ ya da göçmenler, hedef ülkelerde kendi yaşam biçimlerini ve değerlerini koruyabilmektedir³¹. Bu anlamda, göçmenler, yaşadıkları şehirlerde İtalyan, Çin ve Türk mahalleleri gibi yaşam alanları oluşturarak, kendi sosyo-kültürel değerlerini korumaktadır. Bu durum, göçmenlerin yaşadıkları toplumlarda dışlanmalarına neden olduğu söylenebilir³².

Bunların yanında, yer değiştirme sürecinde göçmenlerin daha iyi yaşam standartlarının var olduğunu düşündükleri hedef ülkelerde çoğu zaman umulan bulunamamaktadır³³. Bu açıdan, hedef ülkelerde göçmenlere verilen destek, daha çok mekansal bir yaşam alanı sağlamakla sınırlıdır³⁴ ve hedef ülkelerde göçmenlerin aleyhine olan yapılanmalar ve göçmenlere ilişkin farklılaştırılmış haklar söz konusudur³⁵.

---

²⁶ Suat Kolukırık, “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 8, Sa: 1, 2009, s. 3.

²⁷ Gökbayrak, Göçmen, s. 10.

²⁸ Toros, s. 11.

²⁹ Oğuzhan Ömer Demir ve Ali Duman, “Uluslararası Göç ve Suç Kesiminde Karşılaştırmalı Örnekler ve Türkiye”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/On Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2775.

³⁰ Seçil Erdoğan, “İngiltere’de Yaşayan Türk Sığınmacılar, Sığınma Arayanlar İltica Etme Nedenleri ve Karşılaştıkları Güçlükler”, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. 11 Şubat 2007, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/serdogan.pdf>, (10.10.2009), s. 6.

³¹ Temiz, Sürecinde, s. 38.

³² A.k., s. 38.

³³ Gökbayrak, Göçmen, s. 10.

³⁴ Kolukırık, s. 3.

³⁵ Gökbayrak, Göçmen, s. 10.

2. Göçün Süresi

Göçün sürekli ya da geçici olarak nitelendirilebilmesi için süre kavramına, gerek uluslararası kuruluşlarca gerek ülkelerce önem verilmektedir³⁶. Bu bağlamda, sürekli göç, insanların sınırlar arasındaki uzaklık ve kalma süresi sınırlandırması olmaksızın hareketliliğini ifade etmektedir. Geçici göçte ise, göçmenlerin hedef ülkede bulunma amaçları ve süreleri kısıtlanmıştır³⁷. Bu anlamda, göç hareketinden söz edebilmek için asgari bir sürenin gerekliliği açıktır³⁸. Bu açıdan, Birleşmiş Milletler (BM)'e göre, göçün sürekli ya da uzun süreli olabilmesi için 1 yıldan daha fazla süre de gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir³⁹.

Bunun yanında, BM'nin 1977 Raporu'nda, uluslararası göçte 90 ülkeden sadece 29'unun süre ölçütünü kullandığı görülmektedir. Dolayısıyla, göçte süre ölçütü, vatandaşlık ve ikamet ölçütlerine göre daha az kullanılmaktadır⁴⁰. Ancak, BM, her ne kadar göçün niteliğini belirlemede uluslararası bir süre ortaya koymuşsa da, ülkelerin kullandıkları süreler, farklılık göstermektedir. Bu anlamda, ülkelere genellikle bu süre, asgari 6 ay ve 1 yıl kadardır. Yine de, bu süre, Belçika'da ve İtalya'da 3 aya kadar gerileyebilirken, İrlanda'da 12 aya yükselmektedir⁴¹.

Bu bağlamda, Avrupa ülkelerinin çoğu, geçici göçü istemektedir. Yine de, geçici göçler, zaman içinde sürekli göç özelliğine dönüşebilmektedir. Bu anlamda, göçmen işgücü talep eden ülkelerde göçmenler, zaman içerisinde ikametlerinin sıkı bir biçimde sınırlanması nedeniyle bazı zorluklar yaşamaktadır. Dolayısıyla belirli süreyle çalışma ve oturma izni alan göçmenler, önce 2 yıl, daha sonra 5 yıl ve

---

³⁶ Ahmet İçduygu ve Şule Toktaş, Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar. Türkiye Bilim Akademisi Raporları, Sa: 12, Ankara, 2005, s. 18.

³⁷ Tellal, s. 417.

³⁸ Temiz, Sürecinde, s. 36.

³⁹ Gençler, Avrupa, s. 174.

⁴⁰ İçduygu ve Toktaş, s. 18.

⁴¹ Temiz, Sürecinde, s. 36-37.

sonunda süresiz oturma izni almaktadır. Bu durum, Almanya, Hollanda ve bazı Batı Avrupa ülkelerinde görülmektedir⁴².

Almanya’da “ülkeye giren ve en az 3 ay ülkede oturma izni olan kişiler, ülkeden 3 ay başka bir ülkede kalma kaydıyla çıkan kişiler ve Almanya’da oturma izni olan kişiler”⁴³ uluslararası göçmen olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma, kamplarda yaşamayan ya da evde yaşayan sığınmacılar da dahildir⁴⁴. İngiltere’de göçmenler, “İngiltere dışında bir ülkede en az 1 yıl oturmuş ve daha sonra İngiltere’ye 1 yıldan fazla bir süre oturmak amacıyla gelen kişiler” olarak açıklanmaktadır. Bu tanımda, gerçek kalış süresine önem verilmektedir. Hollanda’da göçmenler ise, “Hollanda’da en az 30 gün oturmak niyetinde olan vatandaşlar ve en az 180 gün oturmak niyetinde olan yabancılar” şeklinde tanımlanmaktadır ve burada niyet edilen kalış süresine değinilmektedir. Portekiz’de sürekli göçmen, “yetkili mercilere en az 1 yıl oturma izni için başvuran kişi” şeklinde açıklanmaktadır. Bu bağlamda, Portekiz’de sürekli göçmen tanımında, göçmenin Portekiz’e giriş yaptığı tarih dikkate alınmamıştır. İsviçre’de göçmenlere oturma izni yıllık olarak verilse de, yıllıktan kasıt 9 aydır. Polonya’da göçmen işçiler, çalışma izinlerinin geçerlilik sürelerine göre kısa dönem ve uzun dönem olarak ikiye ayrılmaktadır. Kısa dönem göçmen işçiler, 3 aya kadar çalışma izinleri olan göçmenlerken; uzun dönem göçmen işçiler ise, 3 aydan 1 yıla kadar çalışma izinleri olan göçmenlerdir. Bu anlamda, çalışma izinleri yenilenebilir olduğundan, göçmen işçilerin Polonya’da ne kadar süreyle kaldığı bilinmemektedir⁴⁵.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Avustralya gibi geleneksel göç kabul eden ülkelerde sürekli göç türü görülmektedir⁴⁶. Dolayısıyla ABD’de göçmenler, “ABD’de yasal olarak sürekli oturma ayrıcalığı edinmiş yabancılar”⁴⁷ olarak tanımlanmaktadır ve burada yasal olarak izin verilen kalış süresine önem verilmektedir. Japonya’da ise, ülkeye giriş ve çıkış yapanların çalıştıkları işlere ve

---

⁴² A.k., s. 37.

⁴³ İçduygu ve Toktaş, s. 81.

⁴⁴ A.k., s. 81.

⁴⁵ A.k., s. 18.

⁴⁶ Tellal, s. 417.

⁴⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 18.

göçmenlere verilen oturma izinlerine bağlı olarak oluşturulan yasal olarak izin verilen süre, göçü ölçmek için temel bir birim olarak ele alınmaktadır⁴⁸.

Bu açılarından, yasal olarak izin verilen kalış süresinin, gerçek kalış süresi ve niyet edilen kalış süresinden daha sık kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, yasal olarak izin verilen sürenin yanında gerçekleşen kalış süresinin de tespiti ülkeler için önem taşımaktadır⁴⁹.

Bunların yanında, göçmenlerin her ne kadar para biriktirmek amacıyla geçici nitelikte göç ettikleri kabul edilse de, günümüzde sürekli göçler daha yaygındır⁵⁰. Zaten geçici göçlerde sürenin kısa olması nedeniyle, çoğu göçmene hedef ülkelerde göçmen haklarının tanınması ve göçmenlerin ekonomik ve sosyal bütünleşmesi bakımından güçlükler yaşatılırken,⁵¹ geçici ve sürekli göç ayrımı yapılmaması da, hedef ülkelerde sürekli kalan göçmenlerin daha da aleyhine bir durum yaratmaktadır⁵².

3. Hedef Bölgeler

Hedef bölgeler, göçmenler için daha iyi bir yaşama adım atma özelliği taşımaktadır. Kuraklık ve susuzluk gibi coğrafi nedenlere, siyasal gelişmelere, iç ve devletlerarası savaşlara, kitlesel baskılara, yerinden edilmelere, sürülmelere ve ekonomik koşullara bağlı olarak insanlar, gönüllü ya da zorunlu olarak yaşadıkları yerlerden ayrılmak durumunda kalmaktadır⁵³.

Göç, hem ulusal sınırlar içinde, hem de uluslararası nitelikte gerçekleşebilmektedir⁵⁴. İç göç, bir ülke sınırları içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi bir yerden bir başka yere yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketlerini ifade etmektedir⁵⁵. Bu anlamda, kırsal kesimde toprak-nüfus dengesinin bozulması,

---

⁴⁸ A.k., s. 18.

⁴⁹ İçduygu ve Toktaş, s. 18.

⁵⁰ Tellal, s. 417.

⁵¹ Temiz, Sürecinde, s. 37.

⁵² Tellal, s. 417.

⁵³ Pınar Günel, "Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Yardımlar", Dayanışma Dergisi. C. 1, Sa: 1, Ankara, Ekim-Aralık 2008, s. 74.

⁵⁴ Temiz, Sürecinde, s. 37.

⁵⁵ Müzeyyen Gönüllü, "Dış Göç", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sa: 1, Denizli, 1996, s. 95.

tarımsal gelirin yeterli olmaması, mülksüzleşme nedeniyle kötüleşen yaşam standartları, çevresel felaketler, iç savaş gibi ekonomik ve sosyal nedenler, iç göçü arttırmaktadır. Dolayısıyla ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarıyla doğrudan ilgisi olan iç göç hareketleri, ülkenin geri kalmış bölgelerinden gelişmiş bölgelerine ya da hedef bölgelere doğru gerçekleşmektedir⁵⁶. Bu açıdan, kentleşme hareketleri de iç göç hareketlerinin içinde yer alır⁵⁷. Diğer yandan, iç göç hareketleri, daha kısa mesafeyi ve kültürel olarak benzeşen insanları içermektedir⁵⁸.

Dış göç ise, çalışmak, yerleşmek, uzun süre kalmak ve benzeri amaçlarla, ülke sınırlarını aşarak yapılan nüfus hareketleridir⁵⁹. Dolayısıyla küreselleşme süreciyle beraber, devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarının göç hareketlerini desteklemeleriyle de arttığı görülmektedir. Öte yandan, dış göç, uzak mesafeleri ve çok farklı kültürden insanları kapsamaktadır. Bunun yanında, insanlardan dolayı değil sınırların değişmesi ile iç göç, dış göç niteliği kazanabilmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasıyla birlikte çoğu insan, yeni kurulan devletlerde göçmen statüsüne geçmişlerdir. Bu bağlamda, iç göçün ve dış göçün farklı özellikleri olsa da, bu iki göç türü, birbirleriyle bütünleşmektedir⁶⁰.

Ayrıca, insanların ekonomik ve sosyal nedenlere bağlı olarak iç göç ve dış göç yoluyla hareketlenmeleri, dolayısıyla işgücü göçünü de içermektedir. Bu açıdan, yoksulluk ve benzeri nedenlerle göç eden insanlar, her ne kadar iyi bir yaşam için hedef bölgelere gitseler de, farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle endüstrileşmiş Batı Avrupa ülkelerinde göçmenler, hem etnik azınlık olarak görülmektedir hem de farklı uygulamalara maruz kalmaktadır⁶¹.

---

⁵⁶ Temiz, Sürecinde, s. 37.

⁵⁷ Gönüllü, s. 95.

⁵⁸ Temiz, Sürecinde, s. 37.

⁵⁹ Gönüllü, s. 95.

⁶⁰ Temiz, Sürecinde, s. 37.

⁶¹ Hakan Yıldırımöğlü, "Uluslararası Emek Göçü: "Almanya'ya Türk Emek Göçü"". Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C. 8, Sa: 1, 2005. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>, (18.02.2010), s. 2.

C. Göçe İlişkin Kavramsal Yaklaşımlar

Küreselleşme süreciyle beraber özellikle kaçak işgücü göçü hareketlerinin artması dolayısıyla, kaynak ülkeler ve hedef ülkeler tarafından bu göçlerin düzenlenmesi ya da kontrol altına alınması gerekmiştir. Bu bağlamda, geçici süreli göçmen işçiler, aile birleşmeleri ve evlilik göçleri, yüksek nitelikli göçmenler, mülteciler, sığınmacılar veya sığınma arayışında olanlar, zorunlu göçmenler ve kaçak işgücü göçü şeklinde uluslararası göç sınıflandırılmıştır⁶². Göçün bu kadar çeşitli kavramlarla sınıflandırılmasının temelinde, uluslararası eşitsizliklerin yaygınlaşması ve yasal göçle ilgili kısıtlamalara karşı geliştirilen göç türlerinin ortaya çıkarılması yatmaktadır⁶³.

Geçici süreli göçmen işçiler, iş bulmak, para biriktirmek ve ailesine para göndermek amacıyla 3 aydan daha uzun süreyi içerecek belirli bir dönem için göç eden kişilerdir⁶⁴. Bu açıdan, her ne kadar göçmenler, geçici olarak gitseler de, günümüzde çoğu göçmenin geri dönmediği görülmektedir⁶⁵.

Aile birleşmeleri, herhangi bir göç türüyle ülkesi dışına çıkan kimsenin, ailesi veya akrabalarından olan kişileri yanına almak istemesiyle oluşan göç türüdür. Dolayısıyla, günümüzde yasal uluslararası göç hareketleri içerisinde en yüksek orana sahip göç türü, aile birleşmeleridir. Bu açıdan, Danimarka’da aile birleşmeleri % 66 düzeyindeyken, İsveç’te % 80’dir⁶⁶. Ayrıca, evlilik göçleri ise, hedef ülkelere göç etmek ve bu ülkelerden oturma izni alabilmek için hedef ülkelerdeki kimselerle evlenen kişileri içermektedir. Bu anlamda, evlilik göçlerine, eşlerin birleşmesi⁶⁷ de denilmektedir.

Yüksek nitelikli göçmenler ise, çok uluslu işletmelerin farklı ülkelerdeki şubelerinde yönetici ve uzman olarak çalışmak üzere gelen kişilerdir⁶⁸. Yüksek nitelikli göçmenler, beyin göçüne de işaret etmektedir. Beyin göçü, kıt ve sınırlı

---

⁶² Temiz, Sürecinde, s. 38.

⁶³ Ayhan Gençler, “Büyüyen Yasadışı Göç Sorunu ve Türkiye”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 3, Sa: 1, Edirne, 2004, s. 175.

⁶⁴ Temiz, Sürecinde, s. 38.

⁶⁵ Tellal, s. 417.

⁶⁶ Temiz, Sürecinde, s. 39.

⁶⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 44.

⁶⁸ Temiz, Sürecinde, s. 38.

kaynaklarla yetiştirilen uzman ve nitelikli işgücünün en verimli olduğu dönemde, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere veya gelişmiş ülkelere daha gelişmiş ülkelere hareketlenmeleridir. Bu anlamda, beyin göçü, gelişmekte olan ülkelere gelişme hızını düşürürken, gelişmiş ülkelere daha yüksek ücretin ve iyi olanakların bulunmasıyla gelişme hızını arttırmaktadır. Bu açıdan, gelişmiş ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesi daha da açılmaktadır⁶⁹.

Cenevre’de imzalanan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’ye göre, mülteci, “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasal düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa”⁷⁰ denir. Dahası, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’nün 1. madde 2. fıkrasında “İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, “mülteci” terimi, Sözleşme’nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve...” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme’nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir”⁷¹ denilerek mülteci tanımı, daha da genişletilmiştir. Ayrıca, Afrika Birliği Örgütü’nün 1969 tarihli Mülteci Sözleşmesi’nde, “mülteci deyimi, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu kendi ülkesinin bir bölümünde ya da bütününde kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit eden olaylar yüzünden, ülkesi dışında başka bir yere sığınmak için yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalan bir insanı kapsar”⁷² denilmektedir. Bu sözleşme, özellikle Afrika’da sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal bağımsızlık sürecinde mültecilerin karşı karşıya kaldığı sorunların giderilmesine

---

⁶⁹ Yıldırımoglu, s. 4-5.

⁷⁰ BMMYK, Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler. BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara, 1998, s. 68.

⁷¹ BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, İltica ve Göç Mevzuatı. İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi Yayını, Ankara, 2005, s. 71.

⁷² BMMYK Türkiye Temsilciliği, Dünya Mültecilerinin Durumu 1997–98: Bir İnsanlık Sorunu. BMMYK Yayını, Ankara, 1997, s. 52.

yöneliktir.⁷³ Yine, 1984 tarihli Cartagena Sözleşmesi'nde mülteci, “yaygın savaş, dış saldırı, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan durumlardan dolayı, hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçmak zorunda olan kişiler”⁷⁴ olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda, özellikle Orta ve Güney Amerika'daki gibi mültecilerle ilgili tüm bölgesel düzenlemelerde, zulüm korkusundan çok vatandaşı olunan ülkedeki şiddet ve karışıklığın nesnel koşulları öne çıkarılmaktadır. Bu durum, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından da benimsenmektedir⁷⁵.

Bu bağlamda, sığınmacılar veya sığınma arayışında olanlar ise, korunma arayışıyla kendi ülkesini terk eden ya da sınırlar arasında hareket eden, başka bir ülkeye gelip mülteci olma isteğinde bulunan⁷⁶ veya BM'nin mülteci kriterlerine uygun olmayan kişilerdir⁷⁷. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'yi imzalayan tüm ülkelerce, bu kişilere sığınma hakkı verilmesi ve daha sonra sözleşme kuralları çerçevesinde mülteci olup olmadıklarına karar verilmektedir. BMMYK, bu durumlarda, mültecilerin sığındıkları ülkelerce geçici veya sürekli ikamet izni verilerek korunmalarını sağlamakla⁷⁸ ve bu ülkelere yardım etmekle görevlendirilmiştir⁷⁹. Ayrıca, mültecilerin, günümüzde 20-25 milyon olduğu tahmin edildiğine göre, uluslararası göç hareketleri içerisinde büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir⁸⁰.

Ancak, Türkiye'de mülteci ve sığınmacı politikaları farklı bir hal almaktadır. Bu anlamda, 1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te “1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne

---

⁷³ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 52.

⁷⁴ Çiğdem Altınışık ve Mehmet Şahin Yıldırım, Mülteci Haklarının Korunması. Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002, s. 9.

⁷⁵ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 52.

⁷⁶ İçduygu ve Toktaş, s. 55.

⁷⁷ Temiz, Sürecinde, s. 39.

⁷⁸ A.k., s. 39.

⁷⁹ İçduygu ve Toktaş, s. 55.

⁸⁰ Temiz, Sürecinde, s. 39.

İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere bu yönetmeliğin uygulamasında” denilerek⁸¹ ve İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’nda mülteci ve sığınmacı tanımlarına açıklık getirilmiştir. Bu bağlamda, mülteci kavramı, “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı”⁸² ifade etmektedir. Sığınmacı kavramı ise, “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı”⁸³ anlatmaktadır.

Bu açıdan, Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’yi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’nü, özellikle coğrafi alanda bazı sınırlamalar koyarak imzalamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de sadece Avrupa’dan gelen göçmenler, mülteci olarak kabul edilmekte, diğer bölgelerden gelenler ise sığınmacıdır⁸⁴.

Bu bağlamda, devletlerin iç hukuku veya devletlerin birbirleriyle yaptıkları antlaşmalar açısından göçmenlerin kendi ülkelerinde bedensel ve zihinsel bütünlüklerine ya da yaşam haklarına zarar verecek durumlar nedeniyle hedef

---

⁸¹ 1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. <http://www.hyd.org.tr/?pid=296>, (29.01.2010).

⁸² BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, s. 8.

⁸³ A.k., s. 8.

⁸⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 33.

ülkelere göç etmesi, iltica ya da sığınma hakkını ifade etmektedir⁸⁵. Başka bir ifadeyle iltica ya da sığınma hakkı ise, göçmenlerin kendi ülkelerinde uğradıkları baskılardan dolayı, hedef ülkelerin göçmenlere ülke sınırlarına girmeleri ve kalmaları yönünde izin vermelerini anlatmaktadır⁸⁶. Bu çerçevede, mülteci, iltica ya da sığınma hakkıyla hukuki statü kazanırken, sığınmacı ise, sığınmacı hakkıyla hedef ülkede geçici olarak durabilir ya da kısa bir yaşam sürdürebilir⁸⁷.

Ayrıca, mülteciler ve sığınmacılar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi yasadışı yollarla hedef ülkelere göç etmektedir. Bu açıdan, 12-13 Aralık 2000 tarihinde Palermo’da imzalanan Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol’ün 3.maddesi 1. fıkrasında göçmen kaçakçılığı, “doğrudan ve dolaylı olarak, mali ve diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgah sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini”⁸⁸ anlamına gelmektedir.

Türkiye’de Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol gereğince, 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun’un 2. maddesi B fıkrasıyla göçmen kaçakçılığı, 1 Haziran 2005’te yürürlükten kaldırılan 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu (TCK)’na 201/a. maddeyle eklenmiştir⁸⁹. Bu maddede göçmen kaçakçılığı, “doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek amacıyla, yabancı bir devlet tabiiyetinde bulunan veya vatansız olan veya Türkiye’de sürekli olarak oturmasına yetkili mercilerce izin verilmemiş bulunan kimselerin Türkiye’ye yasal olmayan yollardan girmelerini veya ülkede kalmalarını,

---

⁸⁵ Mahir Gümüş ve Canan Öykü Dönmez Kara, İnsan Hakları Bağlamında Türkiye’de Sığınmacıların Yerleşimi ve Konut Sorunları, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2836.

⁸⁶ A.k., s. 2836.

⁸⁷ A.k., s. 2838.

⁸⁸ Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol.

http://www.undp.ro/governance/Best%20Practice%20Manuals/docs/Turkey_UN_Protocol_Smugglin_g.doc, (06.02.2010).

⁸⁹ Ayşem Biriz Karaçay, “Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye’nin Uygulamaları”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 307.

bu kişilerin veya Türk vatandaşlarının yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarını sağlamaya”⁹⁰ denir. Ayrıca, bu maddede, göçmen kaçakçılığının tanımı yanında, bu eylemin suç olduğu nitelendirilmiş⁹¹ ve bu suçu işleyenlerin alacakları cezai yaptırımlar açıklanmıştır⁹². 26.09.2004’de kabul edilen, 1 Haziran 2005’te yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni TCK’nin 79. maddesinde ise, “Göçmen Kaçakçılığı” başlığıyla, göçmen kaçakçılığının tanımı, suç olduğu ve bu suçu işleyenlere verilecek cezai yaptırımlar belirtilmiştir⁹³.

Yine, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’ün 3. maddesi 1. fıkrasında insan ticareti, “kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması”⁹⁴ olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, insan ticareti tanımında kullanılan istismar terimi, “asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret gibi benzeri uygulamaları, kulluğu ve organların alınmasını içermektedir”⁹⁵ şeklinde açıklanmıştır.

Türkiye’de ise, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve

⁹⁰ 765 sayılı eski TCK’nin 201/a. maddesi.

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, (18.02.2010).

⁹¹ Karaçay, s. 307.

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. 765 sayılı eski TCK’nin 201/a. maddesi.

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, (18.02.2010).

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. 5237 sayılı yeni TCK’nin 79. maddesi.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (18.02.2010).

⁹⁴ Şenez Anbarlı Bozatay, “İnsan Ticaretinde Dezavantajlı Gruplar: Kadın ve Çocuk Ticareti”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, ss. 2762-2763.

⁹⁵ Kemal Mustafa Serbes, Trendi Hızla Yükselen Suç Ekonomisinde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti: Türkiye Örneği”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2746.

Cezalandırılmasına İlişkin Protokol gereğince, 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 2. maddesi B fıkrasıyla insan ticareti, 1 Haziran 2005'te yürürlükten kaldırılan 765 sayılı eski TCK'ye 201/b. maddeyle yer almıştır⁹⁶. Yine, bu maddede, insan ticaretinin tanımı yapılmış, suç olduğu vurgulanmış⁹⁷ ve bu suçu işleyenlere uygulanacak cezai yaptırımlar açıklanmıştır⁹⁸. Ayrıca, 26.09.2004'de kabul edilen, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni TCK'nin 80. maddesinde, "İnsan Ticareti" başlığı altında, insan ticaretinin tanımı, suç olduğu ve bu suçu işleyenlerin alacakları cezai yaptırımlar belirtilmiştir⁹⁹.

Buradan hareketle göçmen kaçakçılığı, insanların para karşılığında yasadışı olarak sınırları geçmelerini ya da kesinlikle kaçak olarak yabancı bir ülkeye girmelerini ifade etmektedir. İnsan ticaretinde ise, istismar vardır ve sınır aşılması zorunlu değildir¹⁰⁰. Bu bağlamda, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, organize suç örgütleri tarafından maddi çıkar elde etmek amacıyla gerçekleşmekte, mağdurların bir yerden bir yere nakli, alıkonulması, barındırılması ve benzeri durumları içermekte ve kamu düzenini tehdit edicidir¹⁰¹. Ayrıca, göçmen kaçakçılığı her ne kadar insanların kendi rızasıyla gerçekleşse de, göçmen kaçakçılığıyla başlayan eylem, daha sonra insanların istismarına dönüşebilir. Bu açıdan, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti arasında farklar gözetilse de, birbirleriyle iç içedirler¹⁰².

Bunun yanında, mülteci ve sığınmacılardan farklı olarak, çatışmalar, istismarlar, kalkınmışlık düzeyinin yetersizliği gibi nedenlerle¹⁰³ göç etmeye

---

⁹⁶ Umut Beşpınar ve Kezban Çelik, "İnsan Ticaretinin Görünen Yüzü: Türkiye'de Farklı Sosyal Aktörlerin Seks Ticaretine Bakışı", Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2791.

⁹⁷ Karaçay, s. 307.

⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. 765 sayılı eski TCK'nin 201/b. Maddesi.

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, (18.02.2010).

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 5237 sayılı yeni TCK'nin 80. maddesi.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (18.02.2010).

¹⁰⁰ Ahmet İçduygu, **Türkiye'de Kaçak Göç**. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No. 65, İstanbul, 2004, s. 24.

¹⁰¹ Ahmet Fırat, "Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti".

<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/gmgoc.pdf>, (09.10.2009), s. 6-7.

¹⁰² Bozatay, s. 2763.

¹⁰³ Toros, s. 10.

zorlanan ve çevresel felaketler nedeniyle göç eden kişiler de, zorunlu göçmenleri oluşturmaktadır¹⁰⁴.

Şu ana kadar anlatılan göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi yasadışı yollarla gelen mülteciler ve sığınmacılar hariç, geçici süreli göçmen işçiler, aile birleşmeleri ve evlilik göçleri, yüksek nitelikli göçmenler, yasal şekilde hareket eden mülteciler ve sığınmacılar, zorunlu göçmenler gibi göç türleri, daha çok hedef ülkelerin yasalarına uygun bir şekilde,¹⁰⁵ o ülkelere giriş yapmış ve yerleşmiş göçmenleri içermektedir.

Ancak, kaçak işgücü göçü, bu çalışmanın temel konusunu oluşturduğundan aşağıdaki bölümde ayrıca ele alınacaktır.

II. KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ KAVRAMI

A. Tanımı

Son yıllarda, yasal göçe izin veren düzenlemelerin daha sıkı hale gelmesi ve denetimlerin artmasıyla birlikte,¹⁰⁶ kaçak işgücü göçünün giderek daha da arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, çoğu insan, yasal yollarla ve uygun bir biçimde göç etmek yerine, doğrudan ülkeye kaçak girerek ya da sahte pasaport ve vize alarak veya geçici olarak geldikleri yerlerde sürekli kalarak, kaçak işgücü göçü hareketlerine katılmaktadır¹⁰⁷. Başka bir ifadeyle kaçak işgücü göçü, ülke sınırlarına kasıtlı olarak yasadışı giriş ve çıkış yapmayı,¹⁰⁸ sahte seyahat belgeleri kullanılarak sınır kapılarından giriş ve çıkış yapmayı ve yasal giriş yapılmakla beraber, vize süresinin ve muafiyetinin tanıdığı kalış süresinin bitiminde veya yetkili makamlarca verilmiş oturma izninin bitiminde çıkış yapmayarak izinsiz ikamet etmeyi¹⁰⁹ ve çalışma izni olmaksızın bir işte çalışmayı ifade etmektedir¹¹⁰. Ayrıca, mültecilerin ya

---

¹⁰⁴ Temiz, Sürecinde, s. 39.

¹⁰⁵ Gençler, Yabancı, s. 29.

¹⁰⁶ Demir ve Duman, s. 2777.

¹⁰⁷ İçduygu, Avrupa, s. 2-3.

¹⁰⁸ İçduygu, Türkiye'de, s. 24.

¹⁰⁹ A.k., s. 24.

¹¹⁰ Işığışık, s. 437.

da sığınmacıların sığınma talebi süresince kaçak olarak çalışmaları ya da sığınma talebinin reddedilmesiyle birlikte o ülkede kalarak kaçak olarak çalışmaya devam etmeleri de kaçak işgücü göçü içerisinde girmektedir¹¹¹.

Gelişmekte olan ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde nüfusun hızlı artışı ve işsizlik, daha iyim yaşam standartlarına ulaşmak, hedef ülkeye ulaşımın kolay olması, göçmen yasalarının gevşek olması, kaynak ülkelerde işsizlik baskısının azalması ve döviz gelirlerinin artması, işverenlerin ucuz ve sosyal güvenceden yoksun işgücüne ihtiyaç duyması gibi nedenlerle kaçak işgücü göçünün daha da arttığı görülmektedir¹¹².

Bu açıdan, kaçak işgücü göçü, gereken işgücünü karşılayacak yasal taleplerin gerçekleştirilmesi için yasal sürecin oluşturulamamasını ifade etmektedir¹¹³. Bu bağlamda, artan rekabet sürecinin ve işgücü piyasasındaki esnekliğin de etkisiyle hedef ülkelerdeki işverenler, daha ucuz işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda, kaçak işgücü göçü, bu sistemi daha da güçlendirmektedir. Dolayısıyla kaçak işgücü göçü, ücretleri, çalışma koşulları ve süreleri belirlemede işverenlerin lehine bir durum yaratmaktadır¹¹⁴.

Bu çerçevede, 1980'lerden bugüne kadar olan süreçte, göçmen işgücüne olan talebin artmasıyla, gelişmiş ülkelere olan kaçak işgücü göçünü de daha da arttırmaktadır. Kaçak işgücü göçünün günümüzde 30 milyonu aştığı tahmin edilmektedir. Bu anlamda, kaçak işgücü göçü düzeyinin yüksek olmasında, gelişmiş ülkelerdeki yüksek düzeydeki işsizliğe rağmen, göçmenlerin daha rahat iş bulması yatmaktadır¹¹⁵. Bu durumun temel nedeni ise, hedef ülkelerdeki işverenlerin ikamet ve çalışma izinleri olmayan göçmenleri, düşük ücretli, kötü çalışma koşulları olan ve sosyal güvencelerden yoksun işlerde çalıştırabilmeleridir¹¹⁶.

Ayrıca, mülteci ve sığınmacı göçleri, ilk bakışta yasal bir göç türü olmasına rağmen, mültecilerin ve sığınmacıların göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi

---

¹¹¹ İçduygu, Türkiye'de, s. 24.

¹¹² Kırılı, s. 2819.

¹¹³ Gençler, Yasadışı, s. 179.

¹¹⁴ A.k., s. 180.

¹¹⁵ Temiz, Sürecinde, s. 39.

¹¹⁶ Günel, s. 75.

yollarla hedef ülkelere girmeleri, yasadışı bir durumdur¹¹⁷. Bu şekildeki mülteci ve sığınmacı göçleri, kaçak işgücü göçünün içerisine girmektedir.

Bu bağlamda, kaçak göçmenler, “girişi yasal, çalışmaları yasal olmayanları, tamamen yasadışı yollardan ülkeye girenler ve çalışanları, yasal yollardan giriş yaparak, vatandaşlık için başvurup ikamet tezkeresi ile oturanları, yasal olarak giriş yapıp, başka ülkeye geçmek için çaba sarf edenleri ve mülteci ya da sığınmacı olarak çalışanları”¹¹⁸ içermektedir.

Dolayısıyla buldukları ülkenin vatandaşı veya geçerli ikameti ve çalışma izni olmayan insanların¹¹⁹ hudut kapıları dışından sınırları kaçak yollardan geçmesine, sahte pasaport ve vize gibi belgelerle hudut kapılarından giriş yapmasına ve yasal yollardan gelip geçerli vize süresinin sonunda ayrılmayarak ülke içerisinde kaçak konumda ikametine devam etmesine, kaçak işgücü göçü denilmektedir¹²⁰.

B. Unsurları

1. Yasadışılık

Kaçak işgücü göçünün en temel unsuru, yasadışılıktır. Kaçak işgücü göçü, özünde hedef ülkelerin sınırlarını belirli kurallara uyulmadan, yani yasadışı olarak aşılmasını, kalmayı ve kaçak çalışmayı ifade etmektedir¹²¹.

Bu anlamda, insanların göç kararı almasının yanında, hedef ülkedeki zorunlu olan prosedürleri yerine getirmesi gerekmektedir¹²². Dolayısıyla bu yasal prosedürleri yerine getirmenin zorluğu, çoğu insanı, kaçak olarak göç etmek zorunda bırakmaktadır.

Ayrıca, yoksul ülkelere gelen mülteciler ve sığınmacılar, hedef ülkelerin kapılarını kendilerini kapatması nedeniyle, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi

---

¹¹⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 47.

¹¹⁸ Gençler, Yabancı, s. 32.

¹¹⁹ Işığışok, s. 437.

¹²⁰ Said Vakkas Gözlügül, Kadir Oğuz, Mehmet Kurum, Hasan Tolga Şanlı ve Kadir Koç, “**Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti**”, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Araştırma Raporları, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/gocmen/gocmen_kacak.pdf, (09.10.2009), s. 1.

¹²¹ Işığışok, s. 437.

¹²² Gençler, Yabancı, s. 29.

yasadışı yollarla hedef ülkelere gitmektedir. Bu yasadışı yolların gerçekleşmesinde, göçmen kaçakçıları ve insan tacirleriyle birlikte, hedef ülkelerdeki işverenlerin ucuz işgücü arayışının da payı büyüktür¹²³.

Buradan hareketle artan rekabet sürecinde hedef ülkelerdeki işverenler, kaçak işgücü göçünün getireceği ucuz işgücüne sıcak bakmaktadır. Bunun yanında, esnek istihdam biçimlerinin varlığıyla kaçak göçmenler, kötü çalışma koşullarında, fazla çalışma süreleriyle, sosyal güvencesiz ve düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Bu durum, tamamen yasadışılığa işaret etmektedir¹²⁴.

Bu bağlamda, göçmenlerin hedef ülkelere giriş ve çıkışlar için, sınır kapıları dışında sınırın herhangi bir yerinden kasıtlı olarak geçmeleri¹²⁵ ya da kara, deniz ve hava kapılarından sahte pasaport ve vize gibi seyahat belgeleri kullanarak¹²⁶ ve göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi yollarla¹²⁷ sınırları aşmaları ve çalışma izni olmadan bir işte çalışmaları¹²⁸ veya hedef ülkelerdeki işverenler tarafından çalıştırılmaları¹²⁹ gibi tüm kaçak işgücü göçü yöntemleri yasadışıdır.

2. Vize İhlali

Kaçak işgücü göçünün diğer bir unsuru, vize ihlalidir. Bu bağlamda, vize ihlali, göçmenlerin yasal yollarla gelerek geçerli vize süresinin sonunda ayrılmayarak ülke içerisinde yasadışı olarak ikametine¹³⁰ ve çalışma izni olmadan bir işte çalışmaya devam etmesidir¹³¹.

Göçmenlerin kaçak çalışmak istemesinin nedenlerinden biri, ikamet ve çalışma izni almanın birtakım prosedürlere tabi olmasına bağlı olarak zorlu bir süreci içermesidir. Bu anlamda, turist vizesi gibi yasal yollarla gelerek vize süresi bitiminden sonra ülkeden ayrılmayarak vize ihlali yapan göçmenlerin yasal yolları

---

¹²³ Günal, s. 75.

¹²⁴ Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹²⁵ İçduygu, Türkiye’de, s. 24.

¹²⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü, “Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı”, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009).

¹²⁷ Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹²⁸ Gençler, Yabancı, s. 31.

¹²⁹ Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹³⁰ Gözlügöl ve diğerleri, Göçmen, s. 1.

¹³¹ Işığçok, s. 437.

denemeleri zorlu bir süreci ifade ettiğinden, çoğu göçmen, kaçak çalışmayı tercih etmektedir¹³².

Buradan hareketle göçmenler, hedef ülkelerdeki işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülmekte¹³³ ve kötü çalışma koşulları ve fazla çalışma süresi olan, sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalıştırılmaktadır¹³⁴. Dolayısıyla göçmenlerin vize süresini geçirip hedef ülkelerde kalması, kaçak işgücü göçüne işaret etmektedir¹³⁵. Bu açıdan, göçmenlerin çoğu, çalışma izinleri olmadan, diğer bir ifadeyle kaçak şekilde çalışmaya¹³⁶ devam etmekte ya da hedef ülkelerde işverenler tarafından kaçak olarak çalıştırılmayı¹³⁷ tercih etmektedir.

3. Reddedilen Sığınma Talepleri

Mültecilerin ve sığınmacıların herhangi bir işte çalışmaları¹³⁸ kaçak işgücü göçünün bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Mültecilerin ve sığınmacıların hedef ülkeye yaptıkları iltica ya da sığınma başvuruları sonuçlanıncaya kadar esasen bir işte çalışmaları yasal olarak değerlendirilmemektedir¹³⁹. Ancak, mültecilerin ve sığınmacıların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için kaçak çalışmaları zorunluluk halini almaktadır.

Ayrıca, mültecilerin ve sığınmacıların sığınma taleplerinin reddedilmesiyle birlikte, mülteciler ve sığınmacılar, kendi ülkelerine geri dönmek yerine buldukları ülkede kalmayı tercih etmektedir¹⁴⁰. Dolayısıyla mülteciler ve sığınmacılar, yasal bir süreci ifade eden sığınma taleplerinin reddedilmesiyle, kaçak göçmen statüsüne geçmektedir.

Mülteciler ve sığınmacılar, bir yandan sınır dışı edilme korkusu yaşarken, diğer yandan yaşamlarını devam ettirebilmek için hedef ülkelerde kötü çalışma koşulları ve fazla çalışma süresi olan, sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde

---

¹³² Demir ve Duman, s. 2785.

¹³³ Günal, s. 75.

¹³⁴ Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹³⁵ Gözlügöl ve diğerleri, Göçmen, s. 1.

¹³⁶ İçduygu, Türkiye'de, s. 24.

¹³⁷ Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹³⁸ Gençler, Yabancı, s. 32.

¹³⁹ A.k., s. 32.

¹⁴⁰ İçduygu, Türkiye'de, s. 24.

çalışmaktadır¹⁴¹. Mülteciler ve sığınmacılar, hedef ülkelerde işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülmekte¹⁴² ve daha rahat iş bulmaktadır¹⁴³. Dolayısıyla hedef ülkelere daha iyi bir yaşam için göç eden mülteciler ve sığınmacılar, hedef ülkelerde de yoksulluğu yaşamakta, düzenli bir hayat kuramamakta ve yaşadıkları toplumla bütünleşememektedir¹⁴⁴.

Buna göre mültecilerin ve sığınmacıların yasadışı olarak ülkede kalmaları ve bir işte kaçak çalışmaları da, kaçak işgücü göçünün de bir türünü oluşturmaktadır.

III. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) BAĞLAMINDA KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ

A. AB'nin Göç Politikaları ve Kaçak İşgücü Göçü

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ekonomisinin çökmesi sonucu, Avrupa'nın ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını yeniden kurulabilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, Avrupa'da özellikle ekonomik, sosyal ve siyasal bir bütünleşme için AB'ye gidilecek yollar belirlenmiştir. İlk olarak Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg olmak üzere altı üyeden oluşan AB'nin ekonomik olarak hızla gelişmesi ve bütünleşmesi, AB'yi çekim merkezi haline dönüştürmüştür. Böylece, AB, gün geçtikçe artan uluslararası göç dalgalarına maruz kalmaktadır.

Bu açıdan, ilk olarak 25 Mart 1957'de imzalanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşması'nda malların, hizmetlerin ve sermayenin yanında, insanların da serbest dolaşımı öngörülmüştür¹⁴⁵. Diğer bir ifadeyle insanlar için serbest dolaşım hakkı, AB sınırları içerisinde serbestçe yer değiştirerek, üye ülkelerde uyruğa dayalı ayırım yapılmadan ve üye ülkelerin yasalarına bağlı olarak insanların ikamet etmelerini ve çalışmalarını ifade etmektedir. Böylece, AB üyesi

---

¹⁴¹ Günal, s. 75.

¹⁴² Gençler, Yasadışı, s. 180.

¹⁴³ Temiz, Sürecinde, s. 39.

¹⁴⁴ Günal, s. 75.

¹⁴⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı, Ortak Pazar'da Türkiye. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1971, s. 45-46.

ülkeler arasında yabancı kavramına son verilmiştir¹⁴⁶. Bu bağlamda, Roma Antlaşması'nın 48. maddesinde, AB sınırları içerisinde kamu düzeni, güvenlik ve sağlığa zarar vermeyecek durumlarda serbest dolaşım öngörülmüştür¹⁴⁷. Ancak, Roma Antlaşması'yla daha çok sermayenin serbest dolaşımı sağlanırken, işçiler için aynı durum söz konusu değildir.

1980'li yıllarda, mültecilerin, sığınmacıların ve kaçak göçmenlerin AB üyesi ülkelere girişlerinin artmasıyla birlikte, doğal olarak göçmenlere karşı olan tutumun büyük ölçüde olumsuz olduğu görülmüştür. Diğer yandan, AB nüfusunun yaşlanması ve AB'de doğurganlığın düşüklüğü nedeniyle, işgücü piyasasında işgücü açığı artmış, bu durum pek çok AB üyesi ülkede işverenleri daha ucuza çalıştırabilecekleri işgücü arayışına yönlendirmiştir. Bu bağlamda, işverenler, kaçak göçmenleri ucuz işgücü olarak çalıştırmaya yönelmiştir¹⁴⁸. AB üyesi ülkelerde işgücü piyasasının arz yönünde ortaya çıkan bu sorunlar, Avrupa'da ulusal hükümetler ile mevcut AB kurumları arasında işbirliğini ve koordinasyonu daha da önemli hale getirmiştir¹⁴⁹.

İngiltere ve İrlanda dışındaki tüm AB üyesi ülkeler tarafından kabul edilen, 14 Haziran 1985 yılında imzalanan ve imzalayan ülkeler tarafından gerekli prosedürlerin yerine getirilmesiyle ancak 26 Mart 1995'te yürürlüğe giren Schengen Antlaşması'nda Avrupalı olmayan ülkelere ya da üçüncü ülkelere göç edecek insanlar için sıkı bir kontrol mekanizması getirilmiş ve Avrupalı insanlar için serbest dolaşım hakkını, yani gidiş-gelişleri mümkün kılan, gümrük ve polis işbirliğine dayalı açık sınır politikası öngörülmüştür. Diğer bir ifadeyle bu antlaşmada, AB sınırları içerisindeki serbest dolaşımı ve AB üyesi olmayan ülkelere gelecek göçü kontrol edebilmek planlanmıştır¹⁵⁰. Bunun ötesinde, bu antlaşmayla AB tarafından ortak bir göç politikasının oluşturulmasında ilk temellerin atıldığı görülmektedir. Yine, Schengen Bilgi Sistemi'yle de, AB üyesi olmayan ülkelere bilgi değişiminin sağlanması, güvenliğe önem verilmesi ve AB üyesi ülkeler tarafından iltica talebi

---

¹⁴⁶ Halis Kırıl, “**Türkiye'nin** Yabancı Personel İstihdamı Politikasının Değerlendirilmesi”, Bütçe Dünyası Dergisi. C. 2, Sa: 24, Kış 2007, s. 71.

¹⁴⁷ Tellal, s. 419.

¹⁴⁸ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 50.

¹⁴⁹ Berrak Kurtuluş, “Batı Avrupa'da İçe-Göçü Önleyici Politikalar”, Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan. Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, No. 38, Ankara, 2000, s. 171.

¹⁵⁰ A.k., s. 171.

reddedilmiş kişilerin ortak listesinin oluşturulması sağlanmıştır¹⁵¹. AB üyesi ülkeler arasında yer almayan Norveç ve İzlanda gibi ülkeler tarafından da bu antlaşma kabul edilmiştir¹⁵².

Bunun üzerine, 17 Şubat 1986'da Lüksemburg'da, 28 Şubat 1986'da Lahey'de imzalanan ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'nin 8. maddesinde, AB sınırları içerisinde kamu düzeni, güvenlik ve sağlığa zarar vermeyecek durumlarda serbest dolaşım onaylanmaktadır ve üçüncü ülke vatandaşları konusunda işbirliği öngörülmektedir¹⁵³. Dolayısıyla serbest dolaşım hakkı, sadece Avrupa vatandaşlarına uygulanabilmektedir¹⁵⁴.

15 Haziran 1990'de imzalanan, ancak 1 Eylül 1997'de yürürlüğe giren Dublin Konvansiyonu'nda iltica taleplerinin bir AB üyesi ülke tarafından reddedilmesi durumunda, diğer tüm AB üyesi ülkeler tarafından da reddedilmiş sayılacağı ve mültecinin geldiği ülkeye geri gönderilmesi öngörülmüştür¹⁵⁵. Başka bir ifadeyle mülteciler ve sığınmacılar tarafından AB üyesi ülkelere çifte iltica ya da sığınma talebi yapması engellenmeye çalışılmıştır¹⁵⁶. Yine, bu konvansiyonda mültecilerin ya da sığınmacıların geldikleri ülkeye ya da güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmeleri esası¹⁵⁷ ve yeniden kabulü ile ilgili koşullar¹⁵⁸ üzerinde durulmuştur. Bu anlamda, Cenevre'de imzalanan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme¹⁵⁹ ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'nün¹⁶⁰ mültecilere ilişkin hükümlerin saklı kalması bağlamında, AB'nin kendi göç politikalarını oluşturma çabasında olduğu görülmektedir¹⁶¹. Ayrıca, bu konvansiyonda, suç ve uyuşturucu kaçakçılığına sıkı denetim getirilmesi de

---

¹⁵¹ Gençler, Avrupa, s. 187.

¹⁵² İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 51.

¹⁵³ Tellal, s. 419.

¹⁵⁴ A.k., s. 419-420.

¹⁵⁵ Kurtuluş, s. 171.

¹⁵⁶ Desmond Dinan (Edt.), Avrupa Birliği Ansiklopedisi. (Çev. Hale Akay) Kitap Yayınevi, C. 1, İstanbul, 2005, s. 356.

¹⁵⁷ Kurtuluş, s. 171.

¹⁵⁸ M. Tevfik Odman, Mülteci Hukuku. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s. 66.

¹⁵⁹ Gençler, Avrupa, s. 188.

¹⁶⁰ Odman, s. 66.

¹⁶¹ Gençler, Avrupa, s. 188.

planlanmıştır¹⁶². Bu açılardan, AB üyesi ülkelere iltica talebinde bulunan mülteciler için bilgisayar ortamında bir parmak izi kimlik tanıma otomasyon sistemi olan EURODAC'ın kurulması için, 1994 yılında ilk adımlar atılmıştır¹⁶³. Daha sonra, EURODAC, 11 Aralık 2000 tarihli AB Konseyi kararıyla¹⁶⁴ kurulmuştur ve 15 Ocak 2003'ten itibaren Danimarka hariç tüm AB üyesi ülkelerde ve AB üyesi olmayan Norveç ve İzlanda'da uygulanmaya başlanmıştır¹⁶⁵. Ancak, EURODAC, özel hayata müdahale etme ve mültecileri potansiyel suçlu olarak gösterme nedenleriyle eleştirilmektedir¹⁶⁶.

AB'nin kurumsal bütünlüğü içerisinde, gerek uluslararası göç, gerek de iltica konuları, AB'nin kurucu antlaşması olan 7 Şubat 1992'de imzalanan ve 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda da ele alınmıştır. Bu antlaşmayla adalet ve içişleri politikası içerisinde iltica ve mülteci politikası,¹⁶⁷ AB üyesi ülkelerin dış sınırlarının açılması hakkındaki ortak kurallar ve politikalar üzerinde durularak, serbest dolaşım ilkesi bağlamında AB'de güvenliği sağlayabilmek amaçlanmıştır¹⁶⁸.

Maastricht Antlaşması'yla ortaya koyulan politikaların gerçekleştirilmesi için yeni düzenlemelere gidilmiştir. Böylece, bu dönemde, AB tarafından kaçak işgücü göçünün, göçmen kaçakçılığının ve insan ticaretinin önlenmesi bağlamında, kaynak ve transit ülkelere destek verilmesi öngörülmüştür¹⁶⁹. 1992'de kurulan Göç ve Sınır Geçişleri Üzerine Bilgi, Tartışma ve Değişim Merkezi'yle yasal ve kaçak işgücü göçüyle ilgili tüm bilgileri toplamak amaçlanmıştır. Ayrıca, Avrupa Sınır Muhafaza Birimi, sınırların korunması için kurulurken, bilgi paylaşımı için Göç ve Sınır Geçişleri Üzerine Bilgi, Tartışma ve Değişim Merkezi'nin yanında Avrupa Göç

---

¹⁶² Kurtuluş, s. 171.

¹⁶³ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**. TURKAB AB-Türkiye İşbirliği Derneği, İstanbul, 2003, s. 79.

¹⁶⁴ Konsey Tüzüğü (AT) 2725/2000 11 Aralık 2000, Dublin Sözleşmesinin etkili uygulanması amacı ile parmak izi karşılaştırılması için "EURODAC"ın kullanılması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, s. 269-284.

¹⁶⁵ Dinan, s. 422.

¹⁶⁶ Ülger, Avrupa, s. 79.

¹⁶⁷ Nesrin Demir, Avrupa Birliği Parlamentosu. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 18.

¹⁶⁸ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 50.

¹⁶⁹ Kırılı, s. 2822.

İzleme Merkezi ve Göç Servisi Birimleri oluşturulmuştur¹⁷⁰ ve suça ilişkin konularda bilgi akışının hızlandırılması için de Ocak 1994'te EUROPOL (Avrupa Polis Ofisi) kurulmuştur¹⁷¹. Yine, 1993'te kurulan EURES (Avrupa İstihdam Servisi) ile AB üyesi ülkelerde ve AB üyesi olmayan İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn gibi ülkelerde işçilerin serbest dolaşımının kolaylaştırılmasının yanında göçmenlerin işe yerleştirilmesi ve bölgesel işe yerleştirme politikalarının koordinasyonunun sağlanması hedeflenmektedir¹⁷². Bunun yanında, 1997'de AB Konseyi tarafından, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi nedenlerle mağdur olanların korunması hakkında AB üyesi ülkelere ceza hukuklarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır¹⁷³.

2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'nda,¹⁷⁴ iltica ve mülteci politikası, bütünleşmenin görece düşük olduğu adalet ve işçileri politikası içerisinden alınarak, bütünleşmenin en yoğun olduğu Topluluk politikasının içerisine yerleştirilmiştir¹⁷⁵. Bu anlamda, iltica ve göç konularında AB üyesi ülkelerin yasalarının uyumlaştırılması¹⁷⁶ ve koordinasyonun güçlendirilmesi ve vize, sığınma, göç ve serbest dolaşım ile ilgili diğer politikalar, AB'nin Maastricht Antlaşması'yla ortaya koyulan Topluluk politikaları arasında gösterilmiştir¹⁷⁷. Bu bağlamda, AB üyesi olmayan ülkelere gelen belirli sınıftaki göçmenler, diğer bir deyişle "bir AB üyesi ülkeye ait olan kişinin aile üyeleri, AB ile ortaklık veya işbirliği anlaşmaları ile bağıllık oluşturmuş ülkelerin vatandaşları ve başka bir üye ülkede hizmetleri gerçekleştiren firma çalışanları",¹⁷⁸ Topluluk hukukunda koruma altındadırlar. Yine, bu antlaşmayla Schengen müktesebatı AB

---

¹⁷⁰ Kırılı, s. 2822.

¹⁷¹ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler). Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 142.

¹⁷² Kurtuluş, s. 171.

¹⁷³ Kırılı, s. 2822.

¹⁷⁴ AB üyesi ülkelerin uluslararası kurumsal yapı olan AB merkezli hareket etmeye başlamaları, dolayısıyla ortak göç politikalarının oluşması, Amsterdam Antlaşması'yla tam olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, AB için bir dönüm noktasıdır. Amsterdam Antlaşması'nın getirdiği yenilikler açısından ayrıntılı bilgi için bkz. Demir, s. 22-29.

¹⁷⁵ Lami Bertan Tokuzlu, "Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Türkiye ve Geri Gönderme Yasağı", Stratejik Araştırmalar Dergisi. C. 6, Sa: 11, Ankara, Mayıs 2008, s. 3.

¹⁷⁶ A.k., s. 3.

¹⁷⁷ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 51.

¹⁷⁸ Gençler, Avrupa, s. 189.

kapsamına alınmış,¹⁷⁹ AB'nin özgürlük, güvenlik ve adalet bölgesi olarak geliştirilmesi amaçlanmış¹⁸⁰ ve zamanla serbest dolaşım hakkındaki engeller ortadan kaldırılarak bütünleşme daha da geliştirilmiştir. Bu açıdan, Amsterdam Antlaşması'nın 63. maddesinde belirtilen, antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra, beş yıl içerisinde, yani Mayıs 2004'e kadar iltica ve göç alanlarında alınması gereken önlemler çerçevesinde, farklı düzenlemelere gidilmiştir¹⁸¹.

Bu bağlamda, 15-16 Ekim 1999 yılında Tampere Zirvesi'nde AB tarafından ilticaya ve göçe ilişkin ortak politikalar oluşturulması istenmiştir. Bu politikalar, “insani amaçlar ile ekonomik kaygılar arasında denge kurabilecek ayrıntılı bir perspektife sahip olmak, üçüncü ülke vatandaşlarına buldukları ülkenin vatandaşları ile eşitlik sağlayabilecek adil bir sistemin gerçekleştirilmesi, kaynak ülkelere yardımcı olabilecek ortaklıklar kurmak ve Cenevre ve diğer uluslararası antlaşmalara bağlı olarak, ortak bir iltica politikasının oluşturulması”¹⁸² şeklindedir. Bu anlamda, AB bazında ortak politikaların oluşturulması için, ortak asgari standartların belirtilmesi ve mülteci ya da sığınmacı statüsü gibi önemli alanlardaki yasaların birbirine yakınlaştırılması gerekmektedir¹⁸³.

Diğer yandan, 14-15 Aralık 2001 yılında Laeken Zirvesi'nde, AB olarak göç konusunda ağır kalındığı belirtilerek, ortak bir göç politikası oluşturulması konusunda çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmış ve özellikle kaçak işgücü göçüyle ilgili ortak bir politika oluşturulması için zemin hazırlanmıştır. Ayrıca, Haziran 2002 yılında Seville Zirvesi'nde de, kaçak işgücü göçü konusunda da ortak politikalar düzenlenmesi bağlamında, sınır kontrollerinin iyileştirilmesi ve kaçak işgücü göçünü engellemede yeterli önlemleri almayan üçüncü ülkelere yönelik yaptırımlar uygulanması gerektiği vurgulanmıştır¹⁸⁴.

Yine, Amsterdam Antlaşması çerçevesinde, AB tarafından ortak bir iltica sistemi oluşturulmasına ilişkin 2003/343 sayılı AB Tüzüğü ya da Dublin II Tüzüğü çıkarıldı. Bu bağlamda, Dublin II Tüzüğü, iltica taleplerinde bulunan göçmenlerin

---

¹⁷⁹ Demir, s. 25.

¹⁸⁰ Gençler, Avrupa, s. 188.

¹⁸¹ A.k., s. 189.

¹⁸² A.k., s. 188.

¹⁸³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 51.

¹⁸⁴ Gençler, Avrupa, s. 190.

AB üyesi ülkelerde korunmalarını ve mülteciliğe ilişkin kuralların uygulanmasını içermektedir¹⁸⁵. Ayrıca, bu tüzüğün ihlal edilmesi durumunda, AB üyesi ülkelerin göçmenlere iltica hakkı vermeleri de, Dublin II Tüzüğü'yle garanti altına alınmıştır¹⁸⁶. Yine, Dublin II Tüzüğü'nde, bu tüzüğün Dublin Konvansiyonu'nun yerine geçtiği belirlenmiştir¹⁸⁷.

Bunun yanında, 10 Nisan 2002'de Avrupa Toplulukları Konseyi tarafından Topluluk politikası içerisinde kaçak göçmenlerin iadesi hakkında Yeşil Kitap¹⁸⁸ oluşturulması kabul edilmiştir¹⁸⁹. Yine, 18 Şubat 2003'teki AB Bakanlar Konseyi toplantısında iltica talebinde bulunan mültecilerin AB topraklarına girmesine ve ikamet etmesine izin veren üye ülkenin sorumlu olacağı açıklanmıştır¹⁹⁰. Ayrıca, AB Konseyi kararlarıyla AB üyesi ülkeler arasında mali yük paylaşımı üzerine 28 Eylül 2000'de Avrupa Mülteci Fonu 2000-2005¹⁹¹ ve 2 Aralık 2004'te Avrupa Mülteci Fonu 2005-2010¹⁹² oluşturulmuştur. Dahası, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi kararıyla 23 Mayıs 2007'de Avrupa Mülteci Fonu 2008-2013¹⁹³ kurulmuştur.

Diğer yandan, AB'de çocuklara, gençlere ve kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine bağlı olarak,¹⁹⁴ Daphne Girişimi (1997-1999) sonucunda, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin verdiği kararlarla, sırasıyla 24 Ocak 2000 tarihli

---

¹⁸⁵ Yavuz Kaplan, "Avrupa Birliğinin İltica Taleplerinin Kabulü ve Yetki Konusuna İlişkin Yeni Standartları", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi. C. VIII, Sa: 1-2, Erzincan, 2004, s. 478.

¹⁸⁶ A.k., s. 494.

¹⁸⁷ A.k., s. 495.

¹⁸⁸ Green Paper on a Community Return Policy on Illegal Residents (Brussels, 10.04.2002 COM (2002) 175 final) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0175en01.pdf, (22.02.2010).

¹⁸⁹ Gençler, Avrupa, s. 191.

¹⁹⁰ Dinan, s. 356.

¹⁹¹ Avrupa Mülteci Fonu 2000-2005, "Konsey Kararı (2000/596/EC (AT)) 28 Eylül 2000 Avrupa Mülteci Fonu'nu oluşturan" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, s. 347-361.

¹⁹² Avrupa Mülteci Fonu 2005-2010, "Konsey Kararı (2004/904/EC (AT)) 2 Aralık 2004, 2005-2010 dönemi için Avrupa Mülteci Fonu'nu kuran" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, s. 370-385.

¹⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Decision No: 573/2007/EC of the European Parliament and The Council of 23 May 2007 establishing the European Refugee Fund for the period 2008 to 2013 as part of the General programme "Solidarity and Management of Migration Flows" and repealing Council/Decision 2004/904/EC.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:144:0001:0021:EN:PDF>, (22.02.2010).

¹⁹⁴ Kırılı, s. 2822.

Daphne (2000-2003)¹⁹⁵ programı ve 21 Nisan 2004 tarihli Daphe II (2004-2008)¹⁹⁶ programı yürütülmüştür. Şu anda ise, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin verdiği kararlar 20 Haziran 2007 tarihli Daphne III Programı (2007-2013)¹⁹⁷ yürütülmektedir.

AB tarafından Amsterdam Antlaşması çerçevesinde beş yıl içerisinde ortaya koyulan hukuki yapı, farklı eğilimler göstermektedir. İlk olarak, mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçü üreten ülke vatandaşları için sıkı vize rejimi, kontrollü giriş tedbirleri, açık denizlerde yürütülen ortak denetim faaliyetleri, hava yoluyla gelenlerin seyahat belgeleri kontrolü ve ilgili yaptırımlar gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir. İkinci olarak, üzerindeki göç baskısını ve mali yükü azaltmak için, AB tarafından transit ülkelere ve güvenli üçüncü ülkelere de göç kontrol sistemlerini kurmaları hakkında telkinde bulunmaktadır. Özellikle 1990'larda AB, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ortaklık antlaşmaları imzalanarak, bu ülkelere göç kontrol sistemlerini kurmalarını bir üyelik ön şartı olarak öne sürmüşlerdir¹⁹⁸. Bu açıdan, AB tarafından sınırlarına giren mülteciler, sığınmacılar ve kaçak göçmenler hakkında, özellikle adaylık, komşuluk ve ticari ilişkiler kullanılarak transit ülkelerle ya da güvenli üçüncü ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapılmaktadır¹⁹⁹. Bu anlamda, AB'de göç baskısını öteleme politikası uygulandığı görülmektedir²⁰⁰.

---

¹⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Decision No: 293/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 24 January 2000, adopting a programme of Community action, (the Daphne programme) (2000 to 2003) on preventive measures to fight violence against children, young persons and women. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:034:0001:0005:EN:PDF>, (22.02.2010).

¹⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Decision No: 803/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004, adopting a programme of Community action (2004-2008) to prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups and at risk (the Daphne II programme). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:143:0001:0008:EN:PDF>, (22.02.2010).

¹⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Decision No: 779/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 20 June 2007, establishing for the period 2007-2013 specific programme to prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups and at risk (Daphne III programme) as part of the General Programme "Fundamental Rights and Justice". <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:173:0019:0026:EN:PDF>, (22.02.2010).

¹⁹⁸ Bülent Çiçekli, "Yasa Dışı Göç, İnsan Kaçaklığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye", Polis Bilimleri Dergisi. C. 7, 2005, s. 47-48.

¹⁹⁹ Tokuzlu, s. 5.

²⁰⁰ Çiçekli, s. 48.

Diğer yandan, AB bazında ortak politikaların yanında, kaçak işgücü göçüne yönelik sıkı politikaların oluşturulması,²⁰¹ sınırların kontrolü, kaçak göçmenlerin yasallaştırılması, mültecilerin taleplerinin değerlendirilmesi,²⁰² kayıtdışı istihdamın izlenmesi bağlamında işverenlere verilecek hapis ve para cezaları²⁰³ gibi uygulamalar, her AB üyesi ülke tarafından farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir.

27 üye ülkeden oluşan, sınırları genişleyen ve hızlı bir şekilde ekonomik gelişme yaşayan, çekim merkezi olan AB, eş zamanlı olarak sürekli mülteci ve sığınmacı hareketlerine ve kaçak işgücü göçüne maruz kalmaktadır. Bu anlamda, AB’de sınır kontrollerini daha da güçlendirerek ve göçün önüne geçmeye yönelik politikalar üretilmeye çalışılmaktadır.

B. AB Üyesi Ülkelerde Yasal İşgücü Göçünden Kaçak İşgücü Göçüne Doğru Dönüşüm Süreci

Avrupa’da işgücü göçü, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan işgücü açığıyla belirginleşmiş ve daha da hızlandırılmıştır²⁰⁴. 1945-1970 yılları arasında ekonomik olarak hızla gelişen Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg gibi Batı Avrupa ülkelerinde oluşan bu işgücü açığı, önce Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi Güney Avrupa ülkelerinden ve daha sonra Türkiye, Fas, Tunus ve eski Yugoslavya gibi gelişmekte olan ülkelere karşılanmıştır²⁰⁵. Ayrıca, Lüksemburg’da, Güney Avrupalıların yanında İsveç ve Finlandiya gibi Kuzey Avrupa ülkelerinden gelenler de istihdam edilmiştir²⁰⁶.

1960’larda misafir işçi sistemine bağlı olarak gerçekleşen bu işgücü göçlerinde, Batı Avrupa ülkelerine gelen bu göçmenlerin yeterli yatırımı yaptıktan sonra kendi ülkelerinde yatırım yapmak için geri dönmeleri ve tekrar yeni

---

²⁰¹ Kırılı, s. 2819.

²⁰² Kurtuluş, s. 172.

²⁰³ Kırılı, s. 2819.

²⁰⁴ Kuvvet Lordoğlu, “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, Çalışma ve Toplum Dergisi. C. 14, No. 3, 2007, s. 12-13.

²⁰⁵ A.k., s. 13.

²⁰⁶ Stephen Castles ve Mark J. Miller, Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 99.

göçmenlerin gelmesi hedeflenmekteydi²⁰⁷. Diğer bir ifadeyle misafir işçi sisteminin temelinde, sürelilik ve rotasyon yatıyordu²⁰⁸. Bu bağlamda, göçmenlere geçici çalışma izni verilmekteydi²⁰⁹. Ancak, göçmenlerin bazıları, hedeflendiği gibi bir süre sonra ülkelerine geri dönerken,²¹⁰ bazıları ise, başta 1965'teki Yabancılar Yasası olmak üzere diğer yeni düzenlemelerle yasal haklarını kullanarak ve aile birleşmeleriyle özellikle Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerinde kalmıştır. Bu açıdan, geçici süreli göçmen işçiler, geçicilikten çok kalıcı bir konuma gelmiştir²¹¹. Buradan hareketle, 1950-1974 yılları arasında, Avrupa'ya yasal olarak yaklaşık 20 milyon işgücü göçü yaşanmıştır²¹². Özellikle 1960'ların sonu ve 1970'lerin başına kadar olan dönemde, geçici süreli göçmen işçi statüsüyle Avrupa'ya yaklaşık 1 milyonun üzerinde göçmen akımı gerçekleşmiştir²¹³. Ayrıca, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg gibi Batı Avrupa ülkelerinde geçici süreli göçmen işçiler, kömür madenleri ve demir ve çelik endüstrisi²¹⁴ gibi yerli işgücünün pek çalışmak istemediği kötü çalışma koşulları olan işlerde istihdam edilmiş ve düşük ücretlere çalışmışlardır²¹⁵.

1973 Petrol Krizi'yle birlikte ortaya çıkan ekonomik bunalım,²¹⁶ Batı Avrupa ülkeleri tarafından kalıcı göçün fark edilmesi ve bu ülkelere gelen göçmenlerin barınma, eğitim ve sağlık gibi sosyal maliyetleri arttırması²¹⁷ gibi nedenlerle, bu ülkelerde işgücü göçünün en aza indirgenmesi için bazı politikalar yürütülmüştür. Bu anlamda, talep edilen göçmen sayısında kısıtlamalara gidilmiş, yıllık kotalar koyulmuş ve mevcut göçmenlerin bir kısmının kendi ülkelerine geri dönmesi istenmiştir²¹⁸. Bir başka ifadeyle bu dönemde Avrupa ülkelerinde göçmen işgücü

---

²⁰⁷ Gençler, Yabancı, s. 29.

²⁰⁸ Ayhan Gençler, "Almanya'nın Göçmen Politikalarında Yeni Yönelişler", Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi (Prof. Dr. Kamil TURAN'a Armağan). C. 7, Sa: 2, 2003, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7221.pdf>, (09.10.2009), s. 3.

²⁰⁹ A.k., s. 3.

²¹⁰ Gençler, Yabancı, s. 29.

²¹¹ Gençler, Almanya'nın, s. 3.

²¹² İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49.

²¹³ Temiz, Sürecinde, s. 45.

²¹⁴ Castles ve Miller, s. 98.

²¹⁵ Gençler, Yabancı, s. 29.

²¹⁶ Tellal, s. 418.

²¹⁷ Castles ve Miller, s. 100.

²¹⁸ Gençler, Avrupa, s. 175.

alımı durdurulmuştur²¹⁹. Bu politikalar sonucunda, BM'nin tahminlerine göre, 1973-75 yılları arasında, Avrupa'daki göçmenlerin yaklaşık % 10'u kendi ülkelerine dönmüştür²²⁰. Açıkçası, göçmenlerin çoğu, göç ettikleri Avrupa ülkelerinde kalmayı tercih etmiştir²²¹. Bu bağlamda, 1973 Petrol Krizi'nden sonra Avrupa'ya göç, aile birleşmeleri²²² ve evlilik göçleri²²³ ile devam etmiştir. Bu dönemde ise, Avrupa'ya yaklaşık 10 milyon işgücü göçü yaşanmıştır²²⁴.

1980'li yıllarda ise, özellikle 1979'daki İkinci Petrol Krizi'nden sonra, Avrupa'da vize önlemleri²²⁵ gibi kısıtlayıcı göç politikalarının uygulanmasına önem verilmiştir²²⁶. Bu bağlamda, bu dönemde, aile birleşmeleri ve evlilik göçleri sürmüştür²²⁷. Ayrıca, çalışma izni olan yüksek nitelikli göçmenlerin ve öğrenim süresi içerisinde çalışan öğrencilerin²²⁸ Avrupa'ya gelişinin yanında, küreselleşme süreciyle birlikte Avrupa'da mülteci ve sığınmacı hareketleri ve kaçak işgücü göçü yaşamaya başlamıştır²²⁹.

Bu anlamda, küreselleşme süreciyle beraber ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerine bağlı olarak oluşturulan Kuzey-Güney veya Doğu-Batı ayrımının giderek açılması,²³⁰ göç hareketlerine konan engellemelere karşın, göçlerin daha da artmasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle AB üyesi ülkelerin göç hareketlerini engelleme politikaları, Doğu Bloğu'nun yıkılması ve Avrupa'ya yakın ve uzak ülkelerdeki çatışmalar gibi nedenlerle, Avrupa'ya yönelen mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçü hareketlerinde gözle görülür bir artış olmuştur. Böylece, göç, kadın-erkek, nitelikli-niteksiz, süreli-süresiz, yasal-kaçak, zorunlu-gönüllü gibi farklı boyutlara bürünmüştür²³¹. Dolayısıyla 1980'lerin sonlarından bu yana, İspanya, İtalya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz gibi göç veren ülkeler, göç alan ülkelere

---

²¹⁹ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49.

²²⁰ Gençler, Avrupa, s. 175.

²²¹ Temiz, Sürecinde, s. 45.

²²² Tellal, s. 418.

²²³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49.

²²⁴ Temiz, Sürecinde, s. 45.

²²⁵ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 13.

²²⁶ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49

²²⁷ İçduygu, Avrupa, s. 4.

²²⁸ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 13.

²²⁹ Tellal, s. 418.

²³⁰ Gençler, Avrupa, s. 176.

²³¹ A.k., s. 176.

dönüşmüştür²³². Ayrıca, bu ülkelerden başka, Avusturya, İrlanda ve İngiltere'ye²³³ göçler artarken, Almanya, Fransa,²³⁴ Belçika, Hollanda²³⁵'ya olan göçler düşüş göstermiştir.

Bu bağlamda, kaçak göçmenler tarafından, Avrupa ülkelerine gidebilmek için daha çok iki farklı yol kullanılmaktadır. İlk olarak, Akdeniz'in doğusunda ve güneyinde yer alan Türkiye, Fas, Mısır ve Cezayir gibi ülkelerdeki insanların doğrudan Fransa, İspanya, İtalya ve Yunanistan'a kaçak olarak göç etmeleridir. Bu göçmenler, ya Güney Avrupa ülkelerine yerleşmek ya da Güney Avrupa ülkelerinden Kuzey Avrupa'ya veya diğer gelişmiş ülkelere yerleşmek amacıyla göç etmektedir. İkinci olarak, Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerine komşu olan Irak ve Senegal gibi ülkelerdeki, Pakistan, Afganistan ve Bangladeş gibi Asya ülkelerindeki ve Nijerya, Somali ve Kongo gibi Afrika ülkelerindeki insanların, Fas, Mısır, Tunus ve Türkiye gibi Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerini transit olarak kullanarak, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkelerine ve Fransa gibi Akdeniz'e kıyısı olan ülkelere ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine göç etmeleriyle gerçekleşmektedir²³⁶. Bu iki yolun yanında, Kafkasya ve Orta ve Doğu Avrupa üzerinden de, AB üyesi ülkelere kaçak göçmen akımı görülmektedir.

Bu açılardan, günümüzde bir çekim merkezi olan AB'de yasal işgücü göçüne göre, kaçak işgücü göçüne daha çok maruz kalmaktadır. Dolayısıyla AB üyesi ülkelerde kaçak işgücü göçü, bu çalışmanın temel konusunu oluşturduğundan ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

---

²³² Gençler, Avrupa, s. 175.

²³³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49.

²³⁴ Temiz, Sürecinde, s. 45.

²³⁵ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49.

²³⁶ Temiz, Sürecinde, s. 46.

İKİNCİ BÖLÜM

AB ÜYESİ ÜLKELERDE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE ETKİLERİ

I. AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN GEREKÇELERİ

A. Ekonomik Gerekçeler

AB üyesi ülkelere yönelik kaçak işgücü göçü, birçok gerekçenin etkisiyle meydana gelmektedir. Bu açıdan, özellikle ekonomik gerekçeler, AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçü üzerinde önemli bir işleve sahiptir. Bu anlamda, AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçünün ekonomik gerekçeleri, sosyal taraflar ve ülkeler açısından farklılık göstermektedir.

1. Sosyal Taraflar Açısından Ekonomik Gerekçeler

Küreselleşme sürecine koşturarak bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte, salt gelişmiş ülkeler değil aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler de küresel ekonomiye eklenmiştir²³⁷. Bu bağlamda, ortaya çıkan bu değişimle zenginlik ve refah gelişmiş ülkelerde yoğunlaşırken, yoksulluk ise gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde artmıştır²³⁸. Dolayısıyla küresel gelir dağılımı adaletinin bozulması ve yoksulluğun artması sonucu,²³⁹ dünyada Kuzey-Güney²⁴⁰ veya Doğu-Batı²⁴¹ ayrımı ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle dünya ülkeleri merkez ülkeler ve çevre ülkeler biçiminde ikili bir ayrımla karşı karşıya kalmıştır. Bu anlamda, mal, hizmet ve sermaye dolaşımı sınırsız hale getirilirken, işgücünün de göç etme ihtiyacı daha da artmıştır²⁴². Böylece, uluslararası göç hareketleri az gelişmiş olan Güney ve Doğu'dan, gelişmiş olan Kuzey ve Batı'ya doğru gerçekleşmektedir²⁴³.

Bu bağlamda, ekonomik alanlarda göreceli üstünlüğe sahip olan AB üyesi ülkeler, uluslararası göç hareketleri içerisinde hedef bölge konumunu büyük ölçüde

---

²³⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 84.

²³⁸ Gökbayrak, Uluslararası, s. 22.

²³⁹ A.k., s. 22.

²⁴⁰ Gençler, Avrupa, s. 176.

²⁴¹ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 48.

²⁴² Karaçay, s. 304.

²⁴³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 48.

korumaktadır²⁴⁴. Petrol Krizi'yle birlikte ekonomik bunalım nedeniyle AB tarafından göçmen işgücü talebi uygulamasına son verilmesi²⁴⁵ veya göç hareketlerinde bazı kısıtlamalara gidilmesi ve 1990'lı yılların başında Doğu Bloğu'nun yıkılmasıyla piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ekonomik sıkıntılar²⁴⁶ AB'ye doğru kaçak işgücü göçünü daha da arttırmıştır. Bir başka ifadeyle özellikle düşük nitelikli işgücüne olan ihtiyacın azalması bağlamında,²⁴⁷ AB'nin göçü kısıtlayıcı uygulamaları, yasal yollardan gidemeyenler için yasadışı yollara başvurmalarını sağlamaktadır²⁴⁸.

AB üyesi ülkeler, özellikle Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak işgücü göçüne yoğun şekilde maruz kalmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerdeki insanların kendi ülkelerinde iş bulamamaları ve çalışanların emekleri karşılığında elde ettikleri gelire temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaları,²⁴⁹ özellikle AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelere göç etmelerine neden olmaktadır. Bir diğer ifadeyle gelişmekte olan ülkelerdeki insanların çoğu, yoksulluktan kaçmaktadır²⁵⁰.

Gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde, çoğunlukla nüfusun hızlı arttığı²⁵¹ bilinmektedir. Bu ülkelerde nüfus artışı, istihdam artışından fazla olduğu için çoğu insan işsiz kalmaktadır²⁵². Ayrıca, bu kadar fazla işgücünün olduğu bir ortamda çalışanlar ise, oldukça düşük ücretlere ve insan onuruna yakışmayan kötü çalışma koşullarında çalışmaktadır²⁵³. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde veya üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan çoğu insan, ekonomik

---

²⁴⁴ Gençler, Avrupa, s. 173.

²⁴⁵ A.k., s. 176.

²⁴⁶ Gökbayrak, Uluslararası, s. 22.

²⁴⁷ Gençler, Avrupa, s. 176.

²⁴⁸ A.k., s. 177.

²⁴⁹ Kuvvet Lordoğlu, "Türkiye'de **Yabancıların** Kaçak Çalışmaları ve Bağlantılı Sorunlar Üzerine Tartışma", Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17-18, Sa: 6-1, Kasım 2002/Şubat 2003, s. 31.

²⁵⁰ Werner Gumpel, "Avrupa'ya Legal ve İlegal Göçün Yarattığı Sorunlar", Sosyal Siyaset Konferansları 46. Kitap. (Çev. Alpay Hekimler) İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2003, s. 175.

²⁵¹ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Kayıt Dışı** İstihdam ve Yabancı Kaçak İstihdamı. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, No. 116, Ankara, Ağustos 2004, s. 34.

²⁵² Gençler, Yabancı, s. 44.

²⁵³ A.k., s. 29.

istikrarsızlık, ekonomik kriz, işsizlik ve yoksulluk gibi nedenlerle yasadışı yollarla göç etmek zorunda kalmaktadır²⁵⁴.

Yine, göçmenlerin kendi ülkelerinde çalıştıklarından daha yüksek bir gelir elde etmesi²⁵⁵ ve beklentilerinin yüksek olması²⁵⁶ gibi nedenler, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkeleri cazip kılmaktadır. Bu anlamda, yüksek gelir düzeyi, iş imkanları ve refah seviyesi gibi ekonomik gerekçeler,²⁵⁷ göçmenleri AB üyesi ülkelere çekmektedir. Özellikle Asya ve Afrika ülkelerinden çoğu insan, yoksulluktan kurtulmak, daha yüksek gelir elde etmek ve daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak için,²⁵⁸ AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelere göç etmektedir.

Bunun yanında, AB tarafından her ne kadar gelişmekte olan ülkelere ya da üçüncü dünya ülkelerinden gelecek göç dalgalarını engelleyici politikalar yürütülse de,²⁵⁹ göçmenler, AB'deki işverenler tarafından ucuz işgücü²⁶⁰ olarak görülmektedir. Bu anlamda, AB'deki işverenlerin çoğu, göçmenleri yasal düzenlemelere uymadan ve kayıtdışı şekilde çalıştırabilecekleri önemli bir unsur olarak görmektedir²⁶¹. Diğer bir ifadeyle üretimin daha düşük maliyetle gerçekleştirilmesi bağlamında işçilik maliyetinin düşürülmesi, vergi ve sigorta gibi kamusal yükümlülüklerinden kaçınma ve kayıtdışı çalıştırma gibi nedenlerle, AB'deki işverenler, kaçak işgücü göçüne ve bu göçmenlerin istihdam edilmesine cazip bakmaktadır²⁶². Böylece, AB'deki işverenler, bu yolla maliyet ve rekabet avantajı sağlamayı²⁶³ amaçlamaktadır.

Dolayısıyla göçmenler, kendi ülkelerindeki ekonomik istikrarsızlık, ekonomik kriz, işsizlik ve yoksulluk gibi nedenlerle,²⁶⁴ yasadışı yollarla AB üyesi

---

²⁵⁴ Işığışok, s. 440.

²⁵⁵ Gençler, Avrupa, s. 178.

²⁵⁶ Serbes, s. 2745.

²⁵⁷ Çiçekli, s. 45.

²⁵⁸ Nusret Ekin, "Küreselleşmenin İki Yüzü: İstenmeyen "Kaçak Göçmenler"- "Davetli Bilgi İşçileri", Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17, Sa: 2, Kasım 2001, s. 12.

²⁵⁹ Gençler, Avrupa, s. 177.

²⁶⁰ Serbes, s. 2746.

²⁶¹ Gençler, Avrupa, s. 178.

²⁶² Halis Kırıl, "Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Ülkemizde Yabancı Kaçak İşçilikle Mücadelede Alınan Önlemler", Bütçe Dünyası Dergisi. C. 3, Sa: 28, Kış 2008, s. 83.

²⁶³ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (Kadim) Projesi. Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Koordinatörlüğü, Ankara, Ağustos 2006, s. 13.

²⁶⁴ Işığışok, s. 440.

ülkelere göç etmek zorunda kalırken, AB'deki işverenler, göçmenleri ucuz işgücü olarak görüp,²⁶⁵ göçmenlerin kendi ülkelerine gelmelerine sıcak bakmaktadır.

2. Ülkeler Açısından Ekonomik Gerekçeler

Uluslararası göç sürecinde kaynak ülkeler, çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler ya da üçüncü dünya ülkeleri olurken, gelişmiş ülkeler ise hedef ülke konumundadır. Küreselleşme süreciyle birlikte göçmenlerin çoğu, gelişmekte olan ülkelerin ya da üçüncü dünya ülkelerinin ekonomilerinin güçsüz olması nedeniyle, ekonomisi güçlü olan AB üyesi ülkeler gibi gelişmiş ülkelere göç etmektedir. Bu anlamda, gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde, ihracatın azalması, ithalatın artması, yüksek ödemeler dengesi açığı, hızla artan dış borç servisi ve artan yoksulluk, uluslararası göçe etki etmektedir²⁶⁶. Yine, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından dayatılan yapısal uyum politikaları bağlamında piyasaların kuralsızlaştırılması ve liberalizasyon sürecinde kamu kesimindeki özelleştirmeler hızlandırılarak, istihdam alanlarının daraltılması, işsizliğin artması, ücretlerin düşmesi, borç yükünün artması ve ekonomik büyümenin düşmesi, uluslararası göçü arttırmaktadır²⁶⁷.

Bu bağlamda, kaynak ülkeler tarafından, hedef ülkelere göçü destekleyici politikalar üretilmektedir²⁶⁸. Bu durumun en temel nedeni, işgücü arzı fazlası bulunan çoğu kaynak ülkede, işgücü göçünün önemli ekonomik avantajlar yaratmasıdır²⁶⁹. Bu açıdan, işgücü göçü sayesinde, kaynak ülkede işsizlik baskısı azalmakta,²⁷⁰ göç eden işçilerin ek maliyetinden kurtulunmakta²⁷¹ ve milli gelirin daha az bir kitle tarafından paylaşılması nedeniyle kişi başına milli gelir artmaktadır²⁷². Yine, göçmenlerin kendi ülkelerinde kalan ailelerinin geçimlerini sağlamak için ya da tasarruf olarak gönderdikleri fonlar, kaynak ülkenin ekonomisi için önemli bir döviz girdisi²⁷³ veya nakit kaynağıdır. Böylece, göçmenlerin

---

²⁶⁵ Kurtuluş, s. 170.

²⁶⁶ Temiz, Sürecinde, s. 41.

²⁶⁷ A.k., s. 41.

²⁶⁸ Gençler, Avrupa, s. 178.

²⁶⁹ Gençler, Yabancı, s. 44.

²⁷⁰ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 35.

²⁷¹ Yıldırımoglu, s. 2.

²⁷² Gündoğan ve Biçerli, s. 139.

²⁷³ A.k., s. 141.

kazançlarını tasarruf edip kendi ülkelerine göndermeleri, döviz sıkıntısının azalmasına, ithalat kapasitesinin genişlemesine ve kalkınma hızının yükselmesine katkı sağlamaktadır²⁷⁴. Bir diğer ifadeyle, işgücü göçünün kaynak ülkede ödemeler dengesine olumlu etkileri söz konusu olmaktadır²⁷⁵.

Ancak, kaçak işgücü göçünün, kaynak ülkelerde genellikle toplam üretim ve toplam milli geliri azaltıcı yönü de bulunmaktadır. Bununla birlikte, göç eden işçiler zaten işsiz ise kaynak ülkelerde toplam üretim ve toplam milli gelir değişmeyeceğinden işgücü göçünün bu azaltıcı yönü, her zaman olmayabilir²⁷⁶. Başka bir açıdan ise, kaçak işgücü göçüyle bağımlılık oranının artması ve kalifiye işçinin ülke dışına çıkması, kaynak ülke için dezavantajlı durumlardır²⁷⁷.

Bunun yanında, kaynak ülkelerde işgücü göçünün desteklenmesinin yanında, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde, göçü kısıtlayıcı politikalar uygulansa da,²⁷⁸ kaçak işgücü göçüne ve kaçak istihdama ilişkin kolaylaştırıcı politikalar gözlenmektedir²⁷⁹. Bunun temel nedeni, AB'deki işverenlerin ucuz işgücüne ihtiyaç duyması bağlamında kaçak işgücü göçünü desteklemeleridir²⁸⁰. Bu anlamda, hedef ülkedeki işverenler, yerli işgücünün daha çok sendikalı olması ve sendikaların yapacağı baskıyla yüksek ücretlere çalışması nedeniyle, kaynak ülkelerden gelen, düşük ücrete ve kayıtdışı çalıştıracakları göçmenlere çoğu zaman daha sıcak bakmaktadır²⁸¹. Ayrıca, yerli işgücü, mesleki hiyerarşide üst basamaklara tırmanmak isterken, kaçak göçmenler ise, alt basamakta sosyal bakımdan yoksun, sadece para biriktirmek için çalışmaktadır²⁸². Yine, bu durum da, AB'deki işverenler için caziptir. Dahası, kaçak olarak çalışan yerli işçiler olsa bile, kaçak göçmenlerin daha düşük ücretlere çalışmayı kabul etmelerinden dolayı, işverenlerin kaçak işgücü

---

²⁷⁴ Gündoğan ve Biçerli, s. 141.

²⁷⁵ Gençler, Yabancı, s. 44.

²⁷⁶ Gündoğan ve Biçerli, s. 139.

²⁷⁷ Yıldırımoglu, s. 2.

²⁷⁸ Gençler, Yabancı, s. 30.

²⁷⁹ Kırıl, Türkiye'nin, s. 72.

²⁸⁰ Gençler, Yabancı, s. 32.

²⁸¹ Yıldırımoglu, s. 2.

²⁸² A.k., s. 3.

göçüne talebi artmaktadır²⁸³. Sonuç olarak, hedef ülkelerde kaçak işgücü göçünün var olması, yerli işgücünün de ücretlerini düşürücü bir etki yaratmaktadır²⁸⁴.

Diğer yandan, işgücü göçüyle, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde toplam üretimin ve toplam milli gelirin artması sağlanmaktadır²⁸⁵. Ayrıca, göçmenlerin kazançlarını tasarruf edip kendi ülkelerine göndermeleri, hedef ülkelerin ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratması da kaçınılmazdır. Ancak, bir başka açıdan, kaçak işgücü göçüyle hedef ülkeler tarafından ücretlerin ve maliyetlerin düşük düzeyde tutulması, ihracatta rekabet edebilirlikleri arttırmakta, başka ülkelere yapılması düşünülen yatırımları ülke içine çekmekte ve yabancı özel sermaye girişlerini hızlandırmaktadır. Bu nedenle kaçak işgücü göçünün, hedef ülkelerin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkisinin de olabileceği iddia edilmektedir²⁸⁶. AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçünün gerekçelerinin ekonomik boyutu kadar, sosyal boyutu da önem taşımaktadır.

B. Sosyal Gerekçeler

AB üyesi ülkelere yönelik kaçak işgücü göçünün en önemli sosyal gerekçeleri, kaynak ve hedef ülkelerdeki yaşam standartlarının farklılığı ve sosyal ilişkiler ağıdır.

1. Kaynak ve Hedef Ülkelerdeki Yaşam Standartlarının Farklılığı

Göçmenlerin kendi ülkelerindeki yaşam standartlarının düşük olması, onları göçe zorlayan en önemli sosyal gerekçelerden biridir. Bu bağlamda, AB üyesi ülkelerin ekonomik ve sosyal standartlarının yüksek olması, yasal açıdan destekleyici göçmen politikaları ile göçmenlere sosyal hakların verilmesi ve herhangi bir yaptırım uygulanmaması ve gelişmekte olan ülkelere ve üçüncü dünya ülkelerine ulaşılabilirliğinin kolay olması, AB üyesi ülkeleri hedef ülke konumuna

---

²⁸³ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 13.

²⁸⁴ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 35.

²⁸⁵ Gündoğan ve Biçerli, s. 139.

²⁸⁶ A.k., s. 141.

getirmektedir²⁸⁷. Dolayısıyla göçmenlerin kendi ülkelerindeki yaşam standartlarına oranla, AB’de yaşam standartlarının daha iyi olması, onları göçe özendirilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde, hızlı nüfus artışının veya yüksek nüfus yoğunluğunun olması, bu ülkelerin gelişimini tehdit etmektedir²⁸⁸. Bu açıdan, işgücünde her yıl ortaya çıkan artışın, yaratılan istihdamın üzerinde gerçekleşmesi sosyal yapıyı da tehdit etmektedir. Diğer bir ifadeyle mevcut işsizlik sorunu, ekonomik olduğu kadar sosyal açıdan da insanlara ve toplumlara zarar vermektedir. Bu durum, özellikle Sahraaltı Afrika ve Güney Asya ülkelerindeki göçmenlerde, AB üyesi ülkelere yönelik göç baskısını arttırmaktadır²⁸⁹. Ayrıca, kaynak ülkelerde, nüfusun hızlı artışı ve işsizlikten²⁹⁰ başka, yoksulluğun ekonomik ve sosyal açıdan etkisi,²⁹¹ iş ve aile ortamındaki huzursuzluklar, mesleki çalışmada istikrarsızlık, kabiliyetten ziyade katı idari düzenin olması,²⁹² sosyal sorunlar, açlık, salgın hastalıklar²⁹³ ve benzeri nedenler, kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır.

Bunun yanında, özellikle Sahraaltı Afrika ülkelerindeki birçok toplumu ve etnik grubu ayrı devletlere bölen ve daha çok sömürgeciliğin etkisiyle oluşmuş yapay sınırlar, nüfus yapısının niteliğini etkilemektedir²⁹⁴. Bu anlamda, birçok toplum ve etnik grup, başta kentler olmak üzere belirli bölgelerde yoğunlaşınca, bölgeler arasında farklılıklar ve eşitsizlikler oluşmuştur. Dolayısıyla insanlar, daha iyi gelirin yanında daha iyi yaşam standardı yakalamak için AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelere göç etmektedir²⁹⁵.

AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde, demokratik hak ve hürriyetlerde ulaşılmış olan düzey, refah seviyesinin yüksek olması, iş olanaklarının fazla olması²⁹⁶ ve mesleki çalışmada istikrar gibi iyi ve kaliteli yaşam standartlarının söz

---

²⁸⁷ Kırılı, s. 2819.

²⁸⁸ Temiz, Sürecinde, s. 42.

²⁸⁹ A.k., s. 42.

²⁹⁰ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 34.

²⁹¹ Gumpel, s. 175.

²⁹² Gençler, Yabancı, s. 29.

²⁹³ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2008 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, Şubat 2009, s. 63.

²⁹⁴ Temiz, Sürecinde, s. 42.

²⁹⁵ A.k., s. 42.

²⁹⁶ Çiçekli, s. 45.

konusu olması, kaçak göçmenler için cazip bir durumu ortaya çıkarmaktadır²⁹⁷. Ayrıca, mültecilere karşı uygulanan cömert sığınma politikaları, göçmen yasalarının yetersizliği, kaçak göçmenlere yönelik uygulamanın zayıf kalması²⁹⁸ ve göçmen haklarına yönelik hukuki savunmaların göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti bağlamında şebekeleri cesaretlendirmesi²⁹⁹ gibi sosyal nedenler de, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. Yine, kaçak göçmenler, AB üyesi ülkelerde kilise gibi dinsel kurumlara sığınabilmekte ve bununda ötesinde bu dinsel kurumların onlara yardımcı oldukları da gözlenmektedir³⁰⁰. Dahası, coğrafi yakınlıkla birlikte, tarihsel,³⁰¹ kültürel ve dil yakınlığı³⁰² olan ülkeler arasında hangisinin refah düzeyi yüksekse, o ülkeye göç daha da artmaktadır³⁰³.

Diğer yandan, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde, nüfus yaşlanmasının getireceği işgücüne katılımın düşmesi bağlamında, göçmen işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı ekonomik ve sosyal dengesizlikler, kaynak ülkelerden hedef ülkelere doğru göçleri arttırmaktadır³⁰⁴. Bu açıdan, AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerde kaçak göçmenlerin ucuz işgücü olarak görülmesi yanında,³⁰⁵ sosyal koruma ve sosyal güvenceden yoksun,³⁰⁶ atipik ya da kayıtdışı çalışmaları,³⁰⁷ kısaca eğreti istihdam koşulları ile karşı karşıya kalmaları, o ülkelerin işverenlerine cazip gelmektedir³⁰⁸. Dolayısıyla AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelerin uyguladıkları politikalar da, kaçak işgücü göçünü hem kolaylaştırmakta hem de olanaklı kılmaktadır³⁰⁹.

2. Sosyal İlişkiler Ağı

Göçmenler, genellikle kendi ülkelerine göre daha iyi yaşam standartlarının olduğu hedef ülkelere göç etmektedir. Bu anlamda, göçmenler, AB üyesi ülkelere

---

²⁹⁷ Gençler, Yabancı, s. 28-29.

²⁹⁸ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 34.

²⁹⁹ Gençler, Yabancı, s. 31.

³⁰⁰ A.k., s. 31.

³⁰¹ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 34.

³⁰² İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 47.

³⁰³ Gençler, Yabancı, s. 31.

³⁰⁴ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

³⁰⁵ Kırılı, s. 2819.

³⁰⁶ Kırılı, Avrupa Birliği, s. 83.

³⁰⁷ Gençler, Avrupa, s. 178.

³⁰⁸ Kırılı, Avrupa Birliği, s. 83.

³⁰⁹ Kırılı, Türkiye'nin, s. 72.

yerleşim ve istihdam beklentisi içinde göç etseler dahi kendi ülkeleriyle bağlarını koparmamaktadır. Böylece, göçmenler aracılığıyla kaynak ülkelerle bilgi ağının kurulduğu AB üyesi ülkelerde, uzun yıllar sonucunda sosyal ilişkiler ağı kendini göstermektedir³¹⁰. Diğer bir ifadeyle kaynak ülkedeki potansiyel göçmenler ve hedef ülkedeki göçmenler arasında, sosyal ilişkiler ağı çerçevesinde uluslararası ağların gelişmesi,³¹¹ AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkelere göçü arttırmaktadır.

Dolayısıyla sosyal ilişkiler ağı bağlamında, genelde aynı uyruktan yeni göçmenler AB üyesi ülkelere göç etmektedir³¹². Bu açıdan, kaynak ülkelerdeki insanlar, aile birleşmeleri³¹³ ve evlilik göçleri³¹⁴ gibi yasal yollarla da göç ederken, yasadışı şekilde de AB üyesi ülkelere girebilmektedir. Anlaşılacağı üzere kaynak ülkelerdeki insanlar, yakınlarının veya arkadaşlarının yardımlarıyla, kaçak şekilde AB üyesi ülkelere girmektedir³¹⁵. Bu çerçevede, zincirleme göçün oluşmasıyla insanlar, AB üyesi ülkelere ne yapacağını bilmeden kaçak şekilde göç etmektedir. Dolayısıyla, sosyal ilişkiler ağıyla göç eden insanlar, AB üyesi ülkelere belirli yerlerde ve alanlarda yoğunlaşmaktadır³¹⁶.

Bu bağlamda, AB üyesi ülkelerdeki işverenler, talep dalgalanmaları açısından, göçmen işgücünü, işgücü hacmini düzenleyebilecekleri esnek yapılarda kullanmaktadır. Bu yapısal değişkenlerle birlikte, ilk göçlerin oluşmasından uzun süre sonra, hedef ülkelerdeki göçmenler ile kaynak ülkelerdeki potansiyel göçmenler arasında kurulan sosyal ilişkiler ağı ve bu duruma ilişkin aracılık yapan kuruluşların var olması, göçlere süreklilik kazandırmaktadır³¹⁷. Bu durum, AB üyesi ülkelere kaçak işgücü göçünü daha da arttırmaktadır.

---

³¹⁰ Temiz, Sürecinde, s. 44.

³¹¹ İbrahim Sirkeci, "Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları: Türkiye ve Irak Örneğinde Uluslararası Göç Evrimi", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 35.

³¹² Temiz, Sürecinde, s. 44.

³¹³ Sirkeci, s. 35.

³¹⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 44.

³¹⁵ Temiz, Sürecinde, s. 44.

³¹⁶ A.k., s. 44.

³¹⁷ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

C. Siyasal Gerekçeler

AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçünde siyasal gerekçelerin etkisi büyüktür. Bu anlamda, siyasal belirsizlikler ve savaşlar ve devlet politikaları ve bölgesel ekonomik bütünleşmeler, AB üyesi ülkelere yönelik gerçekleşen kaçak işgücü göçünün siyasal gerekçeleri arasında sayılmaktadır.

1. Siyasal Belirsizlikler ve Savaşlar

Gelişmekte olan ülkeler ya da üçüncü dünya ülkeleri gibi kaynak ülkelerde yaşanan siyasal belirsizlikler, siyasal çalkantılar, ülkeler arası çıkar çatışmaları, iç savaşlar³¹⁸ ve yaygın insan hakları ihlalleri³¹⁹ gibi durumlar, insanları göçe zorlamaktadır.

Bu bağlamda, 1 Şubat 1979'da İran'da dini-siyasal bir rejimin kurulması, Irak, İran ve Suriye gibi Ortadoğu ülkeleri ve Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerinde ve Afrika'da yaşanan siyasal belirsizlikler ile birlikte demokratik özgürlüklerin olmayışı, 26 Aralık 1991'de SSCB'nin dağılması veya Doğu Bloğu'nun yıkılması, Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki gelişme ve değişimler,³²⁰ mülteci ve sığınmacı göçlerinin yanında, kaçak işgücü göçünü arttırmıştır.

Ayrıca, özellikle Afrika ülkelerindeki siyasal belirsizliklerin ve baskıcı rejimlerin, özellikle aydınlar, öğrenciler ve sendika liderleri üzerinde bezdirici etkisinin olması, göçe neden olmaktadır.³²¹ Bu açıdan, Afrika ülkelerinde devlet yapısındaki köklü değişim, güç kaybı, yapısal uyum politikalarının etkileri ve insani güvenliğin kötüleşmesi mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçünü daha da arttırmıştır.³²²

Bir yandan, 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'ı işgali, 1980'de başlayan İran-İrak Savaşı, 1990'lı yılların başında yaşanan I. Körfez Savaşı³²³, diğer yandan 1990'larda başlayan ve Yugoslavya'yı uzun yıllar çatışma ortamında tutup

---

³¹⁸ Gençler, Yabancı, s. 31.

³¹⁹ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 17.

³²⁰ Işığışık, s. 440.

³²¹ Temiz, Sürecinde, s. 43.

³²² A.k., s. 43.

³²³ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 14.

parçalanma sürecini etkileyecek olan çatışmalar Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da AB ülkelerine göçü hızlandırmıştır. Bunun yanında 11 Eylül 2001'den sonra ABD'nin Afganistan'ı işgali,³²⁴ 2003'te başlayan Irak'ın işgali ve özellikle son yıllarda Kafkaslarda meydana gelen diğer yerel ve bölgesel çatışmalar da AB'ye göçü etkilemiştir. Kuşkusuz Asya gibi dünyanın diğer bölgelerinde meydana gelen şiddet ve eylemleri iç savaşlar³²⁵, AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçünü daha da şiddetlendirmiştir.

Ayrıca, Sierra Leone, Somali, Uganda,³²⁶ Gine, Liberya, Nijerya, Fildişi Sahili, Zimbabwe, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Angola, Mozambik, Burundi,³²⁷ Ruanda,³²⁸ Etiyopya ve Eritre gibi Afrika ülkelerinde süregelen siyasal, etnik ve diğer iç çatışmalar,³²⁹ mülteci ve sığınmacı göçlerinin yanında, kaçak işgücü göçüne de neden olmuştur. Bu çerçevede, siyasal belirsizlikler ve savaşlarla, özellikle Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan seyahat özgürlüğü, iletişim ve ulaşım imkanlarının gelişmesiyle birleşince, büyük göç dalgaları meydana gelmektedir³³⁰. Bahsedilen bu ülkelerdeki mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçlerinin yönü, genellikle AB üyesi ülkelere doğru gerçekleşmektedir.

Bunun yanında, özellikle Sahraaltı Afrika ülkelerinde etnik yapı gözetilmeksizin oluşturulan yapay sınırlar, azınlıkların siyasal egemenliği, ekonominin kötü bir şekilde yönetilmesi, kabile ve etnik çatışmalar, askeri darbeler ve dinsel ve ideolojik ayaklanmalar, mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçlerini ortaya çıkarmaktadır³³¹. Dolayısıyla 1970-1990 arasında gerçekleşen toplam 43 etnik ve dini kökenli sivil savaşlar, göç hareketlerini arttırmıştır. Yine, aynı süreçte, Afrika ülkelerinde 17 etnik kökenli sivil savaş gerçekleşmiştir³³². 1990'lardan sonra da, siyasal belirsizlikler ve savaşlar nedeniyle bu göçler daha da artmıştır. Bu anlamda, siyasal, dinsel, etnik ve askeri nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar,

---

³²⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 71.

³²⁵ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 14.

³²⁶ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 24.

³²⁷ A.k., s. 20.

³²⁸ Castles ve Miller, s. 18-19.

³²⁹ Temiz, Sürecinde, s. 42-43.

³³⁰ Karaçay, s. 303.

³³¹ Temiz, Sürecinde, s. 43.

³³² A.k., s. 42.

birbirleriyle iç içe geçmiştir. Bu çerçevede, siyasal güç ve kaynaklara erişim amacıyla yapılan çatışmaların sonucunda, göç, yerinden olma ve sürgün ile karşılaşmaktadır³³³.

2. Devlet Politikaları ve Bölgesel Ekonomik Bütünleşme

Devlet politikaları, göç hareketlerinin şekillenmesinde büyük önem taşımaktadır³³⁴. Bu bağlamda, AB üyesi ülkeler tarafından, 1960'larda işgücü açığını kapatmak için, belirli ülkelere göçmen işçilere kapılar açılmıştır³³⁵. Daha sonra, 1973'te Petrol Krizi'yle ortaya çıkan ekonomik bunalım sonucunda, AB üyesi ülkeler tarafından dışarıdan gelecek göçe kapalı kapı³³⁶ politikası uygulanmıştır. Dolayısıyla göçmenler, yasal şekilde göç edemedikleri AB üyesi ülkelere farklı yöntemleri kullanarak kaçak bir şekilde girmektedir³³⁷.

AB ve benzeri bölgesel ekonomik bütünleşmelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanması, küreselleşmenin etkisiyle AB üyesi ülkelerin dışlanmasının önlenmesi³³⁸, “üye ülkeler arasında ekonomik sinerji yaratılarak ticaret ve yatırımlara yönelik tarife ve tarife dışı engelleri ortadan kaldırılması, üye ülkeler arasında var olan farklılıkların giderilmesi, ortak üretim kapasitelerinin artırılması, ticaret ve yatırımlara yönelik olarak türdeş yasal bir yapının sağlanmasının kolaylaştırılması ve makro ekonomik politikalar ve para politikaları açısından uyumun sağlanması”³³⁹ amaçlanmaktadır. Dolayısıyla AB’de ekonomik büyüme sağlanarak üye ülkeler arasında yüksek ve birbirine yakın gelir düzeyi sağlamak ve üye ülkelerin refah düzeylerinin yükseltilmesi hedeflenmektedir³⁴⁰. Bu anlamda, AB’nin bölgesel ekonomik bütünleşmenin sağlanması, siyasal bütünleşmenin temelini de oluşturmaktadır³⁴¹. Açıkçası, AB üyesi ülkelerde refah düzeyinin yüksek olması için bu ülkeler tarafından bu amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi, gelişmekte olan

---

³³³ Temiz, Sürecinde, s. 43.

³³⁴ A.k., s. 42.

³³⁵ Lordoğlu, Türkiye’deki, s. 12-13.

³³⁶ Gökbayrak, Uluslararası, s. 22.

³³⁷ Lordoğlu, Yabancıların, s. 35.

³³⁸ Temiz, s. 42.

³³⁹ Hasan Ejder Temiz, **Küreselleşmenin Sosyal Boyutları ve Türkiye Açısından Etkileri**. Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yayınları, İzmir, 2004, s. 48.

³⁴⁰ A.k., s. 45.

³⁴¹ A.k., s. 54.

lkeler ya da üçüncü dünya ülkelerindeki insanlar için AB'yi cazip kılmaktadır. Bu çerçevede, AB yesi ülkeler arasında serbest dolaşımı kolaylaştırıcı politikalar uygulanırken,³⁴² AB yesi ülkeler dışındaki ülkelerden gelecek göçü kısıtlayıcı politikalar uygulanmaktadır³⁴³. Bu açıdan, özellikle 1990'larda AB'de bölgesel ekonomik bütünleşmenin oluşmasında güçlendirici hareketlerin gerçekleştirilmesi, gç politikalarını oldukça etkilemiştir. Ayrıca, bu dönemde yapılan sözleşme ve tavsiye kararları, gç politikalarını uluslararasılaştırmıştır³⁴⁴.

Bu bağlamda, AB gibi bölgesel ekonomik bütünleşmeler tarafından, dışarıdan gelecek göçü önleyebilmek için, yasal giriş koşullarını zorlaştırmak, Türkiye, Fas ve Ukrayna gibi transit ülkelerde kontrolü arttırmak, transit ülkelere mali destek sağlayarak göçmenlerin AB sınırlarına sokmamasını sağlamak için bu ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapmak gibi gç politikaları izlenmektedir³⁴⁵.

Yine, AB yesi ülkelerde dışarıdan gelecek göçmenler için her ne kadar kapalı kapı politikası uygulansa da, bu göçmenlerin hem düşük nitelikli işgücü olmaları hem de AB'li işverenler için ucuz işgücü olmaları, AB'de kaçak işgücü göçünün elverişliliğini ortaya koymaktadır³⁴⁶.

Bu açılardan, AB yesi ülkelerin devlet politikalarının kararlı olmaması ve göçmen yasalarının gevşek olması,³⁴⁷ kaçak işgücü göçüne olanak vermektedir. Bu anlamda, AB yesi ülkelere kaçak işgücü göçü, daha da artmaktadır.

D. Çevresel Felaketler

Çevresel felaketler de, AB yesi ülkelere yönelik gerçekleşen kaçak işgücü göçünün diğer önemli gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Bu anlamda, çevresel felaketleri, doğa ve insan kaynaklı çevresel felaketler biçimde iki kısımda ele almak ve değerlendirmek gereklidir.

---

³⁴² Gençler, Avrupa, s. 189.

³⁴³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 49

³⁴⁴ Temiz, Sürecinde, s. 42.

³⁴⁵ Lordoğlu, Yabancıların, s. 35.

³⁴⁶ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

³⁴⁷ Kırılı, s. 2819.

1. Doğa Kaynaklı Çevresel Felaketler

Çevresel felaketler, uluslararası göç hareketlerine önemli şekilde neden olmaktadır. Bu anlamda, çevresel felaketler, özellikle mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. Çevresel felaketler, deprem, sel, kasırga ve kuraklık gibi doğaya özgü şekilde gerçekleşebilmektedir. Ancak, doğa kaynaklı çevresel felaketler nedeniyle göç eden insanlar, ülke sınırlarını aştıkları zaman, kendi ülkelerinin korunmasından yoksun olmadıkları için mülteci sayılamamaktadır³⁴⁸. Bu açıdan, doğa kaynaklı çevresel felaketler nedeniyle göç edenler, ülke sınırlarını yasadışı olarak aşarlarsa, kaçak göçmen durumuna düşmektedir.

Dolayısıyla özellikle Güney Asya ülkelerinin belirli bölgelerinde sel, kasırga ve kuraklık, iç ve uluslararası göçü arttırmaktadır. Özellikle Bangladeş’de ülke topraklarının yaklaşık yarısının deniz seviyesinden sadece beş metre yüksek olması, muson yağışlarını arttırmaktadır. Bu durum, sel ve kasırgalara neden olup, göçleri arttırmaktadır. Yine, Hindistan’ın kıyı kesimleri ve Pakistan’ın düşük rakımlı bölgelerinde muson yağmurlarının artması ve nehirlerdeki su seviyesinin yükselmesi, sele neden olmaktadır³⁴⁹. Dahası, özellikle Kırgızistan ve Tacikistan gibi Orta Asya ülkelerinde deprem, heyelanlar, toprak ve çamur kaymaları yüzünden insanlar, göç etmek zorunda kalmaktadır³⁵⁰. Özellikle son dönemde görülen Endonezya’daki depremler, birçok insanı uluslararası göçe zorlamaktadır. Örneğin, Türkiye’de de yakın geçmişte yaşanan 17 Ağustos 1999’daki Marmara Depremi, insanları hem iç göçe hem de uluslararası göçe zorlamıştır³⁵¹.

Diğer yandan, Etiyopya, Somali, Kenya Tanzanya ve Mozambik gibi Doğu ve Güney Afrika ülkelerinde uzun yıllardan beri yaşanan kuraklık, bölge insanını insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşayabilecekleri ve daha kolay iş bulabilecekleri yerlere göç etmeye mecbur etmektedir³⁵². Bu anlamda, özellikle Asya ve Afrika ülkelerinde gerçekleşen bu göçlerin yönü, büyük ölçüde AB üyesi ülkelere doğru olmaktadır.

³⁴⁸ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 28.

³⁴⁹ Temiz, Sürecinde, s. 43.

³⁵⁰ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 29.

³⁵¹ Temiz, Sürecinde, s. 43-44.

³⁵² A.k., s. 43.

2. İnsan Kaynaklı Çevresel Felaketler

Çevresel felaketler, insanların çevreye verdiği zararlarla da ortaya çıkabilmektedir. İnsan kaynaklı çevresel felaketler, özellikle mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. İnsanları baskı altına almak, yerinden etmek veya göç ettirmek için, su kaynakların zehirlenmesi, ekinlerin yakılması, sulak alanların kurutulması ve ormanların tahrip edilmesi gibi çevrenin kasıtlı şekilde zarar verilmesi gibi durumlar, onları göçe zorlamaktadır. Dolayısıyla insan kaynaklı çevresel felaketler nedeniyle yerinden edilen ya da göç ettirilen insanlar, ülke sınırlarını aştıkları zaman, kendi ülkelerinin korunmasından yoksun oldukları için mülteci sayılmaktadır³⁵³. Ayrıca, insan kaynaklı çevresel felaketler nedeniyle göç ettirilen insanlar, ülke sınırlarını yasadışı aşarlarsa, kaçak göçmen konumuna düşmektedir.

Bu bağlamda, Orta Asya'nın büyük bir bölümünde tarımsal sömürü, sanayi kirlenmesi ve aşırı otlatma, toprağın verimsizleşmesine ve çölleşmeye yol açmaktadır. SSCB döneminde pamuk üretimi için kötü şekilde tasarlanan ve uygulanan sulama projeleri, yetersiz su kaynaklarının israfına ve tuzlanma yüzünden toprağın verimsizleşmesine neden olmuştur. Yine, SSCB döneminde uygulanan tek ürünlü tarım sistemi bağlamında, zararlı otların büyümesinin engellenmesi ve toprağın yok olmuş besleyicilerinin yerine getirilmesi için, büyük miktarda kimyasal maddeler kullanılmıştır. Dolayısıyla o bölgelerin toprakları ve suları bir yandan zehirlenirken diğer yandan gıda zinciri kirletilmiştir. Dahası, sulamalar, Kazakistan ve Özbekistan arasındaki Aral Gölü'nden yapılıncı, 1930-1960 arasında su alımı, ortalama yıllık 50 km küp iken, 1980'lerin başında 5 km küpten daha az miktara inmiştir. Ayrıca, 1960'dan beri gölün yüzey alanı, yarı yarıya azalmış ve gölün hacmi, yaklaşık % 65 düşmüştür. Bunun yanında, Aral Gölü'nün kurumuş yatağından kalkan tozun içerdiği tarım ve sanayi kimyasallar, rüzgarın yardımıyla uzak mesafelere ulaşarak, toprağın kirlenmesine, tuzlanmasına ve çölleşmesine neden olmaktadır³⁵⁴.

³⁵³ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 28.

³⁵⁴ A.k., s. 28.

Yine, Kazakistan'daki Semipalatisk bölgesinde, 1949-1989 yılları arasında 150 kez yerüstünde, yaklaşık 500 nükleer bomba patlatıldı. Kazakistan'ın Balkaş Gölü bölgesi ve Kırgızistan ve Özbekistan'ın Fergana Vadisi'nde tarım, sanayi ve madencilik etkinliklerinin kötü şekilde uygulanması, hava, toprak ve su kirliliğine yol açmıştır³⁵⁵.

Diğer yandan, Endonezya'nın başkenti Jakarta'da su kaynaklarının % 70'den fazlası kimyasal atıklarla kirletilmiştir. Madagaskar'da gıda üretimi için, ormanları tahrip edip yeni tarlalar açılmıştır. Bu yüzden, Madagaskar'da, kıraçlaşma ve gölleşme artmıştır³⁵⁶.

Bu çerçevede, özellikle Asya ve Afrika ülkelerinde meydana gelen insan kaynaklı çevresel felaketler nedeniyle, insanlar, başta coğrafi yakınlık bağlamında, ülke içerisinde başka bir bölgeye, çevre ülkelere ve AB üyesi ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır.

II. AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BOYUTLARI

A. Batı Avrupa Ülkeleri

AB üyesi ülkeler olan Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere, İrlanda ve Avusturya gibi Batı Avrupa ülkeleri, daha iyi yaşam standartlarının var olduğu düşüncesiyle kaçak göçmenler için hedef ülkeler konumundadır. Dolayısıyla Batı Avrupa ülkeleri tarafından, 1960'larda geçici süreli göçmen işçiler getirilirken, bu ülkelerde 1970'lerdeki ekonomik bunalım sonucu uygulanan sıkı göç politikalarıyla mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçü önemli boyutlara ulaşmıştır.

Almanya, zengin Batı Avrupa ülkelerinden biridir. Bu anlamda, Almanya, hedef ülke olarak kaçak işgücü göçü akımına en çok uğrayan ülkelerdendir. Diğer bir ifadeyle Almanya, her yıl asgari 100.000 ile azami 1 milyon düzeyinde kaçak

---

³⁵⁵ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 29.

³⁵⁶ Temiz, Sürecinde, s. 43.

göçmen akımına maruz kalmaktadır³⁵⁷. AB üyesi ülkelerden bir diğeri olan Fransa ise, özellikle güneyinde Akdeniz ve batısında Atlas Okyanusu olması gibi coğrafi konum özellikleri, endüstrileşmenin ilerlemiş ve yaşam standartlarının oldukça yüksek olması gibi nedenlerle mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçüne elverişli bir konumdadır. İki komşu ülke olan Belçika ve Hollanda ise, kaçak işgücü göçüne önemli ölçüde maruz kalan diğ AB üyesi ülkelerindendir. Bu anlamda, Belçika ve Hollanda'da da endüstrileşmenin ilerlemiş olması, daha iyi yaşam standartlarının var olması ve benzeri diğ özellikler bu ülkeleri kaçak işgücü açısından çekici kılmaktadır. Ayrıca, Belçika'nın komşu ülkesi olan Lüksemburg'da da kaçak işgücü göçü görülmektedir. Diğ yandan, İngiltere ve İrlanda'nın coğrafi konumları ve birbirine yakınlıkları itibariyle bu iki ada ülkesinde, kaçak işgücü göçüyle ilgili özellikler birbirine yakınlık göstermektedir. Ancak, İngiltere'nin ekonomik ve sosyal yönden daha güçlü bir ülke olması, kaçak işgücü göçünde bu ülkeyi bir adım öne çıkarmaktadır.

Bu açılardan, Almanya'da kaçak giriş yaparken yakalananların sayısında, 1995 ve 1996 yılları arasında azalış görülürken, bu sayı, 1997'de artmaya başlayarak, 1998'de 40.201'le zirveye ulaşmış ve daha sonra 2005'e kadar bir düşüş gerçekleşmiştir. Yine, Almanya'da bu sayı, 2006'daki az bir artıştan sonra, yine düşüş yaşanmıştır (Şekil 1)³⁵⁸. Avusturya'da kaçak giriş yaparken yakalanan kaçak göçmenlerin sayısında, 2003 ve 2004 yılları arasında bir düşüş yaşanırken, 2005'te 7.892'yle zirveye ulaşmıştır. 2005'ten sonra da 2007'ye kadar bir düşüş ve 2008'de tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir (Şekil 1)³⁵⁹. Fransa'nın özellikle Akdeniz'e ve Atlas Okyanusu'na kıyısı olması ve diğ Batı Avrupa ülkelerine göre daha güneyde olması gibi nedenlerle, bu ülke, önemli şekilde kaçak işgücü göçüne maruz kalmaktadır. Bu anlamda, Fransa'da, 2000'den 2003'e kadar olan süreçte Fransa'ya

---

³⁵⁷ Norbert Cyrus, Country Report Germany/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_germany_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 39.

³⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. A.k. s. 69.

³⁵⁹ Albert Kraler, David Reichel ve Christina Hollomey, Country Report Austria/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (updated&revised October 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_austria_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 22.

kaçak işgücü göçünün arttığı görülmektedir. Daha sonraki yıllarda ise, Fransa’da bu dengede giden bir kaçak işgücü göçü akımı yaşansa da, 2005 yılında bir azalma görülmektedir (Şekil 1)³⁶⁰. Bu bağlamda, Fransız İçişleri Bakanlığı tarafından 2004 yılında Fransa’da 200.000-400.000 arasında kaçak göçmen yaşadığı belirtilmiştir³⁶¹. Yine, başka bir kaynakta 2004 yılında Fransa’da 210.075’e varan kaçak göçmen bulunduğu iddia edilmektedir. Buradan hareketle kaçak göçmenlerin 100.567’si Afrika’dan, 64.597’si Avrupa’dan, 29.310’u Asya’dan ve 15.545’i Asya ve Okyanusya’dan Fransa’ya gelmiştir³⁶². Gelişmekte olan ülkelerden ve üçüncü dünya ülkelerinden insanların, Hollanda’ya göçü de büyük oranlardadır. Bu anlamda, Hollanda’da kaçak giriş yaparken yakalananların sayısında, 2004 ve 2005 yılında bir azalış görülürken, bu sayı, 2006’da 11.634’le zirveye ulaşmış ve daha sonraki yıllarda bir azalış göstermiştir (Şekil 1)³⁶³. İngiltere’de kaçak giriş yaparken yakalananların sayısı ise, 1990’lardan itibaren belirginleşmeye başlamış ve 2001’de 69.875’le zirveye ulaşmıştır. Ayrıca, bu sayı, 2002’de düşüş göstermesine rağmen, 2000’lerin başlarından itibaren, İngiltere’ye yoğun bir kaçak işgücü göçünün olduğu görülmektedir (Şekil 1)³⁶⁴.

---

³⁶⁰ Henri Courau, Country Report France/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. (Çev. Francesca Broersma) Report for the European Research Project CLANDESTINO, January 2009,

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_france_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 8.

³⁶¹ Selin Şenocak, “Fransa ve Göç Olgusuna Giriş”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 51.

³⁶² Courau, s. 8.

³⁶³ Joanne Van Der Leun ve Maria Ilies, Country Report The Netherlands/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008,

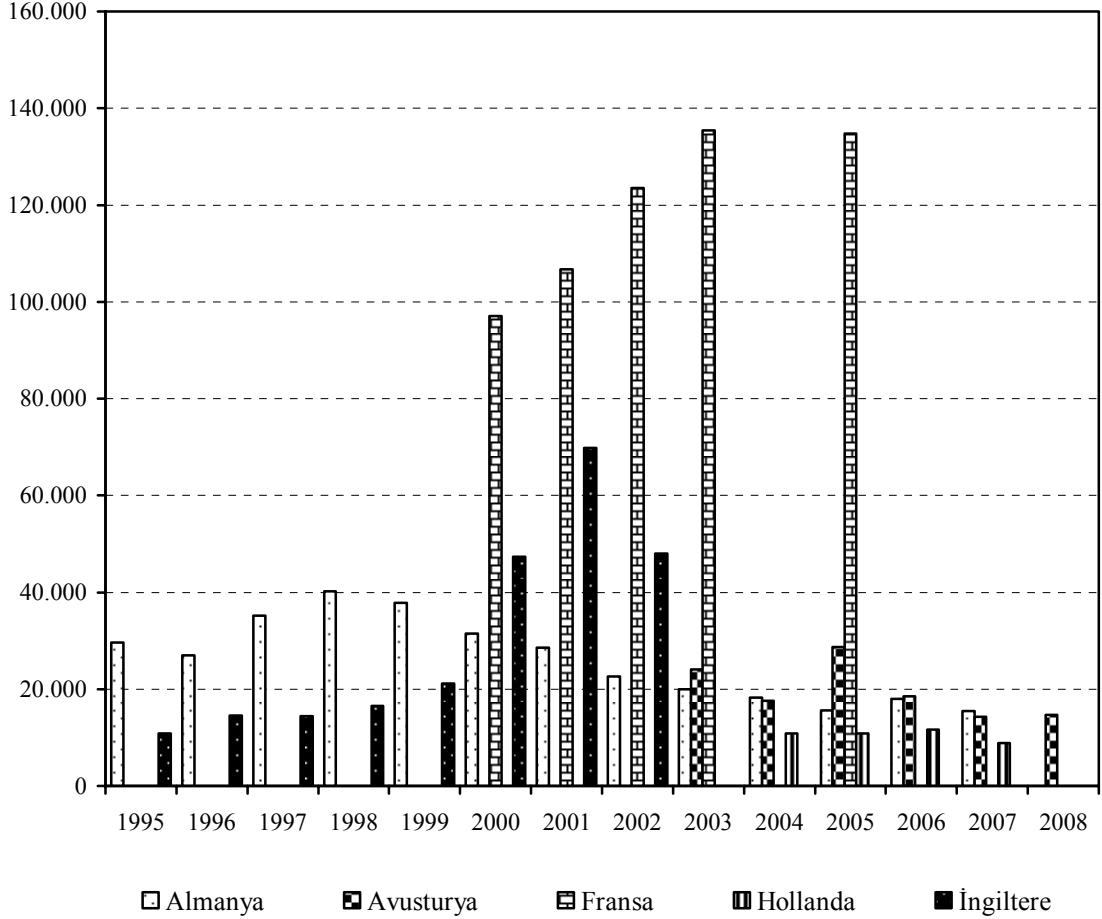
http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_netherlands_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 38.

³⁶⁴ Bastian Vollmer, Country Report United Kingdom/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009),

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_united-kingdom_final_.pdf, (07.03.2010), s. 29 ve s. 43.

Şekil 1: Seçilmiş Batı Avrupa Ülkelerinde Kaçak Giriş Yaparken Yakalananların Sayısı, 1995-2008

Kaynak: Bu istatistikler, The Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisindeki final raporundan ve Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'ye ilişkin raporlardan derlenmiştir.

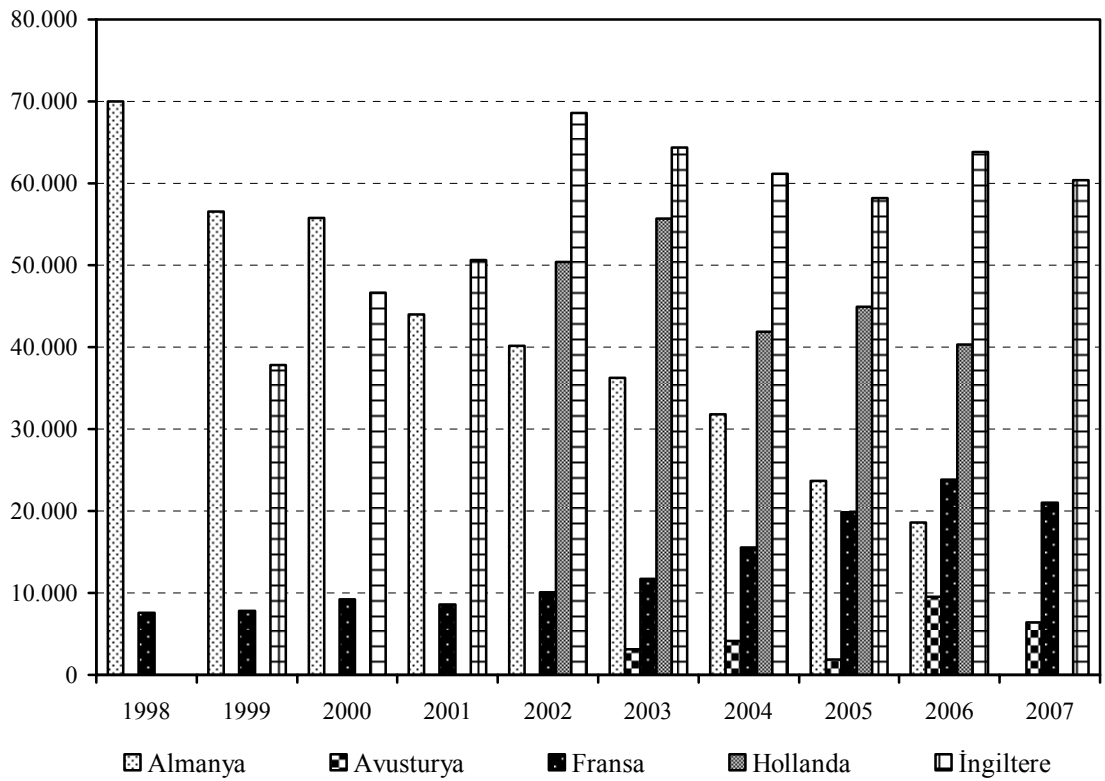
Batı Avrupa ülkelerinde kaçak göçmenler, yakalandıkları zaman, genellikle sınır dışı edilmektedir. Bu bağlamda, Almanya'da sınır dışı edilenlerin sayısında, 1993'te 99.349'la zirveye ulaşılmış ve daha sonra azalış sürecine girilmiştir³⁶⁵. Daha sonra bu sayı, 1997'de artmaya başlamış, 1998'de 69.989'la tekrar zirveye ulaşmış ve daha sonraki yıllarda azalma sürecine girmiştir (Şekil 2)³⁶⁶. Avusturya'da sınır dışı edilmelerin sayısı ise, 2006'da zirveye ulaşırken, 2007'de azalma sürecine

³⁶⁵ Cyrus, s. 81.

³⁶⁶ A.k., s. 81.

girmiştir (Şekil 2)³⁶⁷. Fransa’da sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısında, 2006’da 23.831’le zirveye ulaşılmış ve daha sonra azalış sürecine girilmiştir (Şekil 2)³⁶⁸. Hollanda’da ise sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısında, 2003’te 55.700’le zirveye varılmış ve 2006 yılının sonuna kadar bir azalış bir artış görülmektedir (Şekil 2)³⁶⁹. İngiltere’de sınır dışı edilenlerin sayısı, 2002’de 68.630’la zirveye ulaşmıştır. Daha sonra bu sayıda 2005’e kadar bir düşüş olmasına rağmen, 2007 sonuna kadar bir artış ve bir azalış söz konusudur (Şekil 2)³⁷⁰.

Şekil 2: Seçilmiş Batı Avrupa Ülkelerinde Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1998-2007

Kaynak: Bu istatistikler, ELIAMEP çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisindeki Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve İngiltere’ye ilişkin raporlardan derlenmiştir.

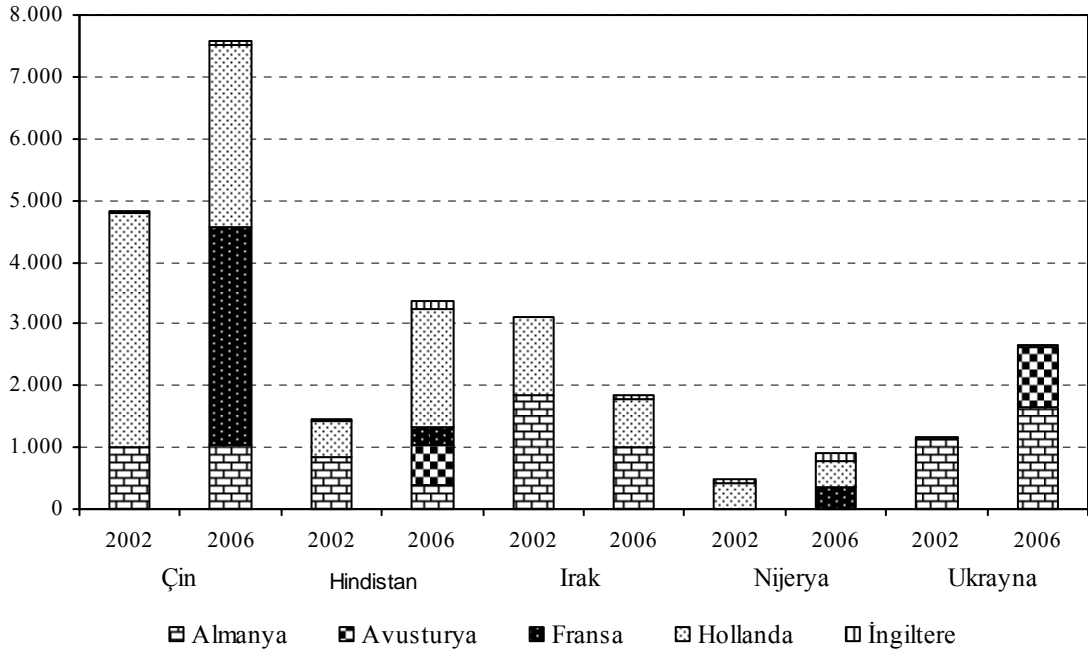
³⁶⁷ Kraler ve diğerleri, s. 22 ve 50.

³⁶⁸ Courau, s. 45.

³⁶⁹ Van Der Leun ve Ilies, s. 34.

³⁷⁰ Vollmer, s. 30.

Şekil 3: Bazı Batı Avrupa Ülkelerine Seçilmiş Ülkelerden Kaçak Giriş Yapanların Sayısı

Kaynak: Bu istatistikler, ELIAMEP çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisinde Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'ye ait raporlardan derlenmiştir.

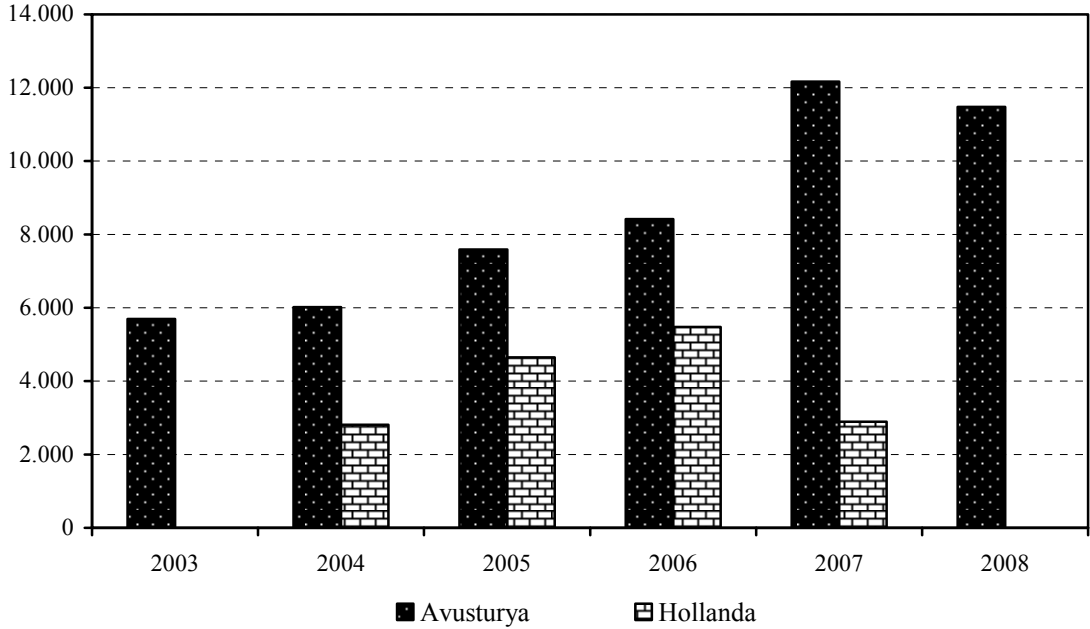
Almanya, birçok ülkeden kaçak göçmen akımına uğramaktadır. Bu bağlamda, Rusya ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri, AB üyesi olmadan önce Bulgaristan, Arnavutluk ve Sırbistan-Karadağ gibi Balkan ülkeleri, Irak ve İran gibi Doğu Avrupa ülkeleri, Çin, Vietnam, Hindistan ve Afganistan gibi Asya ülkeleri ve Nijerya ve Sri Lanka gibi Afrika ülkelerinden birçok kaçak göçmen, Almanya'ya gelmektedir (Şekil 3)³⁷¹. Avusturya'da AB üyesi olmadan önce Romanya, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ gibi Balkan ülkelerinden, Rusya, Moldova ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkelerinden, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinden, Çin ve Hindistan gibi Asya ülkelerinden gelen kaçak göçmen akımıyla karşılaşmaktadır (Şekil 3). Ayrıca, Afrika, Amerika ve Avustralya'dan gelen kaçak göçmenler de vardır³⁷². Fransa'ya gelen kaçak göçmenler, AB üyesi olmadan önce Romanya gibi Balkan ülkelerinden, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinden, Çin, Afganistan ve Hindistan gibi Asya ülkelerinden, Fas, Tunus, Cezayir gibi Mağrip Ülkeleri ve Kongo ve Nijerya gibi diğer Afrika ülkelerinden, Bolivya, Brezilya ve

³⁷¹ Cyrus, s. 72-73.

³⁷² Kraler ve diğerleri, s. 40-41.

Kolombiya gibi Güney Amerika ülkelerinden oluşmaktadır (Şekil 3)³⁷³. Hollanda'ya yönelen kaçak göçmenlerin çoğunluğunu, AB üyesi olmadan önce Bulgaristan ve Romanya gibi Balkan ülkelerinden, eski Doğu Bloğu ülkelerinden, Çin ve Hindistan gibi Asya ülkelerinden, Afrika ve Amerika ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır (Şekil 3)³⁷⁴. İngiltere'de kaçak göçmenler, daha çok Ukrayna gibi Eski Doğu Bloğu ülkelerinden, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinden, Pakistan, Çin, Hindistan ve Afganistan gibi Asya ülkelerinden ve Jamaika, Nijerya, Sri Lanka ve Cezayir gibi ülkelerden gelmektedir (Şekil 3). Özellikle Türkiye'den de, İngiltere'ye yoğun bir kaçak göçmen dalgası da vardır³⁷⁵.

Şekil 4: Avusturya ve Hollanda'da Yakalanan Kaçak Çalışan Sayısı, 2003-2008

Kaynak: Kraler ve diğerleri, s. 22; Van Der Leun ve Ilies, s. 25.

Almanya'da 2006 yılında kaçak kaldığı saptanan 2.547 ve kaçak çalıştığı bilinen 10.354 olmak üzere, toplam 13.081 kişi söz konusudur³⁷⁶. Bu anlamda, Almanya'ya gelen kaçak göçmenlerin çoğu, tarım, inşaat, ev hizmetleri, çocuk, hasta veya yaşlı bakıcılığı, gıda, otel, restoran ve seks gibi sektörlerde ve endüstri kollarında istihdam edilmektedir. Bu açıdan, daha çok tarım sektöründe Polonya gibi

³⁷³ Courau, s. 33-35.

³⁷⁴ Van Der Leun ve Ilies, s. 29-31.

³⁷⁵ Vollmer, s. 41.

³⁷⁶ Cyrus, s. 55.

Doğu Avrupa ülkelerden, inşaat sektöründe Doğu Avrupa ülkeleri, Portekiz ve Sırbistan gibi ülkelerden, hastabakıcılık işlerinde Doğu Avrupa ülkelerinden gelenler yoğunlaşmaktadır. Fuhuş veya seks sektöründe ise, daha çok AB üyesi olmadan önce Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Estonya, Letonya ve Litvanya gibi Baltık Ülkeleri, Rusya ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri, Bulgaristan gibi Balkan ülkeleri, Tayland gibi Asya ülkeleri, Dominik Cumhuriyeti ve Brezilya gibi Orta ve Güney Amerika ülkeleri ve Gana gibi Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenler çalışmaktadır³⁷⁷.

Bir başka ifadeyle Almanya'daki sektörlerde Avrupa, Asya, Afrika ve Orta ve Güney Amerika'nın çoğu ülkesinden gelen kaçak göçmenler istihdam edilmektedir. Avusturya'da kaçak olarak istihdam edildiği saptanan kaçak göçmenlerin sayısı, sürekli artış eylemi göstermiş, 2007'de 12.165'le zirveye ulaşmış ve yeniden düşüşe geçmiştir (Şekil 4). Diğer yandan, Avusturya'da istihdam edilmiş toplam kaçak göçmen sayısı, 1990'larda yaklaşık 80.000-100.000 ve 2000'lerde 50.000-70.000 arasında olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, 2000 yılında kaçak göçmen istihdamı, yaklaşık 47.000 iken, 2003'de 57.000 ve 2007'de 97.000 civarı olarak tahmin edilmektedir³⁷⁸. Bu anlamda, Avusturya'da kaçak göçmen istihdamı sürekli artış eylemindedir. Bunun yanında, Avusturya'da kaçak göçmenler, inşaat, gıda, ev hizmetleri, hasta, çocuk ve yaşlı bakımı, seks, tarım, orman ve ticaret gibi sektörler ve endüstri kollarında çalışmaktadır³⁷⁹.

Fransa'da ise, daha çok inşaat, otel, kafe, restoran, gıda, ev hizmetleri, tarım ve ticaret gibi sektörlerde ve endüstri kollarında çalışmaktadır³⁸⁰. Hollanda'da kaçak olarak istihdam edildiği saptanan kaçak göçmenlerin sayısında, 2006'ya kadar artış yaşanmış ve aynı yıl 5.478 ile zirveye ulaşılmış ve daha sonra bir düşüş gerçekleşmiştir (Şekil 4). Hollanda'da toplam kaçak çalışan göçmenler, 1999'da 128.000 civarlarında olduğu tahmin edilmektedir. 2003 yılında 80.000, 2004'te 66.750-89.000, 2006'da 86.250-115.000 arasında olduğu ileri sürülmektedir³⁸¹. Bu açıdan, Hollanda'da kaçak göçmen istihdamının boyutlarının büyük olduğu

³⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cyrus, s. 56-62.

³⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Albert Kraler ve diğerleri, s. 27-34.

³⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. A.k., s. 42-46.

³⁸⁰ Courau, s. 35-37.

³⁸¹ Van Der Leun ve Ilies, s. 21.

anlaşılmaktadır. Ayrıca, Hollanda'daki kaçak göçmenlerin çoğu, ev hizmetleri, temizlik, metal endüstrisi, tarım, inşaat ve balıkçılık gibi sektörlerde istihdam edilmektedir³⁸². İngiltere'de ise, kaçak göçmenlerin çoğu, inşaat, tarım, bahçıvanlık, ev hizmetleri ve gıda gibi sektörlerde çalışmaktadır.³⁸³

Dolayısıyla Batı Avrupa ülkeleri, kaçak göçmenler için hedef ülke konumundadır. Günümüzde de Batı Avrupa ülkelerine yönelik kaçak işgücü göçü akımları yoğunluğunu sürdürmektedir.

B. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, 2004 yılındaki beşinci büyüme ve 2007 yılındaki altıncı büyüme kapsamında AB'ye dahil olmuşlardır. Bu anlamda, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Slovenya, Romanya ve Bulgaristan, özellikle Batı Avrupa ülkelerine yakınlığı itibarıyla transit ülke özelliği göstermeleri nedeniyle, kaçak işgücü göçüne önemli şekilde maruz kalmaktadır. Ayrıca, başta Polonya ve Slovenya olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, transit ülke olmalarının yanında, kaçak göçmenler tarafından AB üyesi olmalarıyla hedef ülke olarak da görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, daha çok SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşan ülkeler ya da eski Doğu Bloğu ülkeleri olan Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi ülkelere, Vietnam, Çin, Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerinden, AB üyesi olmayan Balkan ülkelerinden ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenlerin akımına uğramaktadır.

Çek Cumhuriyeti, tahminen 15.000'den 300.000'lere varan kaçak işgücü göçü akımına maruz kalmaktadır³⁸⁴. Bu açıdan, Çek Cumhuriyeti'nde sınırları kaçak olarak geçmek isterken yakalananların sayısı, 1998'de zirveye ulaşmış, 1999'da azalış, 2000'de artış yaşanmış ve daha sonraki yıllar düşüşe geçmiştir (Şekil 5). Bu anlamda, Çek Cumhuriyeti'nin diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi kaynak,

---

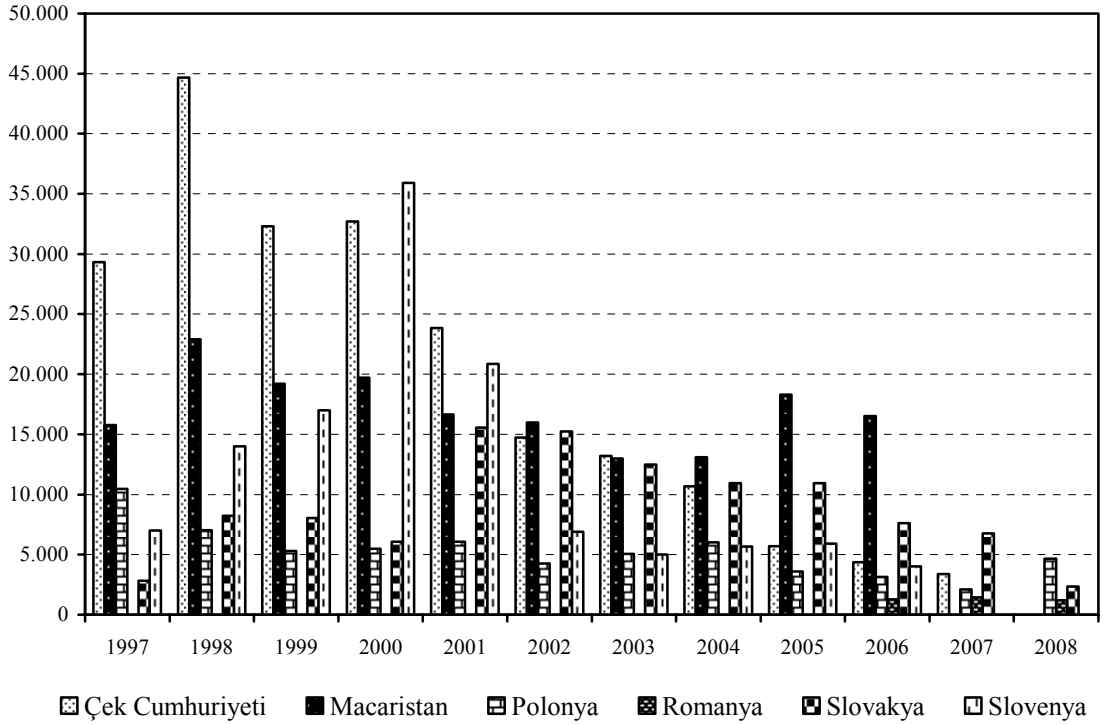
³⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Van Der Leun ve Iliès, s. 31-33.

³⁸³ Vollmer, s. 42.

³⁸⁴ Dusan Drbohlav ve Lenka Lachmanova, Country Report The Czech Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (revised September 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_czech-rep_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 13.

transit ve hedef ülke özelliği nedeniyle, 21 Aralık 2007’de Schengen alanına girene kadar³⁸⁵ sınırlardan sadece yabancılar değil kendi vatandaşları da kaçak olarak geçmektedir.

Şekil 5: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Sınırlarında Yakalananların Sayısı, 1997-2008

Not: Bu istatistikler, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin sınırlarını izinsiz geçmek isteyen o ülkelerin vatandaşlarını ve yabancıları içermektedir. Sadece Polonya'nın 2005-2008 yılları arası istatistikler ve Romanya'yla ilgili tüm istatistikler, yabancıları belirtmektedir.

Kaynak: Bu istatistikler, ELIAMEP çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisindeki final raporundan, Polonya ve Slovenya'ya ait istatistikleri de gösteren Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya'ya ait raporlardan derlenmiştir. Ayrıca, Swedish International Development Cooperation Agency tarafından hazırlanan bir proje olan Söderköping Process'den Romanya'yla ilgili istatistik bilgileri ele alınmıştır.

Bu bağlamda, Çek Cumhuriyeti'nde sınırlarda yakalanan kaçak göçmenlerin sayısı, 2000 yılından itibaren sürekli düşüş eğilimi göstermektedir. Sınırlarda yakalanan Çek vatandaşlarının sayısı, 2001'e kadar artış göstermiş ve 2001'den sonra düşüş yaşamaktadır. Çek Cumhuriyeti'nde kaçak olarak kaldığı saptanan

³⁸⁵ Drbohlav ve Lachmanova, s. 22.

göçmenlerin sayısında, 2002’de artmaya başlamış, 2003’de zirveye ulaşmış ve daha sonraki yıllarda azalış görülmektedir. Dolayısıyla yakalanan toplam kaçak göçmen sayısı, 2000’de 53.116 iken, 2002’ye kadar azalış eğilimi göstermektedir. Bu sayı, 2003’te tekrar artarken, daha sonraki yıllar düşüş görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Çek Cumhuriyeti’nde Yakalanan Kaçak İşgücü Göçüyle İlgili İstatistikler, 2000-2007

Yıl		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Yasadışı Sınır İhlali	Kaçak Göçmenler	30.761	21.09	12.63	11.12	9.433	4.745	3.676	2.83
			0	2	5				7
	Çek Vatandaşları	1.959	2.744	2.109	2.081	1.262	944	695	547
	Toplam	32.720	23.834	14.741	13.206	10.695	5.689	4.371	3.384
Kaçak Kalış	Kaçak Göçmenler	22.355	18.30	19.57	21.35	16.69	9.800	7.117	4.71
			9	3	0	6			2
Kaçak İşgücü Göçü-Toplam		53.116	39.399	32.205	32.475	26.129	14.545	10.793	7.549

Kaynak: Drbohlav ve Lachmanova, s. 22.

Macaristan’da ise, sınırları kaçak olarak geçmek isterken yakalananların sayısı, 1998’de 22.906 ile zirveye ulaşmış, 1999 ve 2000’de daha dengelidir ve daha sonraki yıllar da düşüş yaşanmıştır (Şekil 5). Polonya’da ise, sınırları kaçak olarak geçmek isterken yakalanan vatandaşlarının ve yabancıların toplam sayısı, 1997’de 10.462 iken, bu sayıda 2001’e kadar düşüş görülmüştür. Yine, bu sayı, 2001’de 6.075’le artmış, 2002’de azalmış, 2003 ve 2004’te tekrar artmış ve daha sonraki yıllar da düşme eğilimi göstermiştir. Ancak, bu sayı, 2008 yılında tekrar artmıştır (Şekil 5). Diğer yandan, Polonya’da sınırları geçmek isteyen sadece yabancıların ya da kaçak göçmenlerin sayısı, sırasıyla 2000’de 3.787, 2001’de 3.652, 2002’de 3.086, 2003’te 3.592, 2004’te 4.472, 2005’te 3.598, 2006’da 3.131, 2007’de 2.117 ve 2008’de 4.661’dir³⁸⁶.

³⁸⁶ CLANDESTINO Project, Final Report/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Across Europe. ELIAMEP, Project No. CIS8-044103, 23 November 2009, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/03/clandestino-final-report_-november-2009.pdf, (01.04.2010), s. 92.

Romanya'nın AB üyesi olmasıyla birlikte, bu ülkeye olan kaçak girişlerin sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, Romanya'da bu sayı, 2007'de artmış, 2008'de düşüş göstermiştir (Şekil 5). Slovakya'da sınırları kaçak olarak geçmek isterken yakalananların sayısı, 1990'ların başından 1997'ya kadar bir denge söz konusuysen, 1998'de çıkış göstererek 2001 ve 2002'de zirveye ulaşmıştır. 2003'ten günümüze kadar olan süreçte, Slovakya'da yakalanan kaçak işgücü sayısında azalış olduğu görülmektedir (Şekil 5).

Diğer yandan, Slovenya'da yakalanan kaçak işgücü sayısı, 2000'de zirveye ulaşmış ve daha sonraki yıllar düşüşe geçmiştir (Şekil 5). Bu bağlamda, kaynak, transit ve hedef ülke özelliği nedeniyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin sınırlarını kaçak geçerken yakalananların içerisinde, yabancıların ya da kaçak göçmenlerin yanında, bu ülkelerin kendi vatandaşları da vardır.

Bu açılardan, Çek Cumhuriyeti'nin yanında, 21 Aralık 2007 itibariyle, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya da Schengen alanına katılarak, bu ülkelerin vatandaşları da serbest dolaşım hakkından yararlanmaya başlamıştır. Romanya ve Bulgaristan'ın Schengen alanına katılması veya bu ülkelerin vatandaşlarının serbest dolaşım hakkından yararlanabilmesi için 2011 yılı öngörülmüştür.

Tablo 2: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Sınır Dışı Edilenlerin Sayısı, 2000-2007

Ülke/Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Çek Cumhuriyeti	2.307	3.019	2.831	2.586	2.501	3.013	2.616	1.854
Macaristan	-	-	-	3.794	3.254	3.342	2.329	527
Polonya	6.847	5.954	4.836	5.942	6.199	5.462	3.786	-
Romanya	-	-	-	-	5.560	5.607	4.850	4.920
Slovakya	2.967	2.680	1.206	1.490	2.718	2.686	2.711	2.462

Kaynak: Bu istatistikler, ELIAMEP çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisinde hazırlanan Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya'ya ait raporlardan derlenmiştir. Romanya'yla ilgili istatistiki bilgiler, Swedish International Development Cooperation Agency tarafından hazırlanan bir proje olan Söderköping Process'den alınmıştır.

Çek Cumhuriyeti'nde sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısı, 2001'de 3.019'la zirveye ulaşmış ve daha sonraki yıllarda düşüş yaşanmıştır. Dolayısıyla 2000-2007 dönemi içerisinde, yakalanan kaçak göçmenlerin sınır ihlallerinde % 91 bir azalma görülmektedir. 2007 yılında 2.837 kaçak göçmen sınır ihlali yaparken yakalanmıştır (Tablo 2). Bu bağlamda, sınır ihlali yaparken yakalanan toplam kaçak göçmenin % 73'ü yani 2.080'i üçüncü dünya ülkelerinden gelmiştir. Buradan hareketle, 418 Vietnamlı, 336 Ukraynalı, 179 Moldovalı, 139 Türk ve 138 Çinli yakalanmıştır. Bu anlamda, gelen kaçak göçmenlerin çoğu, Çek Cumhuriyeti'ni transit olarak kullanıp Almanya'ya ve Avusturya'ya gitme amacı taşımaktadırlar³⁸⁷.

Macaristan'da ise, sınır dışı edilenlerin sayısında, 2003'te 3.794 iken, daha sonraki yıllar azalış görülmektedir. Polonya'da sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısı, 2000'de 6.847 iken, 2001 ve 2002'de düşüş yaşamıştır. Yine, bu sayı, 2003 ve 2004'te artış yaşarken, daha sonraki yıllarda bir azalış süreci içerisinde (Tablo 2). Romanya'da sınır dışı edilenlerin sayısında ise, 2004 ve 2005'te artış yaşanırken, daha sonraki yıllarda bir düşüş görülmektedir (Tablo 2). Slovakya'da ise sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısı, 2000 yılından sonra azalmış, 2003 ve 2004'te artış yaşamış ve daha sonraki yıllar bir azalış ve bir artış eğilimi söz konusudur (Tablo 2).

Tablo 3: Slovakya'da Transit ya da Hedef Olarak Gelip Yakalanan Kaçak İşgücü, 2004-2008

Yıl	2004	2005	2006	2007	2008
Transit olarak gelenler	8.334	5.178	4.129	3.405	1.034
Hedef olarak gelenler	2.612	2.871	3.491	3.356	1.321
Toplam	10.946	8.049	7.620	6.761	2.355

Kaynak: Boris Divinsky, Country Report Slovak Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_slovak-rep_final3.pdf, (08.03.2010), s. 26; CLANDESTINO Project, s. 88.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, coğrafi konumu itibariyle, hedef ülke özellikleriyle birlikte, Batı Avrupa ülkelerine yönelen kaçak göçmenler için transit ülke konumundadır. Bu bağlamda, kaçak göçmenler, diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi Slovakya'yı da, ya Batı Avrupa ülkelerine gitmek için bir geçiş kapısı olarak görmektedir ya da bu ülkeye doğrudan çalışmaya gelmektedir. Bu anlamda,

³⁸⁷ Drbohlav ve Lachmanova, s. 22.

2004'ten beri Slovakya'yı transit olarak geçmek isterken yakalanan kaçak göçmenler de azalış, hedef ülke olarak görüp yakalananlar da 2006'ya kadar artış ve daha sonraki yıllar azalış görülmektedir. Dolayısıyla yıllar itibariyle Slovakya'da yakalanan kaçak göçmenlerin toplam sayısında düşüş gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Bunun yanında, Çek Cumhuriyeti için, özellikle Ukrayna kaçak göçmen konusunda önemli bir kaynak ülkedir. Bununla birlikte, kaçak göçmenlerin çoğu, Rusya, Moldova ve Belarus gibi Doğu Avrupa ülkeleri ve Vietnam ve Çin gibi Asya ülkelerinden Çek Cumhuriyeti'ne gelmektedir³⁸⁸. Macaristan'a ise daha çok Moldova, Ukrayna, Gürcistan (Şekil 6) ve Rusya gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Hindistan, Çin, Vietnam gibi Asya ülkelerinden kaçak işgücü göçü gerçekleşmektedir. Ayrıca 2007'de Macaristan'a kaçak göçmenler, daha çok Ukrayna, Sırbistan, Kosova, Bosna-Hersek, Moldova, Romanya, Gürcistan, Çin ve Vietnam gibi ülkelere gelmiştir³⁸⁹. Polonya, kaçak göçmenler tarafından, özellikle Almanya'ya yakın olması nedeniyle transit ülke olarak bakılmasının yanında, AB üyesi olmasıyla birlikte hedef ülke olarak da görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Polonya, daha çok Rusya, Belarus, Ukrayna ve Ermenistan gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Vietnam gibi Asya ülkelerinden kaçak işgücü göçüne maruz kalmaktadır³⁹⁰.

Romanya'ya gelen kaçak göçmenler, daha çok Moldova ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri, Irak ve Suriye gibi Ortadoğu ülkeleri, Çin, Pakistan ve Hindistan gibi Asya ülkeleri, Mısır gibi Kuzey Afrika ve Somali gibi Sahraaltı Afrika ülkelerinden gelmektedir. Ayrıca, ABD'den de Romanya'ya kaçak göçler

---

³⁸⁸ Drbohlav ve Lachmanova, s. 13.

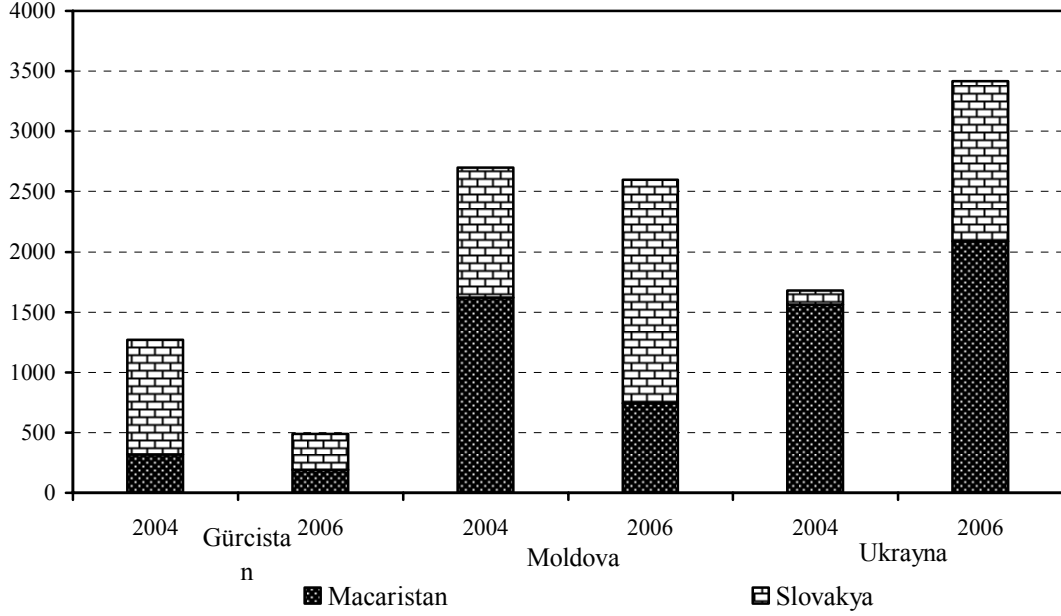
³⁸⁹ Peter Futo, Country Report Hungary/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008,

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_hungary_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 20.

³⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Krystyna Iglicka ve Kataryzna Gmaj, Country Report Poland/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_poland_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 19-22.

yaşanmaktadır³⁹¹. Bulgaristan'da da, kaçak işgücü konusunda komşusu Romanya'ya benzer özellikler görülmektedir.

Şekil 6: Macaristan ve Slovakya'da Seçilmiş Ülkelerden Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı

Kaynak: Peter Futo, Country Report Hungary/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_hungary_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 80 ve 83; Boris Divinsky, Country Report Slovak Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_slovak-rep_final3.pdf, (08.03.2010), s. 32.

Slovakya'ya ise, daha çok Ukrayna, Moldova, Gürcistan (Şekil 6) ve Rusya gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Vietnam, Çin, Hindistan, Pakistan ve Bangladeş gibi Asya ülkeleri, Arnavutluk, Sırbistan ve Kosova gibi Balkan ülkeleri ve Afrika ülkelerinden kaçak göçmenler gelmektedir³⁹². Diğer yandan, Slovenya'da AB üyesi olmasıyla birlikte, kaçak göçmenler tarafından transit ülke olarak bakılmasının

³⁹¹ Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project. <http://soderkoping.org.ua/page21065.html>, <http://soderkoping.org.ua/page21071.html>, (09.03.2010).

³⁹² Boris Divinsky, Country Report Slovak Republic: Undocumented Migration-Counting the Uncountable-Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_slovak-rep_final3.pdf, (08.03.2010), s. 21.

yanında, hedef ülke olarak görülmeye de başlanmıştır³⁹³. Bu bağlamda, Slovenya, eski Doğu Bloğu ülkeleri, Balkan ülkeleri, Ortadoğu Ülkeleri, Asya ve Afrika ülkelerinden kaçak işgücü göçlerine maruz kalmaktadır.

Çek Cumhuriyeti'nde kaçak göçmenlerin çoğu, başkent Prag'da ve Merkez Bohemya çevresinde şehirleşmenin yüksek olduğu yerlerde çalışmaktadır. Bu anlamda, kaçak göçmenler, daha çok inşaat, ev hizmetleri, tarım, orman, otel, restoran, imalat, tekstil ve gıda gibi sektörlerde ve endüstri kollarında istihdam edilmektedir³⁹⁴. 2001-2006 döneminde yasalara uygun çalıştıkları kontrol edilen toplam göçmenlerin yaklaşık % 23'ü yasadışı şekilde çalışmaktadır. Dolayısıyla Çek Cumhuriyeti'nde kaçak çalıştığı saptanan göçmenlerin sayısında, 2005'e kadar bir artış ve bir azalış yaşanmış ve daha sonraki yıllar artış görülmektedir (Tablo 4). 2002-2006 dönemi içerisinde, Çek Cumhuriyeti'nde 5.600 Ukraynalı, 4.266 Slovakyalı, 420 Vietnamlı, 279 Romanyalı, 250 Moldovalı ve 242 Bulgaristanlı kaçak çalışan göçmen yakalanmıştır³⁹⁵.

Tablo 4: Seçilmiş Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Kaçak Çalıştığı Saptanan Göçmenlerin Sayısı, 2001-2007

Ülke/Yıl	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Çek Cumhuriyeti	2.349	2.317	2.547	1.646	2.017	3.788	3.825
Polonya	-	-	2.711	1.795	1.680	1.718	613*
Slovakya	-	-		112	627	379	204

* 1 Ocak 2007-30 Haziran 2007

Kaynak: Bu istatistikler, ELIAMEP çerçevesinde hazırlanan CLANDESTINO araştırma projesi içerisinde Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya'ya ait raporlardan derlenmiştir.

Diğer yandan, Polonya'da yakalanan kaçak çalışan göçmen sayısında, 2003'ten 2005'e kadar bir azalış ve daha sonraki yıllar bir artış söz konusudur (Tablo 4). Bu bağlamda, Polonya'da kaçak göçmenler, daha çok inşaat, ticaret, ev

³⁹³ Şule Toktaş, Aspasia Papadopoulou, Mila Paspalanova ve Natalija Vrečer, "Transit and Receiving Countries: Refugee Protection Policies in Belgium, Slovenia, Greece and Turkey", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*. Vol. 5, No. 1&2, Spring&Summer 2006, s. 31.

³⁹⁴ Dusan Drbohlav ve Lenka Lachmanova, Country Report The Czech Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (revised September 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_czech-rep_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 13.

³⁹⁵ A.k., s. 23.

hizmetleri, tarım ve diğer endüstri kollarında çalışmaktadır³⁹⁶. Slovakya'ya gelen kaçak göçmenler de, daha çok düşük nitelikli işlerde çalışmaktadır. Bu anlamda, kaçak göçmenler, inşaat, gıda, tarım ve imalat sanayi gibi sektörlerde istihdam edilmektedir³⁹⁷. Bu bağlamda, Slovakya'da kaçak istihdam edildiği saptanan göçmenlerin sayısı, 2005'e kadar artmış ve daha sonraki yıllar düşüşe geçmiştir (Tablo 4).

Bunun yanında, AB üyesi olmadan önce Romanya ve Bulgaristan'da insanlar, özellikle Batı Avrupa ülkeleri gibi AB üyesi ülkelere kaçak göç etmekteydiler. Bu anlamda, Romanya ve Bulgaristan'da, 2007 yılındaki altıncı büyümeyle AB üyesi olmalarına karşın, Schengen alanına katılamamaları ve bu ülkelerin vatandaşlarının serbest dolaşım hakkından yararlanamamalarına karşın, bu ülkelerden özellikle Batı Avrupa ülkelerine yönelen göçlerin yoğun şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi Romanya ve Bulgaristan, kaçak göçmenlerin özellikle Batı Avrupa ülkelerine ulaşabilmesi için transit ülke özellikleri taşımaktadır. Dolayısıyla bu ülkelere gelen kaçak göçmenler de, diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi düşük nitelikli işlerde çalışmaktadır.

C. Kuzey Avrupa Ülkeleri

Danimarka, Finlandiya, İsveç, Estonya, Letonya ve Litvanya gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, AB üyesi ülkeler içerisinde ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş ülkelerdir. Ancak, coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'nın kuzeyinde yer alması, yani kaynak ülkelerdeki kaçak göçmenler için çok uzak bir yer olması nedeniyle, diğer AB üyesi ülkelere göre daha az göç almaktadır. Ayrıca, Kuzey Avrupa ülkelerinin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalar sonucunda, kayıtdışı ekonominin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda, diğer AB üyesi ülkelere göre, Kuzey Avrupa ülkelerinde kaçak işgücü göçü daha azdır. Dolayısıyla Kuzey Avrupa ülkelerine gerçekleşen kaçak işgücü göçünün boyutları, birbirine benzemektedir. Yine de, Kuzey Avrupa ülkeleri, kaçak göçmenler için hedef ülkelerdir.

---

³⁹⁶ Iglicka ve Gmaj, s. 22.

³⁹⁷ A.k., s. 22.

Bu bağlamda, Estonya’da sınırlarda yakalanan kaçak göçmen sayısı, 2005’te azalırken, bu sayı, 2006’da artmış ve daha sonraki süreçte düşme eğilimindedir. Yine, Letonya’da sınırlarda yakalanan kaçak göçmen sayısı, sürekli artış eğilimindedir. Litvanya’da bu sayı ise, 2003’ten bu yana bir azalma sürecindedir (Tablo 5).

Tablo 5: Seçilmiş Kuzey Avrupa Ülkelerinin Sınırlarında Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2003-2008

Ülke/Yıl	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Estonya	-	101	90	109	41	30
Letonya	-	86	156	760	1332	637
Litvanya	5.796	4.777	3.657	3.151	2.493	-

* 1 Ocak 2008-30 Haziran 2008

Kaynak: Swedish International Development Cooperation Agency tarafından hazırlanan Söderköping Process Project içerisinde Estonya, Letonya ve Litvanya’ya ait istatistiklerden derlenmiştir.

Ayrıca, Estonya içerisinde tutuklanan kaçak göçmen sayısı 2005’e doğru artmış ve daha sonraki yıllar düşüşe geçmiştir. Letonya içerisinde tutuklanan kaçak göçmen sayısı ise, 2004’ten bu yana, bir düşüş vardır. Tam tersi Litvanya’da bu sayı ise, artış eğilimi göstermektedir (Tablo 6).

Tablo 6: Seçilmiş Kuzey Avrupa Ülkeleri İçerisinde Tutuklanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2004-2008

Ülke/Yıl	2004	2005	2006	2007	2008*
Estonya	1572	2703	2069	1464	504
Letonya	399	307	238	247	162
Litvanya	569	1024	1226	641**	-

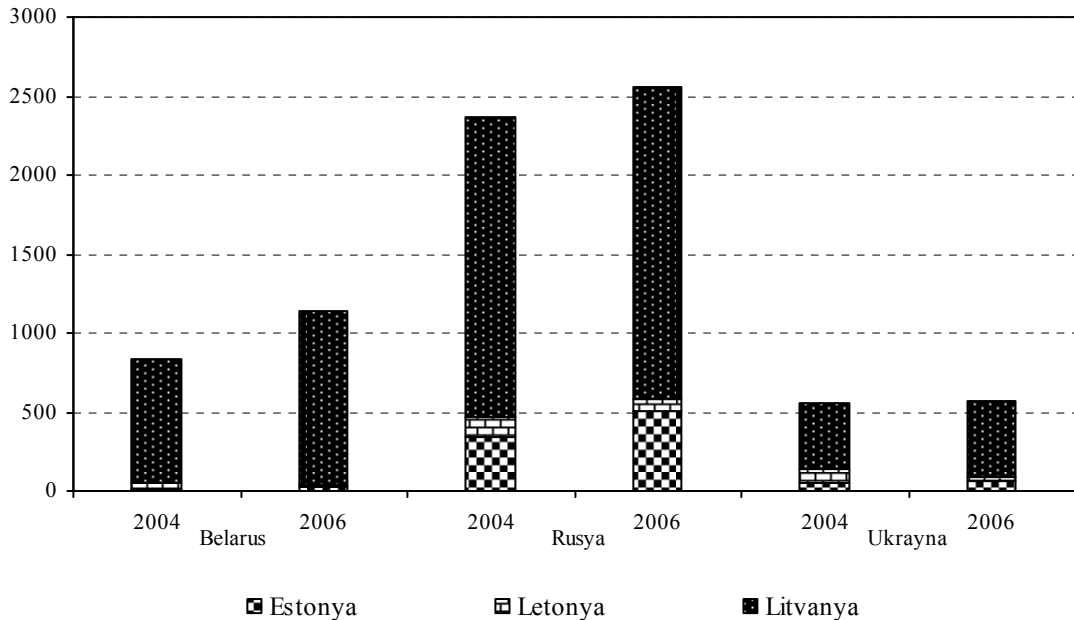
* 1 Ocak 2008-30 Haziran 2008

** 1 Ocak 2007-30 Haziran 2007

Kaynak: Swedish International Development Cooperation Agency tarafından hazırlanan Söderköping Process Project içerisinde Estonya, Letonya ve Litvanya’ya ait istatistiklerden derlenmiştir.

Estonya'ya kaçak göçmenler, daha çok bu ülkeye yakın olan Rusya, Belarus, Ukrayna (Şekil 7) ve Moldova gibi ülkelere gelmektedir. Yine de Estonya'ya Hindistan ve Çin gibi uzak ülkelere de kaçak işgücü göçü gerçekleşmektedir³⁹⁸. Yine, Letonya'ya, yakınındaki AB üyesi olmayan ülkelere kaçak işgücü göçü daha yoğun gerçekleşmektedir. Bu açıdan, Rusya, Ukrayna, Belarus (Şekil 7) ve Moldova gibi ülkelere daha yoğun bir kaçak işgücü göçü dalgası vardır. Ayrıca, Letonya'ya İsrail, Hindistan ve Pakistan gibi uzak ülkelere de kaçak işgücü göçü gerçekleşmektedir³⁹⁹. Litvanya'da yakalanan kaçak göçmenler ise, daha çok Rusya, Belarus, Ukrayna (Şekil 7), Kazakistan ve Moldova gibi yakın ülkelere gerçekleşmektedir. Ancak, bu ülkeye, Hindistan ve Bangladeş gibi Asya ülkeleri, Fas ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkeleri, Angola, Nijerya ve Güney Afrika gibi Sahraaltı Afrika ülkeleri, Kanada gibi Kuzey Amerika ülkeleri, Bolivya ve Brezilya gibi Orta ve Güney Amerika ülkeleri ve Avustralya'dan da kaçak işgücü göçü görülmektedir⁴⁰⁰.

Şekil 7: Bazı Kuzey Avrupa Ülkelerinde Seçilmiş Ülkelerden Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı

Kaynak: Swedish International Development Cooperation Agency tarafından hazırlanan bir proje olan Söderköping Process kapsamındaki Estonya, Letonya ve Litvanya'ya ait istatistiklerinden yararlanılmıştır.

³⁹⁸ Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project. <http://soderkoping.org.ua/page13024.html>, (09.03.2010).

³⁹⁹ A.k., <http://soderkoping.org.ua/page13037.html>, (09.03.2010).

⁴⁰⁰ A.k., <http://soderkoping.org.ua/page15798.html>, (09.03.2010).

Bunun yanında, Kuzey Avrupa ülkelerinde kaçak göçmenler, diğer AB üyesi ülkelerinde olduğu gibi inşaat, tekstil, otel ve benzeri sektörlerde çalışmaktadır. Bu açılardan, Danimarka, Finlandiya ve İsveç'te de, kaçak işgücü göçünün boyutları çok büyük değildir. Dolayısıyla Kuzey Avrupa ülkeleri tarafından, işverenlerin lehine olan haklar ve yasal göçmen işgücüne verilen haklar gibi ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde kayıtdışı ekonominin ve kaçak işgücü göçünün boyutları azaltılmaktadır.

D. Güney Avrupa Ülkeleri

İtalya, Malta, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Kıbrıs gibi AB üyesi ülkeler, Avrupa'nın güneyinde yer almaktadır. Bu bağlamda, Güney Avrupa ülkeleri, özellikle Akdeniz ülkeleri olmaları ve Asya ve Afrika ülkelerine yakınlığı gibi coğrafi konum özellikleri açısından, bu ülkelerden gelecek kaçak göçmenler için bir giriş kapısıdır. Diğer yandan, Güney Avrupa ülkelerinin AB üyesi olmayan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine de yakın olması nedeniyle, bu ülkelerden de önemli şekilde göçler yaşanmaktadır. Yine, Güney Avrupa ülkelerinin özellikle eski sömürge ülkelerinden de yoğun göçler görülmektedir. Bu açıdan, Afrika ülkelerinin yanında, daha çok Orta ve Güney Amerika ülkelerinden de gelen kaçak işgücü göçü söz konusudur. Bu anlamda, bahsedilen ülkelerden gelecek kaçak göçmenler için Güney Avrupa ülkeleri, hem transit hem de hedef ülkedir. Dolayısıyla Batı, Doğu ve Kuzey Avrupa ülkelerine göre, Avrupa'da en yoğun kaçak işgücü göçüne Güney Avrupa ülkeleri maruz kalmaktadır.

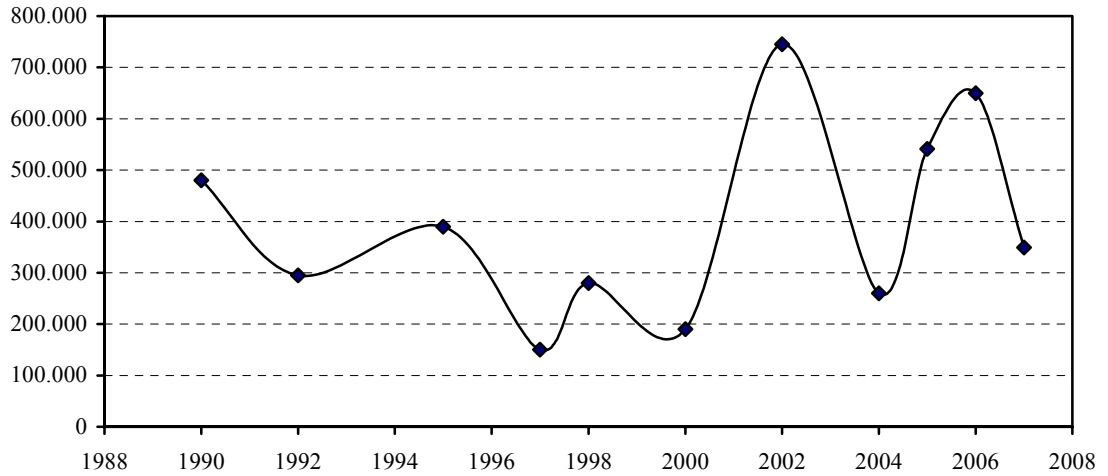
Tablo 7: Seçilmiş Güney Avrupa Ülkelerinde Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 1997-2008

Ülke/Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kıbrıs	456	182	725	3.796	2.559	1.280	631	-	-
Yunanistan	228.42	192.14	50.16	51.03	44.98	66.35	95.23	112.36	146.33
	1	4	1	1	7	1	9	4	7

Kaynak: Futo, s. 54; Thanos Maroukis, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 70; CLANDESTINO Project, s. 64.

Bu çerçevede, Kıbrıs, daha çok Ortadoğu ülkeleri, Asya ülkeleri ve Afrika ülkelerine yakın olması ve Akdeniz ülkesi olması dolayısıyla, kaçak göçmen akımına uğramaktadır. Ancak, Kıbrıs'ın kaçak göçmenler için hedef bir ülke olmaktan ziyade, daha çok AB sınırlarına ulaşmak için transit ülke özelliği öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, bir ada ülkesi olan Kıbrıs'da yakalanan kaçak göçmenlerin sayısı, 2003'e kadar artmış ve daha sonra azalma sürecine girmiştir (Tablo 7). Yunanistan'da ise, özellikle kara ve deniz sınırlarında ve sınırlar içerisinde birçok kaçak göçmen yakalanmaktadır. Bu açıdan, Yunanistan'da yakalanan kaçak göçmen sayısı 2000'de 228.421'le zirveye ulaşmış ve daha sonra 2002'ye kadar düşüşe geçmiştir. Yine, bu sayı, 2003'te tekrar artmış ve 2004'te azalmıştır. Yunanistan'da daha sonraki yıllarda yakalanan kaçak işgücü tekrar artmaya başlamıştır (Tablo 7). Dolayısıyla Yunanistan'da kaçak işgücü göçü yeniden büyümeye başlamıştır.

Şekil 8: İtalya'da Kalan Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 1990-2007

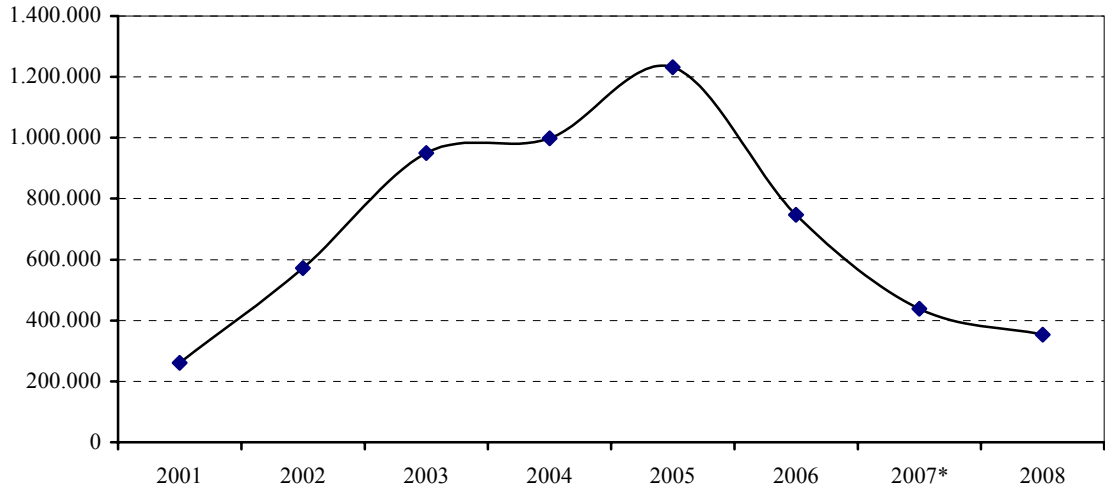
Kaynak: Fasani, s. 33.

İtalya, coğrafi konumu boyutuyla kaçak göçmenler için AB sınırlarına giriş kapılarındandır. Bu açıdan, İtalya'da yaşayan kaçak göçmenlerin tahmini sayısı, asıl artışı 2002'de yapmış ve 2004'te azalmıştır. Daha sonra, 2005 ve 2006'da artmış ve

2007’de azalmıştır (Şekil 8). Diğer yandan, bu sayı, yaklaşık 2005’te 541.000, 2006’da 650.000 ve 2007’de 349.000’dir⁴⁰¹.

İki komşu ülke olan İspanya ve Portekiz’de ise, hem Akdeniz’e ve Atlas Okyanusu’na kıyıları olmaları, hem de Afrika ülkelerine yakın olması dolayısıyla, kaçak işgücü göçüne önemli şekilde maruz kalmaktadır. Bu anlamda, İspanya ve Portekiz’de, kaçak işgücü göçü birbirine benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle İspanya’da kaçak işgücü göçü, büyük boyutlara ulaşmaktadır. Dolayısıyla İspanya’da kalan kaçak göçmenlerin tahmin edilen sayısı, 2001’den 2005’e olan süreçte sürekli artmış ve 2005’te 1.231.751’e ulaşmıştır. 2005’ten bu zamana kadar olan süreçte bu sayı, bir düşüş yaşamaktadır (Şekil 9).

Şekil 9: İspanya’da Kalan Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 2001-2008

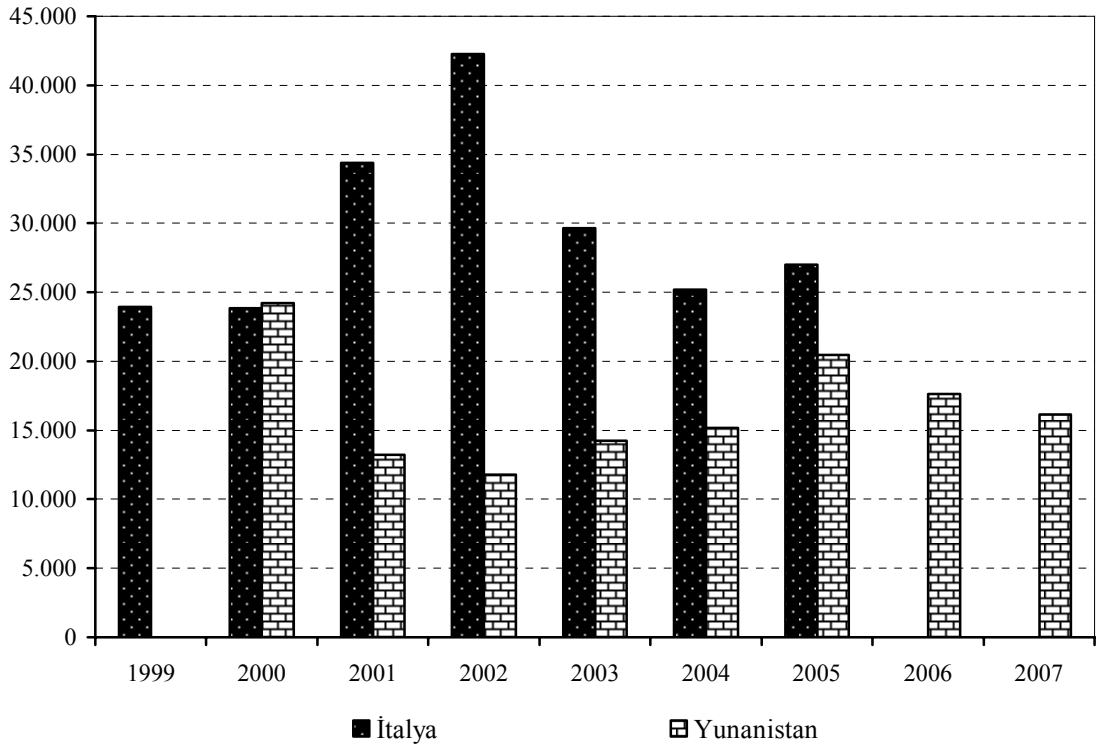
* Bu tabloda, Romanya ve Bulgaristan’ın 2007’de AB’ye girmesiyle, bu ülkelerin vatandaşları bu yıldan itibaren kaçak göçmen olarak sayılmamıştır.

Kaynak: Carmen Gonzalez-Enriquez, Country Report Spain/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, January 2009, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_spain_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 24.

⁴⁰¹ Francesco Fasani, Country Report Italy/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (revised August 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_italy_final_3.pdf, (09.03.2010), s. 32.

Güney Avrupa ülkelerinde yakalanan kaçak göçmenler, genellikle sınır dışı edilmektedir. Bu bağlamda, İtalya’da sınır dışı edilen kaçak göçmenlerin sayısında, 2002 yılında 42.245’le zirveye ulaşılmış ve daha sonra düşüş gerçekleşmiştir. Yine, İtalya’da bu sayı, 2005’te tekrar artmıştır (Şekil 10). Diğer yandan, Yunanistan’da bu sayı, 2000’den 2002’ye kadar azalmış ve daha sonra 2005’e kadar artmıştır. Ayrıca bu sayı, 2005’ten itibaren düşüşe geçmiştir (Şekil 10).

Şekil 10: İtalya ve Yunanistan’da Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1999-2007

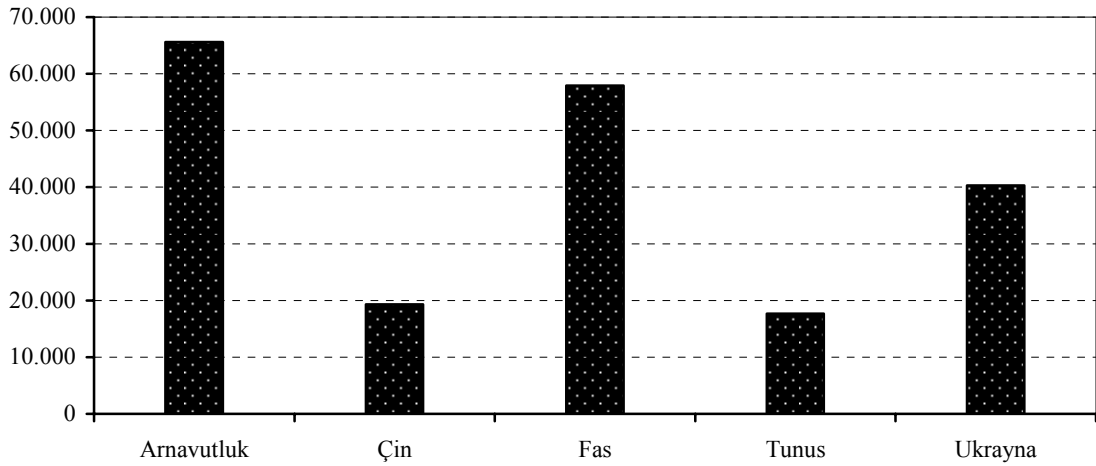

Kaynak: Fasani, s. 98; Thanos Maroukis, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 72.

Buradan hareketle Güney İtalya’nın Akdeniz’e kıyısı olması ve özellikle Asya ve Afrika ülkelerine yakın olması nedeniyle, kaçak göçmenlerin burada daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu açıdan, Güney İtalya’da Kuzey İtalya’ya göre daha çok kaçak işgücü göçü yaşanmaktadır ve kaçak göçmen çalıştırılmaktadır. Dolayısıyla İtalya’ya kaçak göçmenler, daha çok Arnavutluk ve Ukrayna gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Çin, Hindistan, Bangladeş ve Pakistan gibi Asya ülkeleri, Fas, Tunus ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkeleri, (Şekil 11) Senegal ve Nijerya gibi

Sahraaltı Afrika ülkeleri ve Peru gibi Orta ve Güney Amerika ülkelerinden gelmektedir⁴⁰². Ayrıca, İtalya'nın güneyinde yer alan Malta'da kaçak işgücü göçüne maruz kalmaktadır. Ancak, Malta, hedef ülke olmaktan ziyade, daha çok transit ülke konumundadır.

Şekil 11: İtalya'da Yaşayan Seçilmiş Ülkelerden Kaçak Göçmenlerin Tahmin Edilen Sayısı, 1 Temmuz 2005

Kaynak: Fasani, s. 105-106.

İspanya'ya daha çok Bolivya, Arjantin ve Paraguay gibi Güney Amerika ülkeleri, Cezayir ve Fas gibi Kuzey Afrika ülkeleri, Senegal gibi Sahraaltı Afrika ülkeleri, Rusya ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri, Çin gibi Asya ülkeleri ve Balkan ülkelerinden kaçak işgücü göçü yaşanmaktadır⁴⁰³.

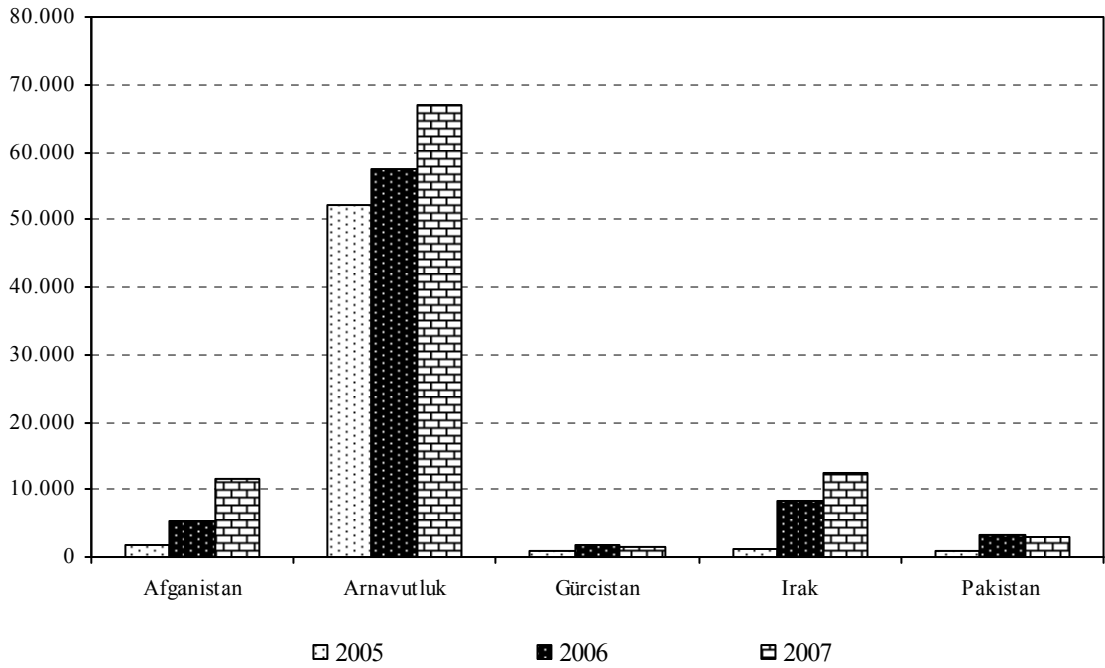
Bir Akdeniz ülkesi olan Yunanistan'ın hem Asya ve Afrika'ya yakın olması hem de kendisi gibi diğer Balkan ülkeleriyle komşu olması açısından bu ülke, kaçak göçmenlerin AB sınırlarına girebilmeleri için önemli noktalardan biridir. Bu bağlamda, Yunanistan, önemli şekilde kaçak göçmen akımlarına maruz kalmaktadır. Yunanistan'a kara sınırlarından genellikle Balkan ülkelerinden gelenler kaçak olarak göç etmektedir. Deniz sınırlarından ise, daha çok Orta Doğu ülkeleri, diğer Asya

⁴⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. Fasani, s. 15-16.

⁴⁰³ Carmen Gonzalez-Enriquez, Country Report Spain/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, January 2009, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_spain_final_2.pdf, (08.03.2010), s. 28.

ülkeleri ve Afrika ülkelerinden gelenler, ya Türkiye ve Ege Denizi üzerinden ya da doğrudan Akdeniz üzerinden Yunanistan'a kaçak şekilde göç etmeye çalışmaktadır. Bu açıdan, özellikle Irak, Afganistan, Pakistan, Filistin, Somali ve Mısır'dan gelen kaçak göçmenler, Yunanistan'a deniz sınırından girmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Yunanistan'a deniz sınırından gelen kaçak göçmenler, göçmen kaçakçılığı yoluna da başvurmuşlardır⁴⁰⁴. Bir başka ifadeyle, Yunanistan'a gelen kaçak göçmenler, daha çok Arnavutluk gibi Balkan ülkelerinden, Gürcistan gibi Kafkas ülkeleri, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkeleri, Pakistan, Hindistan, Afganistan, Bangladeş ve Çin gibi Asya ülkelerinden ve Mısır gibi Afrika ülkelerindedir (Şekil 12).

Şekil 12: Yunanistan'a Seçilmiş Ülkelerden Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2005-2007

Kaynak: Thanos Maroukis, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 63.

Bunun yanında, İtalya'da kaçak göçmenler düşük nitelikli işlerde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, imalat sanayi, inşaat, nakliyat, ticaret, otel, restoran

⁴⁰⁴ Thanos Maroukis, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 30.

ve ev hizmetleri gibi sektörlerde istihdam edilmektedir⁴⁰⁵. Yine, İspanya’da kaçak göçmenler, düşük nitelikli, düşük ücretli, uzun çalışma saatleri ve ağır çalışma koşulları olan işlerde çalışmaktadır. Bu anlamda, kaçak göçmenler, inşaat, ev hizmetleri, gıda, otel ve benzeri sektörlerde ve diğer endüstri kollarında çalışmaktadır⁴⁰⁶. Yunanistan’a gelen kaçak göçmenler ise, inşaat, tarım, ev hizmetleri, otel, restoran ve seks gibi sektörlerde ve imalat sanayi gibi endüstri kollarında çalışmaktadır⁴⁰⁷.

Tablo 8: Yunanistan’da Kaçak Çalıştığı Saptanan Göçmenlerin Durumlarından Dolayı İş Müfettişleri Tarafından Düzenlenen Yaptırımlar, 2001-2007

Yıl	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Toplam
Dava	64	14	17	16	26	8	13	158
Ceza	94	21	42	99	76	17	10	359

Kaynak: Thanos Maroukis, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010), s. 25.

Bu bağlamda, kaçak olarak istihdam edilen göçmenlerin denetlemelerde saptanılması üzerine, davalar açılmakta ve cezalar verilmektedir. Buradan hareketle Yunanistan’da bu konuya ilişkin davaların sayısında, 2001-2007 yılları itibariyle bir artış ve bir azalış söz konusudur. Bu davalar sonucu verilen cezaların sayısında ise, 2002’de azalmış, 2004’e kadar artmış ve daha sonraki yıllar azalmıştır (Tablo 8). Bu çerçevede, bu konuya ilişkin davalar sonucu, birden fazla kaçak göçmene de ceza verilebilmektedir⁴⁰⁸.

Dolayısıyla 1990’lardan itibaren Avrupa’ya uluslararası göç, belirgin bir artış göstermiştir. Bu anlamda, Avrupa’ya yıllık ortalama göç hareketleri, 1980’lerin sonunda 1 milyon iken, 1992’de 1.7 milyondur⁴⁰⁹. Ayrıca, her yıl AB üyesi ülkelere giren kaçak göçmenlerin ortalama sayısı yaklaşık 500 bin olduğu tahmin

⁴⁰⁵ Fasani, s. 56.

⁴⁰⁶ Gonzalez-Enriquez, s. 6.

⁴⁰⁷ Maroukis, s. 65-66.

⁴⁰⁸ A.k., s. 25.

⁴⁰⁹ Temiz, Sürecinde, s. 45.

edilmektedir⁴¹⁰. Bu açıdan, AB'nin göç engelleme politikalarına karşın, Avrupa'da kaçak göçmen sayısı ise, 1990'ların başında yaklaşık 2 milyon iken, 2000'li yıllarla birlikte 3-5 milyon arasında bir düzeye ulaştığı belirtilmektedir⁴¹¹.

III. AB'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİLERİ

A. İstihdam Sorunlarının ve İşsizliğin Artması

1973'teki Petrol Krizi'yle birlikte ortaya çıkan ekonomik bunalım sonucu, AB üyesi ülkeler tarafından belirli kotalar oluşturularak daha çok yüksek nitelikli göçmenlere çalışma izni verilmekteyken, düşük nitelikli işleri yapacak göçmenlere kapılar kapatıldı. Diğer bir ifadeyle AB üyesi ülkeler tarafından seçici göç politikası uygulanmaktadır. Dolayısıyla düşük nitelikli işleri yapacak göçmenler, kaçak şekilde AB üyesi ülkelere girmektedir ve çalışmaktadır⁴¹². AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçü, özellikle Asya ve Afrika ülkelerinden önemli şekilde gerçekleşmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte, AB üyesi ülkeler tarafından üretimde ve işgücü piyasalarında yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu açıdan, AB üyesi ülkelere yönelik uluslararası göç hareketleri artmış ve bu göçler, özellikle AB üyesi ülkelerin istihdam yapısını etkilemiştir. Bu anlamda, AB üyesi ülkelerde yaşlı nüfusun ve emeklilerin artması ve teknolojik gelişmelere ve esnekliğe zor uyum sağlayabilen ve daha az yenilikçi yaşlı işgücünün varlığı gibi nedenlerle, işgücü piyasalarında göçmen işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Ancak, bu durum, ticari liberalizasyon sürecinde AB üyesi ülkelerin istihdam koşullarında önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır⁴¹³.

---

⁴¹⁰ Kolukıncık, s. 3.

⁴¹¹ Temiz, Sürecinde, s. 45-46.

⁴¹² Şenocak, s. 50.

⁴¹³ Temiz, Sürecinde, s. 52.

Bu çerçevede, kaçak göçmenler, AB üyesi ülkelerinde ikincil ya da çevresel işgücü piyasalarında istihdam edilmektedir⁴¹⁴. Bu bağlamda, göçmenler, tarım, gıda,⁴¹⁵ tekstil⁴¹⁶, otel ve restoran⁴¹⁷, ev hizmetleri ve inşaat⁴¹⁸ gibi sektörlerde çalışmaktadır. Başka bir ifadeyle göçmenler, başta Güney Avrupa ülkeleri olmak üzere AB üyesi ülkelerde daha çok yerli halkın çalışmayı tercih etmediği emek-yoğun, düşük nitelikli, güvencesiz,⁴¹⁹ ağır, tehlikeli, güç, kirli ve çok uzun süreli işlerde⁴²⁰ istihdam edilmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin AB üyesi ülkelerdeki işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülmesi, bu tür düşük nitelikli işlerde çalıştırılmalarına neden olmaktadır⁴²¹. Diğer yandan, kaçak göçmenler, AB üyesi ülkelerde kendi ülkelerine göre daha yüksek getiri elde ettikleri için, göç ettikleri ülkelerdeki mevcut istihdam koşullarının asgari düzeyinin altında ya da ağır çalışma koşullarında ve yasadışı şekilde çalışmayı kabul etmektedir⁴²². Diğer bir ifadeyle ülkeye giriş izni ve çalışma izni olmayan kaçak göçmenler, asgari ücretin altında ücret ödenen, sosyal güvenceden ya da sosyal korumadan yoksun ve işçi sağlığı ve güvenliğine ve diğer çalışma koşullarına aykırı olan sektörlerde istihdam edilmektedir. Açıkçası, AB üyesi ülkelerdeki işverenler tarafından göçmen işgücüne olan bu yoğun talep, göçmenlerin işsiz kalmamalarını ve kısa sürede iş bulmalarını sağlamaktadır⁴²³.

Bunun yanında, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmen işgücününün daha ucuza çalışarak veya ücretleri düşürerek işsizliği arttırdığı iddia edilmektedir. Ancak, kaçak göçmen işgücününün, işsizliği arttırdığı kısmen doğru olsa da, AB üyesi ülkelerdeki yerli işgücününün işini elinden aldıkları bahsedilemez⁴²⁴. Çünkü kaçak göçmenler, yerel işgücününün pek tercih etmediği emek-yoğun,⁴²⁵ düşük nitelikli, fiziksel güç

---

⁴¹⁴ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

⁴¹⁵ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴¹⁶ Şenocak, s. 50.

⁴¹⁷ Jean-Christophe Dumont, A Profile of Immigrant Populations in the 21th Century. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), Paris, 2008, s. 151.

⁴¹⁸ OECD, International Migration Outlook: SOPEMI 2008. OECD, 2008, s. 120.

⁴¹⁹ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁴²⁰ Gaye Yılmaz, "Emek Göçünün Tarihsel Arka Planı: AB'deki Göçmen İşçilerin Durumu", Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. Sa: 23. Temmuz-Ağustos-Eylül 2005, s. 5.

⁴²¹ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴²² Gençler, Avrupa, s. 179.

⁴²³ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴²⁴ A.k., s. 54.

⁴²⁵ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

gerektiren,⁴²⁶ güvencesiz,⁴²⁷, zor,⁴²⁸ ağır, tehlikeli, kirli ve çok uzun süreler içeren işlerde⁴²⁹ istihdam edilmektedir.

Aynı zamanda, AB üyesi ülkelerde göçmen işgücünün, yerli işgücüne yakın oranlarda işgücüne katıldığı görülmektedir. Ancak, göçmen işgücü, yerli işgücüne göre işsizliği daha yüksek düzeylerde yaşamaktadır⁴³⁰. Başka bir ifadeyle gelen göçlerle AB üyesi ülkelerde zamanla işgücü ihtiyacının azalması ve düşük nitelikli işlerde çalışan kaçak göçmenlerin yeniden istihdam edilebilirliklerinin düşük olması, kaçak göçmen işgücü için işsizlik riskini yükseltmektedir⁴³¹.

Bu çerçevede, Almanya’da özellikle Doğu Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin çoğu, kaçak olarak çalışmaktadır⁴³². Dahası Almanya’da kaçak göçmenler, daha çok madencilik, kömür işletmeleri, demir-çelik, inşaat, imalat sektörü gibi ağır çalışma koşullarının olduğu sektörlerde istihdam edilmektedir⁴³³. Ayrıca, Berlin’deki inşaat işçilerinin yaklaşık % 90’ını Doğu Avrupa ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır ve bu göçmenler, Alman İnşaat İşçileri İşsizlik Yardımı’ndan da yararlanmaktadır. Bu ve benzeri durumlar, AB genişleme süreci içerisinde Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye tam üye olmaları halinde Almanya’da endişeyle bakılmaktaydı⁴³⁴. Nitekim, AB’nin genişleme süreci içerisinde 2004 yılındaki beşinci büyüme de Doğu Avrupa ülkelerinin çoğu, AB’ye tam üye olmuşlardır. Buna karşın, Almanya’da 2005 yılının başında yürürlüğe giren Hartz-4 Yasası’nın etkisiyle, göçmenler arasında işsizlik daha da arttırılmıştır. Bu bağlamda, Almanya’da sosyal yardımları kısıtlayan, mevcut iş olanaklarını arttırma iddiasıyla ücretleri önemli derecede düşüren bu politikalarla, göçmenlerde işsizliğe bağlı oluşabilecek potansiyel sosyal patlama riskinin azaltılması amaçlanmaktadır⁴³⁵. Bu

---

⁴²⁶ Faruk Sapancalı, Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2003, s. 104.

⁴²⁷ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁴²⁸ A.k., s. 53.

⁴²⁹ Yılmaz, s. 5.

⁴³⁰ Temiz, Sürecinde, s. 55.

⁴³¹ A.k., s. 57.

⁴³² Gumpel, s. 179.

⁴³³ Yıldırımoglu, s. 16.

⁴³⁴ Gumpel, s. 179.

⁴³⁵ Yılmaz, s. 6.

anlamda, göçmen işgücünün işsizlik oranı, yerli işgücüne göre yaklaşık iki katıdır. Ayrıca, Almanya’da Türk göçmenler arasında işsizlik en yüksek düzeydedir⁴³⁶.

İngiltere’de ise, göçmen işgücünün yerli işgücüne göre işsizlik riskiyle karşılaşma olasılıkları yaklaşık iki kattır. Bu açıdan, İngiltere’de işsizlik ile etnik köken arasında yakın bir ilişki vardır. İngiltere’de 20-39 yaş grubundaki erkekler arasında işsizlik oranları, yerli işgücünde yaklaşık % 9, Afrikalı göçmenlerde yaklaşık % 29, Bangladeş, Pakistan ve Karayipli göçmenlerde yaklaşık % 23 düzeyindedir⁴³⁷.

Yine, göçmenlerin hedef ülkelerin dilini bilmeleri, işgücü piyasasıyla bütünleşmelerini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla İngiltere’de göçmenlerin İngilizce bilmeleri istihdam koşullarını olumlu şekilde etkilemektedir. Bu anlamda, hedef ülkenin dilini bilme istihdam edilebilmeyi yaklaşık % 20 oranında arttırmaktadır⁴³⁸.

İspanya’da kaçak göçmenler daha çok ev hizmetleri, otel ve yemek, orman, inşaat, madencilik ve mineral, tarım ve balıkçılık ve emlak gibi sektörlerde çalışmaktadır⁴³⁹. Bu bağlamda, erkek göçmenler, daha çok inşaat hizmetleri gibi sektörlerde çalışırken, kadın göçmenler, ev hizmetleri, otel ve yemek gibi sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Dahası İspanya’da yaklaşık % 32 düzeyinde başta Faslılar olmak üzere Afrikalı ve yaklaşık % 20 düzeyinde Latin Amerikalı göçmen işgücü, inşaat sektöründe çalışmaktadır. Diğer yandan, yaklaşık % 86 düzeyinde Çinli market ve restoranlarda, % 44 düzeyinde Latin Amerikalı ve % 7 Afrikalı ev hizmetleri sektöründe yoğunlaşmaktadır⁴⁴⁰. Yine, Mart 2009’da İspanya’da göçmen işgücü arasında işsizlik oranı % 28, yerli işgücünde ise % 15 düzeyindeydi⁴⁴¹.

Bu açılarından, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmenler, son derece ağır çalışma koşullarında, düşük nitelikli işlerde çalışırken ve işsizlik riskiyle sürekli karşı karşıya kalmaktadır. Bir başka ifadeyle AB üyesi ülkelere doğru art arda gelen göçlerle

---

⁴³⁶ Yıldırımoglu, s. 17.

⁴³⁷ Temiz, Sürecinde, s. 55.

⁴³⁸ A.k., s. 55.

⁴³⁹ Ziya Erdem ve Levent Şahin, “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”, Kamu-İş Dergisi. C. 10, Sa: 2, 2008, s. 64.

⁴⁴⁰ Gonzalez-Enriquez, s. 6-7.

⁴⁴¹ A.k., s. 7.

biriken kaçak göçmenlere yetecek istihdam düzeyinin olmaması ve kaçak göçmenlerin yasal düzene aykırı şekilde çalıştırılmasından dolayı, istihdam sorunları ortaya çıkmakta ve işsizlik artmaktadır.

B. Kayıtdışı Ekonominin Yaygınlaşması

1973 Petrol Krizi'yle ortaya çıkan ekonomik bunalımla birlikte, özellikle AB üyesi ülkelerde kayıtdışı ekonominin büyük çapta arttığı görülmektedir⁴⁴². Dolayısıyla AB, kayıtdışı ekonomi ve kayıtdışı istihdamı sorununu ortaya koymak ve çözmek için bu kavramları tanımlama gereği duymuştur. Bu bağlamda, AB'ye göre kayıtdışı ekonomi, “ev ekonomisi dahilinde yürütülen ve düzenleyici çerçevede içinde yer almadıkları için kamu makamlarına beyan edilmek zorunda olmayan faaliyetler haricinde, niteliği itibarıyla yasal, ancak kamu makamlarına bildirilmemiş herhangi bir ücretli faaliyetini”⁴⁴³ içermektedir. AB'ye göre kayıtdışı istihdam ise, “üye devletlerin yasal sistemleri arasındaki farklılıkları göz önüne alarak, yasal nitelikte, ancak yetkili makamlara bildirilmemiş her tür ücretli faaliyeti”dir⁴⁴⁴. Bu açıdan, AB tarafından suç sayılan faaliyetler, kayıtdışı ekonomi içerisine dahil edilmemiştir⁴⁴⁵.

Bu tanımlamalar ışığında, kaçak göçmen işgücü, 1970'lerin ortalarından itibaren kayıtdışı ekonomi içerisinde önemli şekilde yer almaya başlamıştır⁴⁴⁶. Bu anlamda, kaçak göçmen işgücü, gerçekte var olması, somut olması ve üretime katkı sağlamasına karşın, AB üyesi ülkelerin yasalarına göre hukuki varlığı tescil edilmemiş ve sosyal olarak görülmeyen ya da kabul edilmeyen işgücü olarak açıklanmaktadır⁴⁴⁷. Buradan hareketle AB üyesi ülkelerde kaçak göçmen işgücü, toplum içerisinde ötekileştirilmektedir. Diğer bir ifadeyle kaçak göçmen işgücü, AB üyesi ülkelerde insan onuruna yakışır şekilde yaşamaları için asgari haklardan

---

⁴⁴² Castles ve Miller, s. 259.

⁴⁴³ Tekin Akgeyik, Arif Yavuz, Halis Yunus Ersöz, Süleyman Özdemir ve Hasan Şenocak, İstanbul'da Enformel Sektör: İşportacılar: Eminönü İlçesinde Bir Alan Araştırması. Erguvan Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 27-28.

⁴⁴⁴ Zeki Erdut, “Enformel İstihdamın Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri”, Çalışma ve Toplum Dergisi. C. 12, No. 1, 2007, s. 54.

⁴⁴⁵ Erdem ve Şahin, s. 70.

⁴⁴⁶ Castles ve Miller, s. 259.

⁴⁴⁷ Kırılı, s. 2820.

yoksun bırakılmakta,⁴⁴⁸ AB üyesi ülkelerdeki toplumlarla bütünleşmeleri zorlaştırılmakta ve güvenli ve huzurlu yaşam standartlarından mahrum bırakılmaktadır⁴⁴⁹.

Üretim ve işgücü piyasalarının yeniden düzenlemesiyle AB üyesi ülkelerde yerli işgücü daha çok sermaye-yoğun ve yüksek nitelikli işlerde çalışırken, kaçak göçmen işgücü ise, yerli işgücünün pek tercih etmediği emek-yoğun ve düşük nitelikli işlerde istihdam alanı bulmuştur⁴⁵⁰.

Bu çerçevede, artan rekabet ortamında AB üyesi ülkelerde ekonomik durgunluk ve yüksek işsizliğe rağmen, işverenlerin süregelen ucuz işgücüne olan talepleri,⁴⁵¹ kaçak göçmen işgücünün kayıtdışı çalışmasına neden olmaktadır⁴⁵². Açıkçası, bu durum, kaçak işgücü göçü ile kayıtdışı ekonomi arasında yakın bir ilişki yaratmıştır⁴⁵³. Bu bağlamda, AB üyesi ülkelerde giriş ve çalışma izni olmayan kaçak göçmen işgücü, asgari ücret, işçi sağlığı ve güvenliği ve diğer çalışma koşullarından yoksun olarak çalışmaktadır⁴⁵⁴. Diğer bir ifadeyle kaçak göçmen işgücü, sosyal güvence ve sosyal korumadan mahrum bırakılmaktadır. Bu durum, kaçak göçmen işgücünün AB üyesi ülkelerde bulunmaları ve çalışmaları açısından, bu ülkelerin yasalarına aykırılık teşkil etmektedir⁴⁵⁵. Dahası, kaçak göçmen işgücünün insan onuruna yakışır şekilde yaşamalarına engel olunmaktadır⁴⁵⁶.

AB üyesi ülkelerde düşük nitelikli olan kaçak göçmen işgücü, daha çok emek-yoğun işlerde kayıtdışı çalışmaktadır. Buradan hareketle kaçak göçmen işgücü, inşaat, tekstil, giyim endüstrisi,⁴⁵⁷ oteller ve restoranlar, bar, ticaret, ev hizmetleri,⁴⁵⁸ tarım, bahçivanlık ve yeşil alanlarının bakımı, kapıcılık ve temizlik işleri ve hastabakıcılık gibi işlerde kayıtdışı istihdam edilmektedir⁴⁵⁹. Bu işleri

---

⁴⁴⁸ Gençler, Yabancı, s. 33.

⁴⁴⁹ Kırılı, s. 2820.

⁴⁵⁰ Temiz, Sürecinde, s. 53-54.

⁴⁵¹ Castles ve Miller, s. 260.

⁴⁵² Ekin, s. 13.

⁴⁵³ Gençler, Avrupa, s. 179.

⁴⁵⁴ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴⁵⁵ Gençler, Yabancı, s. 33.

⁴⁵⁶ A.k., s. 33.

⁴⁵⁷ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴⁵⁸ Lordoğlu, Yabancıların, s. 33.

⁴⁵⁹ Castles ve Miller, s. 259.

gerçekleştirilen işletmeler, daha çok büyük işletmelerin taşeronlarıdır⁴⁶⁰. Bu taşeronlar tarafından, dışsal kaynaklardan yararlanmak ve düzensiz üretim biçimlerine uyum sağlamak için dışsal esnekliğe ya da sayısal esnekliğe önem verilmektedir⁴⁶¹. Dolayısıyla AB üyesi ülkeler gibi gelişmiş ülkelerdeki kayıtdışı istihdam, kaçak göçmen işgücüsüyle doğrudan ilişkilendirilemez. Açıkçası, kayıtdışı istihdamdan yararlananlar, kaçak göçmen işgücüsünden çok AB üyesi ülkelerinin işverenleridir⁴⁶².

Küreselleşme süreci içerisinde düşük nitelikli olan kaçak göçmen işgücüsünün kayıtdışı istihdam edilmesiyle çalışma koşulları kötüleştirilmiş, ücretleri düşürülmüş⁴⁶³ ve sendikalaşma azaltılmıştır⁴⁶⁴. Dolayısıyla AB üyesi ülkelerdeki işverenler tarafından kaçak göçmen işgücü, ekonomik ve sosyal haklardan yoksun bırakılmaktadır⁴⁶⁵.

AB’de kayıtdışı ekonominin boyutları, üye ülkelerin uluslararası göçe ve işgücü piyasalarına bakışı açısından ülkeden ülkeye ya da bölgeden bölgeye değişmektedir. Başta Güney Avrupa ülkeleri olmak üzere AB üyesi ülkelerde kaçak göçmen işgücü, kayıtdışı istihdam edilmektedir⁴⁶⁶. Bu bağlamda, AB’de kayıtdışı ekonomi, genel olarak gayri safi milli hasılanın yaklaşık % 7-% 16 arasındadır. Kayıtdışı ekonominin en yüksek olduğu AB üyesi ülkeler, Yunanistan, İtalya, Belçika, Portekiz ve İspanya’dır. İspanya’da kayıtdışı ekonomi, gayri safi yurtiçi hasılanın yaklaşık % 21-% 23’üdür⁴⁶⁷. Almanya’da kayıtdışı ekonominin toplam içerisindeki oranı yaklaşık % 20’dir⁴⁶⁸. Dolayısıyla AB’de kayıtdışı ekonomi, toplam üretim içerisinde önemli bir paya sahiptir⁴⁶⁹.

---

⁴⁶⁰ Castles ve Miller, s. 262.

⁴⁶¹ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁴⁶² A.k., s. 53.

⁴⁶³ Ibrahim Awad, The global economic crisis and migrant workers: Impact and response. International Labour Organization, Second Edition, Geneva, 2009, http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/global_crisis2.pdf, (06.04.2010), s. 43.

⁴⁶⁴ Ekin, s. 13.

⁴⁶⁵ Castles ve Miller, s. 263.

⁴⁶⁶ A.k., s. 260.

⁴⁶⁷ Gonzalez-Enriquez, s. 7.

⁴⁶⁸ Yılmaz, s. 6.

⁴⁶⁹ Gençler, Avrupa, s. 179.

AB bünyesinde kaçak işgücü göçü ve kayıtdışı ekonomiye yönelik düzenlemeler getirilmektedir⁴⁷⁰. Bu anlamda, AB Komisyonu'nun ortaya koyduğu bir raporda, kayıtdışı istihdamla mücadelede “cezaların arttırılması, işyeri denetimlerinde kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve bilgi değişimi, işverenin üzerindeki vergi ve sigorta primi gibi mali yükümlülüklerin azaltılması, işverenin işyerini açması ve kayıtlılığını teşvik edici bürokratik işlemlerin azaltılması, bilgilendirme ve bilinçlendirme kampanyaları yapılması”⁴⁷¹ gerekliliği vurgulanmıştır.

Ayrıca, AB üyesi ülkelerde kaçak işgücü göçü ve kayıtdışı ekonomiye mücadele etmek için, üye ülkelere yasal yollarla girmeyi teşvik eden programların önemsenmesi, sınır kontrollerinin arttırılması ve kaçak işçi çalıştıran işverenlere verilen cezaların ağırlaştırılması gibi yollar uygulanmaya çalışılmaktadır⁴⁷². Bu bağlamda, İngiltere’de 1996 yılında işverenlere, çalışanlarının oturma ve çalışma izinleriyle ilgili yeni düzenlemeler getirilmiştir⁴⁷³ ve kaçak göçmen işgücü çalıştıran işverenlere idari para cezası uygulanmaktadır⁴⁷⁴. Yunanistan’da göçmenlerle ilgili yasalar değiştirilmiş, sınır kontrolleri arttırılmış,⁴⁷⁵ kaçak göçmen işgücü çalıştıranlara idari para cezası ve izinsiz göçmen işçi getiren, göçe yardımcı olan ve ikamet sağlayanlara hapis ve para cezası verilmiştir⁴⁷⁶. İrlanda’da 1998 yılında düzenlenen yasayla kaçak göçmen işçi çalıştıranlara yüksek düzeyde para cezası ve beş yıla kadar hapis cezası verilmektedir. İtalya’da kaçak işgücü göçüne yönelik daha sıkı önlemler alınmıştır⁴⁷⁷. Almanya’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara idari para cezası, hapis cezası ve kaçak göçmen işçinin ülkesine dönüş masraflarını karşılama cezası verilmekte ve bu verilen cezalara göre işverenler, kamu ihalelerinden yasaklanmakta ve çalıştırdıkları işçilerin vergi ve primleri ödenmektedir. Fransa’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara idari para cezası, hapis cezası, meslekten men, kamu haklarından mahrumiyet, suç içeren malzemenin haczi, işyerinin kapatılması, işverenin kaçak işçiye hak ettiği ücretleri ve yardımları

---

⁴⁷⁰ Kırılı, s. 2819.

⁴⁷¹ Kırılı, Avrupa Birliği, s. 87.

⁴⁷² Kırılı, Türkiye’nin, s. 73.

⁴⁷³ Kırılı, s. 2819.

⁴⁷⁴ Kırılı, Avrupa Birliği, s. 85.

⁴⁷⁵ Kırılı, s. 2819.

⁴⁷⁶ Kırılı, Avrupa Birliği, s. 86.

⁴⁷⁷ Kırılı, s. 2819.

ödemesi cezaları uygulanmaktadır⁴⁷⁸. İspanya’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara ve bu duruma yardım edenlere idari para cezası uygulanır ve işveren tarafından işçinin hak ettiği ücretin ödettirilmesine de karar verilmiştir. Belçika’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara ve bu duruma yardım edenlere, idari para cezası, hapis cezası, işyerinin sürekli ya da geçici kapatılması, malların haczi, işletmenin faaliyetlerini durdurma ve kaçak göçmen işçinin ülkesine dönüş masraflarını karşılama cezası verilmektedir. Finlandiya’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara ve bu duruma yardım edenlere hapis cezası verilmektedir⁴⁷⁹. Avusturya’da kaçak göçmen işçi çalıştıranlara idari para cezası verilmekte ve bu suçu işlemeye devam eden işverenlere kamu ihaleleri verilmemekte ve işverenlerin işletme izinlerinin geri alınmasına varan cezai yaptırımlar uygulanmaktadır⁴⁸⁰.

Buradan hareketle AB üyesi ülkelerin çoğunda, kaçak göçmen işgücü ve kayıtdışı istihdama ilişkin olarak işverenlere idari para ve hapis cezası, meslekten men, kamu haklarından mahrumiyet, kamu ihalelerine katılma yasağı, işyerinin kapatılması, işyerindeki malların haczi, çalıştırdığı kaçak göçmen işçinin hak ettiği ücret ve yardımları ödemesi ve ülkesine dönüş masraflarını karşılama gibi cezai yaptırımlar söz konusudur⁴⁸¹. Ancak, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmen işgücü ve kayıtdışı istihdamla mücadeleyle ilişkin denetleme kurullarının diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak veri tabanı yokluğu, koordinasyonsuzluğu ve etkin denetim yapamaması nedeniyle bu sorunlara yönelik uygulamalar tam olarak gerçekleştirilememektedir⁴⁸².

Bu çerçevede, kaçak göçmen işgücü ve kayıtdışı ekonomiyle mücadeleye ilişkin AB bünyesindeki önlemlerin, AB üyesi ülkeler tarafından işverenlere yönelik cezai yaptırımların ve diğer politikaların tam olarak gerçekleştirilememesi nedeniyle uygun şartlara sahip olan işverenler, kaçak göçmen işgücü istihdamına devam

---

⁴⁷⁸ Kıral, Avrupa Birliği, s. 85.

⁴⁷⁹ A.k., s. 86.

⁴⁸⁰ Kıral, Avrupa Birliği, s. 86.

⁴⁸¹ Kıral, Türkiye’nin, s. 73.

⁴⁸² A.k., s. 73.

etmektedir⁴⁸³. Bu durum da, AB üyesi ülkelerde kayıtdışı ekonominin büyümeye devam etmesi ve yaygınlaşması anlamına gelmektedir.

C. Ayrımcılık ve Eşitsizliğin Artması

Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte, kaçak göçmenler, kendi ülkelerine göre daha iyi yaşam standartlarının var olduğunu düşündükleri AB üyesi ülkelere göç etmektedir⁴⁸⁴. Buna karşın, artan göçlerle birlikte, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmen işgücünün aleyhine olan yeniden yapılanmalar ve göç politikalarında farklı göçmen gruplarına farklılaştırılmış haklar söz konusudur⁴⁸⁵. Bu anlamda, kaçak göçmenler, AB üyesi ülkeler için düşündükleri iyi yaşam standartlarını genelde bulamamaktadır.

Küreselleşme süreci içerisinde üretim ve işgücü piyasasının yeniden biçimlenmesiyle işgücü piyasaları, ikili bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda, birincil işgücü piyasası, sermaye-yoğun ve yüksek nitelikli işleri kapsarken, ikincil işgücü piyasası, emek-yoğun ve düşük nitelikli işleri içermektedir. Dolayısıyla yerli işgücü, çekirdek işgücü olarak birincil işgücü piyasasında yer almaktayken, göçmen işgücü ise, çevresel işgücü olarak ikincil işgücü piyasasında bulunmaktadır. Bu anlamda, işgücü piyasalarının ikili bir yapıya bölünmesi, işgücü piyasalarında ayrımcılıkları ve eşitsizlikleri arttırmaktadır. Diğer bir ifadeyle işgücü piyasalarının bölünmesi, yerli işgücüne göre kaçak göçmen işgücü arasında dışlanmanın, ayrımcılıkların, eşitsizliklerin ve farklılaşmanın artmasını sağlamaktadır⁴⁸⁶. Buradan hareketle işçi ihtiyacının olmaması ve kaçak göçmen işgücünün yeniden istihdam edilebilirliklerinin düşük olması, işsizlik oranını yükseltmektedir ve ücretleri etkilemektedir⁴⁸⁷.

Bu çerçevede, AB üyesi ülkelerdeki göçmen işgücü, çalışma yaşamında yerli işgücüne göre ayrımcılık ve eşitsizliğe uğramaktadır. Dil yetersizliği, işgücü piyasası hakkında yetersiz bilgi, düşük nitelikli olmaları ve eğitim seviyelerinin düşük olması

---

⁴⁸³ Castles ve Miller, s. 260.

⁴⁸⁴ Gökbayrak, Göçmen, s. 10.

⁴⁸⁵ A.k., s. 10.

⁴⁸⁶ Temiz, Sürecinde, s. 53-54.

⁴⁸⁷ A.k., s. 57.

gibi nedenlerden dolayı, kaçak göçmen işgücü, iş seçimi konusunda yerli işgücüne göre dezavantajlı bir konumdadır⁴⁸⁸.

Bu bağlamda, kaçak göçmen işgücü, yerli işgücünün pek tercih etmediği emek-yoğun, düşük nitelikli,⁴⁸⁹ güvencesiz, ağır, tehlikeli, kirli⁴⁹⁰ ve çalışma süresi uzun olan⁴⁹¹ işlerde çalışmaktadır. Bu anlamda, kaçak göçmen işgücü, inşaat, tekstil,⁴⁹² madencilik ve temizlik⁴⁹³ gibi sektörlerde çok ağır çalışma koşullarında istihdam edilmektedir. Açıkçası, kaçak göçmen işgücü, düşük nitelikli, fiziksel güç gerektiren, düşük sosyal statülü, hiyerarşik düzende en altta yer alan, ağır çalışma koşulları olan,⁴⁹⁴ iş güvenliği olmayan ve işte yükselme olanağının kısıtlı olduğu işlerde çalışmaktadır⁴⁹⁵.

Yine, kaçak göçmen işgücü ile yerli işgücü arasındaki ayrımcılık ve eşitsizlik, işsizlikte de görülmektedir. Dolayısıyla kaçak göçmen işgücü, yerli işgücüne göre daha yüksek işsizlik riskiyle karşılaşmaktadır⁴⁹⁶. Bu anlamda, kaçak göçmen işgücünün göç ettikleri ülkenin dilini bilmemesi, düşük nitelikli olmaları, işgücü piyasası hakkında yetersiz bilgileri⁴⁹⁷ ve eğitim düzeylerinin düşüklüğü⁴⁹⁸ gibi özellikleri, yerli işgücüne göre işsizlik riskiyle karşılaşmalarına daha fazla neden olmaktadır. Ancak, kaçak göçmen işgücünün daha yüksek işsizlik riskiyle karşılaşmalarının özünde, anlatılan bu özelliklerden ziyade, kaçak göçmenlere uygulanan ayrımcılık yatmaktadır. Bu ayrımcılık, göçmenlerin farklı iş alanlarına girişlerinin çeşitli düzenlemelerle engellenmesiyle daha da ortaya çıkmaktadır⁴⁹⁹.

Diğer yandan, işsizlik düzeyi, kaçak göçmen işgücünün ve yerli işgücünün ücretlerini etkilemektedir⁵⁰⁰. Bu bağlamda, kaçak göçmen işgücünün ücretleri, yerli

---

⁴⁸⁸ Tellal, s. 420.

⁴⁸⁹ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

⁴⁹⁰ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁴⁹¹ Yılmaz, s. 5.

⁴⁹² Şenocak, s. 50.

⁴⁹³ Tellal, s. 420.

⁴⁹⁴ OECD, s. 132.

⁴⁹⁵ Tellal, s. 420.

⁴⁹⁶ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁴⁹⁷ Tellal, s. 420.

⁴⁹⁸ Gündoğan ve Biçerli, s. 130.

⁴⁹⁹ A.k., s. 130.

⁵⁰⁰ Temiz, Sürecinde, s. 57.

işgücüne oranla çok düşüktür.⁵⁰¹ Diğer yandan, kaçak göçmen işgücünün ve yerli işgücünün nitelikleri açısından ücretleri de şekillenmektedir.⁵⁰² Bu anlamda, düşük nitelikli işlerde çalışan kaçak göçmen işgücünün ücretleri, yüksek nitelikli işlerde çalışan yerli işgücüne göre oldukça düşüktür. Dolayısıyla kaçak göçmen işgücüsüyle yerli işgücü arasında kazanç farklılıkları çok fazladır⁵⁰³.

Ancak, 1980'li ve 1990'lı yıllarda işsizlik düzeyinin yüksek olması nedeniyle, başta Kuzey Avrupa ülkeleri olmak üzere AB üyesi ülkelerde, kaçak göçmen işgücü ile yerli işgücü arasında ücret dağılımı ABD'ye göre daha dengelidir. Norveç'te 1980-1990 yılları arasında yerli işgücünün reel kazançları % 16 oranında artmıştır. Göçmen işgücünün ise, reel kazançlarında ihmal edilebilir bir artış yaşanmıştır⁵⁰⁴. Yine de, kaçak göçmen işgücünün reel kazançlarının artışı tartışmalıdır.

Bunun yanında, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmenler, ağır çalışma koşullarının yanında,⁵⁰⁵ yaşam, eğitim ve benzeri ekonomik ve sosyal haklardan yoksundurlar⁵⁰⁶. Bu durumun temel nedeni, kaçak göçmen işgücünün AB üyesi ülkelere girişleri, varoluşları ve bir işte çalışmaları yasal düzene aykırılık taşıdığından, onları asgari kamusal haklardan yoksun bırakmaktadır⁵⁰⁷. Örneğin, Almanya'da göçmenlerin sosyal haklara erişimi, oturma izinlerinin yenilenmesine bağlıdır⁵⁰⁸. Yine, İsveç'te sosyal haklara erişimde temel ölçüt, önceleri vatandaşlıkken, bunun yerini artan göçlerle birlikte oturma izinleri almaktadır⁵⁰⁹.

Diğer yandan, kaçak göçmenler arasında kadınların cinsiyet ayrımcılığına uğradığı da bir gerçektir. Bu anlamda, kaçak göçmenler, her türlü konuda ayrımcılık ve eşitsizlik yaşarken, bu durum, kadın kaçak göçmenler arasında daha da

---

⁵⁰¹ OECD, s. 148.

⁵⁰² Sebastien Jean, Orsetta Causa, Miguel Jimenez ve Isabelle Wanner, "Migration in OECD countries: Labour Market Impact and Integration Issues", OECD Economics Department Working Papers. OECD Economics Department, No. 562, 2007, s. 9.

⁵⁰³ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁵⁰⁴ A.k., s. 57.

⁵⁰⁵ Yılmaz, s. 6.

⁵⁰⁶ Toros, s. 11.

⁵⁰⁷ Gençler, Yabancı, s. 44.

⁵⁰⁸ Gökbayrak, Göçmen, s. 10.

⁵⁰⁹ A.k., s. 11.

şiddetlidir⁵¹⁰. Ayrıca, serbest dolaşım hakkı, Roma Antlaşması ve Avrupa Tek Senedi çerçevesinde onaylanmakta ve üçüncü ülke vatandaşlarına işbirliği öngörülmektedir. Ancak, serbest dolaşım hakkı, sadece Avrupa vatandaşlarına uygulanmaktadır⁵¹¹. Bu durum, tüm göçmen işgücüne yönelik bir ayrımcılıktır.

Bu çerçevede, kaçak göçmen işgücünün kendi ülkelerine göre ekonomik kazancının yüksek olması ve benzeri durumlar, ayrımcılıkların ve eşitsizliklerin devam etmesini veya artmasını sağlamaktadır⁵¹². Bu ayrımcılıkların ve eşitsizliklerin sonucunda, kaçak göçmen işgücü, ekonomik ve sosyal yapıdan dışlanmakta ve yoksullaşmaktadır⁵¹³.

D. Artan Yoksulluk

Uluslararası göç hareketlerinin temelinde yatan en önemli unsur yoksulluktur. Yoksulluk nedeniyle uluslararası göç gerçekleşirken, uluslararası göç de yoksulluğa neden olmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası göç ve yoksulluk karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir⁵¹⁴.

Bir yandan özellikle Asya ve Afrika ülkeleri gibi kaynak ülkelerdeki insanlar, temelde yoksulluk nedeniyle AB üyesi ülkelere göç ederken, diğer yandan göçmenler, göç ettikleri AB üyesi ülkelerinde de yoksul kalabilmektedir. Bu anlamda, yoksulluğun uluslararası göç üzerindeki görece etkisi ve uluslararası göçün yoksulluk üzerindeki etkisi, ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle ilgilidir⁵¹⁵. Bu bağlamda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin küresel olarak eklentili hale gelmesiyle, bu ülkeler arasında gelir eşitsizliğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla özellikle Asya ve Afrika ülkeleri gibi kaynak ülkeler ve AB üyesi ülkeler gibi hedef ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği ve yoksulluk düzeyi, uluslararası göçü etkilemektedir⁵¹⁶.

---

⁵¹⁰ İçduygu, Türkiye’de, s. 44.

⁵¹¹ Tellal, s. 420.

⁵¹² Kırılı, s. 2821.

⁵¹³ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁵¹⁴ A.k., s. 49.

⁵¹⁵ A.k., s. 50.

⁵¹⁶ A.k., s. 51.

Küreselleşme süreciyle birlikte ithal ikameci kalkınma modelinin terk edilmesiyle başta işsizlik ve yoksulluğun artması gibi sorunlar görülmüştür. AB üyesi ülkelerde, özellikle tüm dünyaca yaşanan ekonomik krizlerden en çok etkilenen sosyal grup, düşük nitelikli işlerle uğraşan kaçak göçmenlerdir⁵¹⁷.

Bu çerçevede, AB üyesi ülkelerde kapsamlı bir göçmen politikasının olmaması, kaçak göçmenlerin artmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle ekonomik durgunlukla birlikte AB üyesi ülkelerde göçün kontrol edilememesi, kaçak göçmenler arasında göreceli yoksulluğu arttırmıştır⁵¹⁸.

Ayrıca, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmenler, ikincil ya da çevresel işgücü piyasalarında, çok ağır çalışma koşullarında, sosyal güvenceden ve sosyal korumadan yoksun, kayıtdışı olarak,⁵¹⁹ çok uzun sürelerle⁵²⁰ ve düşük ücretlere çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle kaçak göçmenler, düşük nitelikli, ağır, tehlikeli ve kirli işlerde istihdam edilmektedir⁵²¹. Dahası, kaçak göçmenler, özellikle gelir açısından işgücü piyasasında ayrımcılığa ve eşitsizliğe uğramaktadır⁵²². Bu durum, bir işte çalışmalarına karşın, kaçak göçmenlerin yoksulluğunu engelleyememektedir. Bu açıdan, çalışan kaçak göçmenler, çalışan yoksullardır.

Yine, kaçak göçmen işgücünün düşük nitelikli işlerde çalışması ve yeniden istihdam edebilirliğinin düşük olmasından dolayı, işsiz kalma olasılıkları riski yüksektir⁵²³. Bu bağlamda, kaçak göçmen işgücünün işsiz olması, gelir elde edememesi demektir. Bu durum, kaçak göçmen işgücünün ekonomik ve sosyal yapıdan dışlanmalarını ve yoksulluklarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu açılardan, ikincil veya çevresel işgücü piyasalarında, düşük nitelikli,⁵²⁴ sosyal güvenceden ya da sosyal korunmadan yoksun, kayıtdışı olarak,⁵²⁵ ağır, zor,

---

⁵¹⁷ Temiz, Sürecinde, s. 49.

⁵¹⁸ Sirkeci, s. 33.

⁵¹⁹ Gençler, s. 179.

⁵²⁰ Yılmaz, s. 5.

⁵²¹ Temiz, Sürecinde, s. 51.

⁵²² Yılmaz, s. 5.

⁵²³ Temiz, Sürecinde, s. 57.

⁵²⁴ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

⁵²⁵ Temiz, Sürecinde, s. 58.

tehlikeli, kirli⁵²⁶ ve uzun süreler içeren⁵²⁷ işlerde çalışan kaçak göçmenlerin düşük ücretlere çalışmaları, onları çalışan yoksul yapmaktadır. Ayrıca, kaçak göçmenlerin işsiz kalmalarından dolayı gelir elde edememeleri, onları daha da yoksullaştırmaktadır.

Bu çerçevede, işgücü piyasasında istihdam sorunlarının ve işsizliğin artması, kayıtdışı ekonominin yaygınlaşması ve ayrımcılık ve eşitsizliklerin artması gibi sonuçlar, AB üyesi ülkelerde özellikle düşük nitelikli işlerde çalışan kaçak göçmen işgücünün yoksullaşmasına neden olmaktadır.

---

⁵²⁶ Temiz, Sürecinde, s. 53.

⁵²⁷ Yılmaz, s. 5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BOYUTU, İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ

I. TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A. Yaşam Standartları

Uluslararası göç hareketlerinin temelinde yatan en önemli etken, ulusal ekonomiler arasındaki gelişmişlik farklılıkları açısından göçlerin gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yönelik gerçekleşmesidir. Bu anlamda, insanlar daha yüksek gelir ve daha iyi yaşam standartları elde edebilecekleri yerlere göç etmektedir⁵²⁸.

Coğrafi açıdan Türkiye'ye yakın ve uzak ülkelere yaşanan işsizlik sorunu ve bir yandan insanların elde ettikleri gelirin çok düşük düzeylerde kalması diğer yandan ise bu gelire temel harcamalarını karşılayamamaları gibi nedenler,⁵²⁹ kaçak işgücü göçünü şiddetlendirmektedir. Bunun yanında kaynak ülkelere Türkiye'ye olan mesafenin azlığı, Türkiye'ye ulaşmanın daha kolay ve ucuz olması⁵³⁰ ve Türkiye'nin AB üyesi ülkelere gidebilmek için bir transit nokta olması, kaçak göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan ulus devletlerde ekonomik zorlukların ve yaşam standartlarının düşük olduğu görülmüştür. Aynı durum, Balkan ülkelerinde de söz konusudur. Bu açıdan, Rusya, Moldova ve Ukrayna gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye yönelen kaçak işgücü göçü yoğun şekilde meydana gelmektedir.

Yine, Kafkas devletleri ve Ortadoğu ülkeleri arasında Türkiye'nin ekonomisinin daha güçlü ve istikrarlı olması ve yaşam standartlarının daha iyi olması,⁵³¹ kaçak işgücü göçüne zemin hazırlamaktadır. Bu açıdan, Gürcistan,

---

⁵²⁸ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 48.

⁵²⁹ Işığınçok, s. 440.

⁵³⁰ İçduygu, Türkiye'de, s. 49.

⁵³¹ Fırat, s. 16.

Ermenistan ve Azerbaycan gibi Kafkas ülkelerinden ve İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye yönelen kaçak işgücü göçü akımı gerçekleşmektedir. Ayrıca, uzak Asya ülkelerinde, üretim imkanlarının kısıtlı ve ekonomik şartların zor olduğu, işsizlik ve yoksulluk ya da fakirliğin önemli boyutlarda olduğu görülmektedir. Bu anlamda, Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerinden Türkiye'ye ve AB üyesi ülkelere doğru yoğun kaçak işgücü göçleri gerçekleşmektedir⁵³².

Aynı zamanda, Afrika ülkelerinde üretim imkanlarının az olduğu, yaşam koşullarının kötüleştiği, işsizliğin, yoksulluğun ve açlığın arttığı görülmektedir⁵³³. Dolayısıyla Afrika ülkelerinden de Türkiye'ye ve AB üyesi ülkelere doğru önemli boyutlarda gerçekleşen kaçak işgücü göçü söz konusudur⁵³⁴.

Kaçak göçmenlerin Türkiye'de kayıtdışı ekonomi içerisinde daha kolay iş bulmaları ve düşük ücretlere çalışsalar da kendi ülkelerindekinden daha fazla gelir elde etmeleri de Türkiye'ye olan kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır⁵³⁵. Bu anlamda, kaçak göçmenlerin gelmesi, Türkiye'deki işverenler için cazip bir durumdur⁵³⁶.

Bu bağlamda, kendi ülkelerindeki yaşam standartlarının düşüklüğü nedeniyle, Balkanlar ya da Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Kafkaslar, Ortadoğu ülkeleri, uzak Asya ülkeleri ve Afrika ülkelerinden çoğu insan, Türkiye'ye doğru kaçak şekilde göç etmektedir⁵³⁷.

B. Siyasal Belirsizlikler

Türkiye'ye yakın ve uzak ülkelerdeki siyasal belirsizlikler ve savaşlar, Türkiye'ye kaçak işgücü göçünün artmasındaki en önemli gerekçelerden biridir⁵³⁸. Bu anlamda, 1980 sonrası süreçte Türkiye'ye yönelen kaçak işgücü göçünün

---

⁵³² Akif Atlı, "Türkiye'yi Daha Kaç Göç Dalgası Bekliyor?", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 121.

⁵³³ Temiz, Sürecinde, s. 40.

⁵³⁴ Atlı, s. 121.

⁵³⁵ İçduygu, Türkiye'de, s. 50.

⁵³⁶ Kırıl, Avrupa Birliği, s. 83.

⁵³⁷ Ekin, s. 12.

⁵³⁸ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 36.

artmasında bölgesel istikrarsızlığın rolü büyüktür⁵³⁹. Dolayısıyla Türkiye'ye yakın ve uzak ülkelerde yaşayan insanlar, yaşam ve can güvenliklerini sağlamak için ülkelerini terk ederek özellikle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmaktadır⁵⁴⁰.

Bu çerçevede,1979'da İran'da dini-siyasal bir rejimin kurulmasıyla,⁵⁴¹ bu baskıcı rejimden kaçan insanların ilk hedefi Türkiye olmuştur. Bunun ardından, 1980'lerde İran-Irak Savaşı'nın gerçekleşmesi, Türkiye'ye olan göçü daha da arttırmıştır. Diğer yandan, 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali de,⁵⁴² Afganistan'da yaşayan çoğu insanın, göç etmesine neden olmuştur.

Yine, 1990'daki I. Körfez Savaşı,⁵⁴³ 11 Eylül 2001'den sonra ABD'nin Afganistan'ı işgali⁵⁴⁴ ve 2003'te II. Körfez Savaşı ya da Irak işgali sonucunda, Türkiye'ye yönelik kaçak göçmen akımı gerçekleşmiştir. Ayrıca, Filistin ve İsrail arasında günümüzde de devam eden çatışmalar, kaçak işgücü göçünü şiddetlendirmektedir. Özellikle Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerindeki iç savaşlar⁵⁴⁵ nedeniyle, insanlar, yaşam ve can güvenliklerini sağlamak için göç etmeyi tercih etmektedir.

Diğer yandan, Soğuk Savaş sonrası, 26 Aralık 1991'de tam olarak SSCB'nin dağılması ya da Doğu Bloğu'nun yıkılması⁵⁴⁶ sonucunda, birçok insan, ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Böylece, yeni ulus devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte,⁵⁴⁷ özellikle Kafkaslarda, en son gerçekleşen 2008'deki Güney Osetya Savaşı gibi bölgesel savaşlar görülmektedir.

---

⁵³⁹ Said Vakkas Gözlügül, Kadir Oğuz, Mehmet Kurum, Hasan Tolga Şanlı ve Kadir Koç, "Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretinde **Türkiye**", Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Araştırma Raporları, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/gocmen/gk_turkiye.pdf, (09.10.2009), s. 1.

⁵⁴⁰ İçduygu ve Toktaş, s. 43.

⁵⁴¹ Işığışok, s. 440.

⁵⁴² Ahmet İçduygu, "**Rethinking** irregular migration in Turkey: Some Demo-Economic Reflections", Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Analytic and Syntetic Notes-Irregular Migration Series-Demographic and Economic Module. CARIM-AS, No. 2008/72, 2008, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/10117/1/CARIM_AS%26N_2008_72.pdf, (18.03.2010), s. 2.

⁵⁴³ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 14.

⁵⁴⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 71.

⁵⁴⁵ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 14.

⁵⁴⁶ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 15.

⁵⁴⁷ Gözlügül ve diğerleri, Türkiye, s. 1.

Bunun yanında, 1980 sonlarında Balkanlarda meydana gelen istikrarsızlıklar da, Türkiye'ye olan göçü tetiklemiştir⁵⁴⁸. Bu açıdan, başta 1990'larda başlayan Yugoslavya dağılma sürecindeki çatışmalar gibi Balkanlar ya da Orta ve Doğu Avrupa'daki gelişmeler,⁵⁴⁹ kaçak işgücü göçüne neden olmaktadır.

Ayrıca, Afrika ülkelerindeki siyasal belirsizlikler de, kaçak işgücü göçünü arttırmıştır. Diğer bir ifadeyle, başta Uganda,⁵⁵⁰ Burundi⁵⁵¹ ve Ruanda⁵⁵² gibi Sahraaltı Afrika ülkeleri olmak üzere, çoğu Afrika ülkesinde siyasal, etnik ve benzeri çatışmalar görülmektedir⁵⁵³.

Bu çerçevede, SSCB'nin dağılması sonucu özellikle Kafkaslarda, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinde, Afganistan ve Pakistan gibi diğer Asya ülkelerinde ve Afrika ülkelerinde yaşanan siyasal belirsizlikler kaçak işgücü göçünü körüklemiştir. Yine, Balkanlarda ya da Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler de, kaçak işgücü göçünü arttırmıştır. Buradan hareketle bu ülkelerden gelen kaçak göçmenler, Türkiye'yi AB üyesi ülkelere geçmek için bir transit ülke ve sadece hedef ülke olarak görmektedir.

C. Jeopolitik Konum

Küreselleşme sürecinde iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi sonucunda, mal, hizmet ve sermayenin yanında işgücü de hareket etme ihtiyacı duymuştur⁵⁵⁴. Dolayısıyla dünyadaki ekonomik, sosyal ve demografik eşitsizlikler açısından, uluslararası göç hareketleri, gelişmekte olan ülkelerin ya da üçüncü dünya ülkelerinin yoğun olduğu Güney ve Doğu'dan, gelişmiş ülkelerin yoğun olduğu Kuzey ve Batı'ya doğru gerçekleşmektedir⁵⁵⁵. Bu anlamda, Türkiye'de jeopolitik konumu nedeniyle uluslararası göç hareketlerinden önemli şekilde etkilenmektedir.

---

⁵⁴⁸ Gözlügöl ve diğerleri, Türkiye, s. 1.

⁵⁴⁹ İşçiçök, s. 440

⁵⁵⁰ BMMYK Türkiye Temsilciliği, s. 24

⁵⁵¹ A.k., s. 20.

⁵⁵² Castles ve Miller, s. 18-19.

⁵⁵³ Temiz, Sürecinde, s. 42-43.

⁵⁵⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 84.

⁵⁵⁵ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 48.

Bu çerçevede, Türkiye, yoksul Güney ve Doğu ile zengin Kuzey ve Batı arasında bir köprüdür⁵⁵⁶. Bir başka ifadeyle Türkiye, demokratik değerlerin egemen olduğu, sosyal huzurun olduğu ve insan haklarının önemsendiği gelişmiş ülkeler ile baskıcı rejimlerin, siyasal belirsizliklerin ve çatışmaların olduğu ve insan haklarının ihlal edildiği gelişmekte olan ülkeler ya da üçüncü dünya ülkeleri arasında yer almaktadır⁵⁵⁷. Bu açıdan, kaynak ülkeler ile hedef ülkeler arasında kalmasından dolayı, Türkiye, mülteci ve sığınmacı göçünün yanında kaçak işgücü göçüne önemli şekilde maruz kalmaktadır⁵⁵⁸.

Dolayısıyla hem kaynak, hem de hedef ülke olan Türkiye, Ortadoğu ülkelerinden, diğer Asya ülkelerinden ve Afrika ülkelerinden özellikle AB üyesi ülkelere yönelik gerçekleşen kaçak işgücü göçü hareketlerinde transit ülke konumundadır⁵⁵⁹. Bu anlamda, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü olan⁵⁶⁰ Türkiye’de kaçak göçmenler, ya bir işte çalışabilmek için kalmakta ya da AB üyesi ülkelere göç etmek amacı taşımaktadır⁵⁶¹. Ayrıca, Türkiye, kaçak göçmenlerin sadece Avrupa’ya değil Amerika, Kanada ve Avustralya’ya ulaşabilmesinde de transit ülke özelliği taşımaktadır⁵⁶².

Bunun yanında, Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesidir. Buradan hareketle, Karadeniz’den açık denizlere tek çıkış kapısı olan boğazlara sahip olması,⁵⁶³ Ege Denizi ve Akdeniz’e kıyısı olması dolayısıyla Türkiye, önemli deniz yollarına sahiptir⁵⁶⁴. Bu açıdan da, birçok kaçak göçmen, Türkiye’yi transit ülke olarak AB üyesi ülkelere göç etmektedir.

Bu bağlamda, yoksul Güney ve Doğu ile zengin Kuzey ve Batı arasında bir köprü olan ve boğazlar ve Akdeniz gibi önemli deniz yollarına sahip olan Türkiye, kaçak işgücü göçü hareketleri açısından dünya üzerinde önemli bir noktadadır. Bu

---

⁵⁵⁶ Ekin, s. 12.

⁵⁵⁷ Gençler, Yasadışı, s. 174.

⁵⁵⁸ İçduygu, Rethinking, s. 2.

⁵⁵⁹ Temiz, Sürecinde, s. 46.

⁵⁶⁰ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 71.

⁵⁶¹ Temiz, Sürecinde, s. 46.

⁵⁶² Kolukırık, s. 11.

⁵⁶³ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2007 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 2008, s. 80.

⁵⁶⁴ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 71.

açından, Türkiye, kaynak, transit ve hedef ülke özelliklerini taşımaktadır⁵⁶⁵. Dolayısıyla jeopolitik konumu açısından Türkiye, kaçak işgücü göçüne elverişli bir yerdedir⁵⁶⁶.

D. Sıkı Sınır Politikaları

1973'teki Petrol Krizi sonucunda ortaya çıkan ekonomik bunalım sonucu, AB üyesi ülkeler tarafından göçü kısıtlayıcı uygulamalar yürütülmüştür. Bu anlamda, küreselleşme süreciyle birlikte, AB üyesi ülkelere yönelen kaçak işgücü göçü akımı artmıştır. Bu çerçevede, AB üyesi ülkeler tarafından özellikle düşük nitelikli işlerde çalışan kaçak göçmenler için kapalı kapı politikası uygulanmaktadır⁵⁶⁷. Bu durum, AB üyesi ülkelere yasal yollardan gidemeyen göçmenlerin yasadışı yollara başvurmalarına neden olmaktadır⁵⁶⁸. Dolayısıyla artan kaçak işgücü göçü açısından, AB üyesi ülkeler tarafından kaçak işgücü göçüyle mücadele etme yolları aranmıştır⁵⁶⁹.

Bu bağlamda, AB üyesi ülkeler tarafından göçü sınırlamak için yasal giriş koşulları ağırlaştırılmış ve kaçak göçmenlerin kaynak ülkeden hedef ülkeye gelinceye kadar olan süreçte ya da transit yolculuk sırasında kontroller arttırılmıştır. Ayrıca, AB üyesi ülkeler tarafından gerekirse maddi destek sağlanarak, transit ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapılmaya çalışılmaktadır⁵⁷⁰. Bu açıdan, AB üyesi ülkeler tarafından göç baskısını öteleme politikası uygulanmaktadır⁵⁷¹. Diğer bir ifadeyle AB üyesi ülkeler tarafından sıkı sınır politikalarıyla kaçak göçmenlerin kendi ülkelerine gelişlerinin istedikleri düzeyde tutulması amaçlanmaktadır⁵⁷². Bu çerçevede, AB üyesi ülkeler tarafından sıkı vize rejimi, kontrollü giriş tedbirleri, açık denizlerde yürütülen ortak denetimler, havaalanlarındaki seyahat belgeleri kontrolleri ve benzeri uygulamalar gerçekleştirilmektedir⁵⁷³.

---

⁵⁶⁵ İçduygu, Rethinking, s. 2.

⁵⁶⁶ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 36.

⁵⁶⁷ Lordoğlu, Yabancıların, s. 35.

⁵⁶⁸ Gençler, Avrupa, s. 178.

⁵⁶⁹ A.k., s. 178.

⁵⁷⁰ Lordoğlu, Yabancıların, s. 35.

⁵⁷¹ Çiçekli, s. 48.

⁵⁷² İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 42.

⁵⁷³ Tokuzlu, s. 4.

Buradan hareketle AB üyesi ülkeler tarafından uygulanan kara, deniz ve hava kapılarındaki sıkı kontroller ve sıkı vize rejimi sonucunda, kaçak işgücü göçünün yoğunluğu, Türkiye gibi transit ülkelere kaymaktadır⁵⁷⁴. Dolayısıyla AB'nin gerçekleştirmek istediği geri kabul antlaşmalarındaki amaç, kaçak işgücü göçünü Türkiye gibi transit ülkelerin üzerine yıkmaktır⁵⁷⁵.

Bu çerçevede, AB üyesi ülkeler tarafından uygulanan sıkı göç politikalarıyla kaçak göçmenleri bu ülkelerin sınırlarına gelmeden kontrol etmek amaçlanmaktadır⁵⁷⁶. Bu anlamda, AB üyesi ülkelere yönelik gerçekleşen kaçak işgücü göçü, sıkı sınır politikalarıyla Türkiye gibi transit ülkelere yöneltilmektedir⁵⁷⁷. Bu açılarından, Avrupa sınırlarındaki sıkı kontroller nedeniyle, Türkiye gibi transit ülkelerde özellikle Ortadoğu ülkelerinden, uzak Asya ve Afrika ülkelerinden bir yığın kaçak göçmen görülmektedir.

II. TÜRKİYE'DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN GELİŞİM SÜRECİ

A. Türkiye'de Kaçak İşgücü Göçüne İlişkin Tarihsel Süreç

Türkiye, 1980'lere kadar daha çok göç veren bir ülkeyken, özellikle bu ülkeye yakın ve uzak ülkelerdeki yaşam standartlarının düşüklüğü ve siyasal belirsizlikler üzerine mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçü akımına uğramıştır. Ayrıca, bu ülkelerdeki ekonomik ve sosyal nedenlerle de, Türkiye'ye olan kaçak işgücü göçü daha da şiddetlenmiştir.

Bu anlamda, 1979 yılında İran'da dini-siyasal rejimin kurulmasıyla birlikte, Türkiye'ye olan göçler artmıştır⁵⁷⁸. Diğer bir ifadeyle mülteci ve sığınmacıların yanında birçok kaçak göçmen, İran'dan Türkiye'ye gelmiştir. Yine, 1980'lerde gerçekleşen İran-Irak Savaşı'yla da, Türkiye'ye gelen kaçak göçmen sayısında artış

---

⁵⁷⁴ Tokuzlu, s. 3-4.

⁵⁷⁵ A.k., s. 11.

⁵⁷⁶ Karaçay, s. 309.

⁵⁷⁷ Tokuzlu, s. 3-4.

⁵⁷⁸ Karaçay, s. 304.

yaşanmıştır⁵⁷⁹. Bu bağlamda, Türkiye'ye yaklaşık 1 milyon İranlının Türkiye'ye geldiği sanılmaktadır⁵⁸⁰. Daha sonra, İran'dan Türkiye'ye gelenler, ya Türkiye'de kalmayı tercih etmiş ya da Avrupa veya Kuzey Amerika ülkelerine gitmiştir⁵⁸¹. Diğer bir ifadeyle Türkiye'yi transit olarak kullananların sayısı 500 bin ile 1 milyon arasındayken, Türkiye'ye yerleşenlerin sayısı ise, 10 bin ile 20 bin arasındadır⁵⁸². Diğer yandan, 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali⁵⁸³ sonucunda, Afganistan'ın batısındaki İran gibi Ortadoğu ülkelerine ve bu ülkeler üzerinden Türkiye'ye birçok kaçak göçmen gelmiştir.

1980'lerin sonunda Irak'tan gelen kaçak göçmenlerin yanında, Bulgaristan'daki siyasal belirsizliklerin getirdiği baskı sonucu, Türkiye'ye doğru mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçü yaşanmıştır. Bu bağlamda, gelenlerin çoğu, Türkiye'de kalmayı tercih etmiştir⁵⁸⁴. Ayrıca, 1990'ların başında I. Körfez Savaşı sonucu, özellikle yaklaşık 500.000 Kürt sığınmacının yanında,⁵⁸⁵ birçok kaçak göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Daha sonra, bu gelenlerin çoğunun Irak'a geri döndüğü görülmüştür⁵⁸⁶.

Yine, tam olarak 26 Aralık 1991'de tam olarak SSCB'nin dağılması ya da Doğu Bloğu'nun yıkılması⁵⁸⁷ sonucunda, ortaya çıkan ulus devletlerdeki birçok kaçak göçmen, Türkiye'ye gelmiştir. Bu anlamda, Rusya, Moldova ve Ukrayna gibi eski Doğu Bloğu ülkelerinden Türkiye'ye gelen kaçak göçmenler, daha çok ekonomik ve sosyal nedenler yüzünden göç etmiştir⁵⁸⁸. Başka bir ifadeyle eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelenlerin çoğu, Türkiye'yle kendi ülkeleri arasında gidip gelerek, bavul ticaretiyle uğraşmaya başlamışlardır⁵⁸⁹. Diğer yandan, 1990'larda Yugoslavya dağılma sürecinde, özellikle Bosna Hersek'den Türkiye'ye birçok

---

⁵⁷⁹ İçduygu ve Toktaş, s. 30.

⁵⁸⁰ A.k., s. 30.

⁵⁸¹ İçduygu, Türkiye'de, s. 27.

⁵⁸² Karaçay, s. 305.

⁵⁸³ İçduygu, Rethinking, s. 2.

⁵⁸⁴ İçduygu, Türkiye'de, s. 28.

⁵⁸⁵ İçduygu ve Toktaş, s. 30.

⁵⁸⁶ Karaçay, s. 304.

⁵⁸⁷ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 15.

⁵⁸⁸ Karaçay, s. 304.

⁵⁸⁹ İçduygu ve Toktaş, s. 60.

mülteci, sığınmacı ve kaçak göçmen, Türkiye'ye gelmiştir⁵⁹⁰. Ayrıca, 1999'da Kosova'daki iç savaş nedeniyle, birçok Arnavut göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bosna Hersek⁵⁹¹ ve Kosova'dan gelenlerin çoğu, daha sonra Avrupa ülkelerine göç etmiştir⁵⁹². Dahası, 2001 yılında Makedonya Krizi'nden sonra, Makedonya'dan Türkiye'ye de göçler yaşanmıştır⁵⁹³.

Bunların yanında, 1980'lerin sonundan itibaren, Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerinden, Tunus, Nijerya ve Sudan gibi Afrika ülkelerinden birçok kaçak göçmen, Türkiye'ye gelmeye başlamıştır⁵⁹⁴. Bu bağlamda, 1994 yılında 359 sayılı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çıkartılarak, mülteci, sığınmacı ve kaçak işgücü göçüne politikalar oluşturulmuştur⁵⁹⁵.

11 Eylül 2001'den sonra ABD'nin Afganistan'ı işgali⁵⁹⁶ sonucunda, Afganistan'dan Türkiye'ye kaçak göçmen akımı gerçekleşmiştir. Ayrıca, 2003'te II. Körfez Savaşı ya da Irak işgali'yle, Irak'tan Türkiye'ye kaçak göçmen akışı artmıştır. Ancak, ABD'nin Afganistan'a ve Irak'a müdahalesinden önce Türkiye'ye bu ülkelerden daha fazla göç gerçekleşmekteydi. Diğer bir ifadeyle ABD'nin Afganistan'a ve Irak'a müdahalesinden sonra bu ülkelerden Türkiye'ye gelen kaçak işgücü göçünde azalma görülmüştür⁵⁹⁷. Yine de, günümüzde özellikle Afganistan ve Irak'tan Türkiye'ye gelen kaçak göçler önemli şekilde devam etmektedir. Filistin ve İsrail arasındaki çatışmaların devam etmesi sonucu, birçok kaçak göçmen, Türkiye'ye kaçak şekilde göç etmektedir. Ayrıca, Kafkaslardaki siyasal belirsizlikler sonucu, 2008'de Güney Osetya Savaşı gibi bölgesel savaşların gerçekleşmesiyle Türkiye'ye olan kaçak işgücü göçü şiddetlenmiştir.

---

⁵⁹⁰ İçduygu ve Toktaş, s. 30.

⁵⁹¹ Karaçay, s. 304.

⁵⁹² İçduygu ve Toktaş, s. 58.

⁵⁹³ Mehmet Terzioğlu, "Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 169.

⁵⁹⁴ İçduygu ve Toktaş, s. 31.

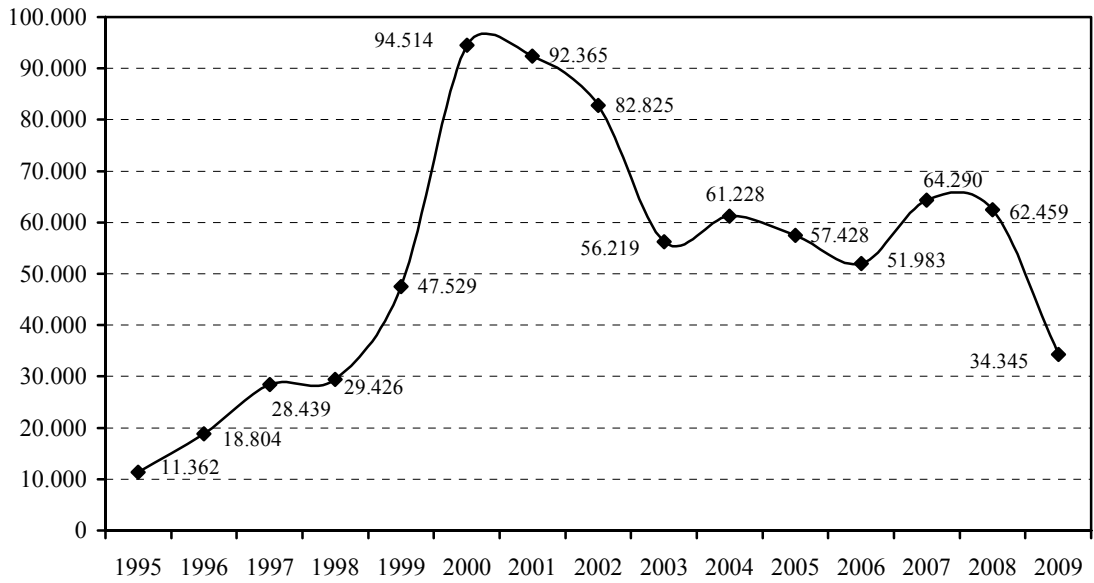
⁵⁹⁵ İçduygu, Türkiye'de, s. 28.

⁵⁹⁶ İçduygu ve Toktaş, s. 71.

⁵⁹⁷ İçduygu, Türkiye'de, s. 30.

Bunun yanında, Afganistan ve Pakistan gibi Asya ülkelerinde, siyasi belirsizliklere bağlı olarak gerçekleşen iç çatışmalar yaşanmaktadır⁵⁹⁸. Yine, başta Sahraaltı Afrika olmak üzere çoğu Afrika ülkesinde, siyasi, etnik ve benzeri çatışmalar görülmektedir⁵⁹⁹. Bunun üzerine, ekonomik ve sosyal nedenler de eklenince, birçok kaçak göçmen, Türkiye'ye ve AB üyesi ülkelere gelmektedir.

Şekil 13: Türkiye'de Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 1995-2008

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009) (1995-2008 dönemi istatistikler); T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2009 Raporu. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 92.

Buradan hareketle yakalanan kaçak göçmenlerin sayısında, özellikle 1995 yılından itibaren sürekli artış yaşanmıştır. Bu sayı, 2000 yılında zirveye ulaşmış ve 2001'de çok az bir düşüş yaşamıştır. Bu yıllardan sonra, bu sayı, 2003'e kadar düşüş yaşamıştır. Dahası, bu sayı, 2003'ten sonra bir artış ve bir azalış eğilimi göstermektedir (Şekil 13). Bu açıdan, 2000 ve 2001 yılından sonra Türkiye'ye girmek isterken yakalanan kişilerin sayısındaki azalışta, ilgili güvenlik kurumların bu konuya ilişkin uygulamış olduğu politikalarının etkisi vardır⁶⁰⁰. Bu etki, kaçak

⁵⁹⁸ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mücadele, s. 14.

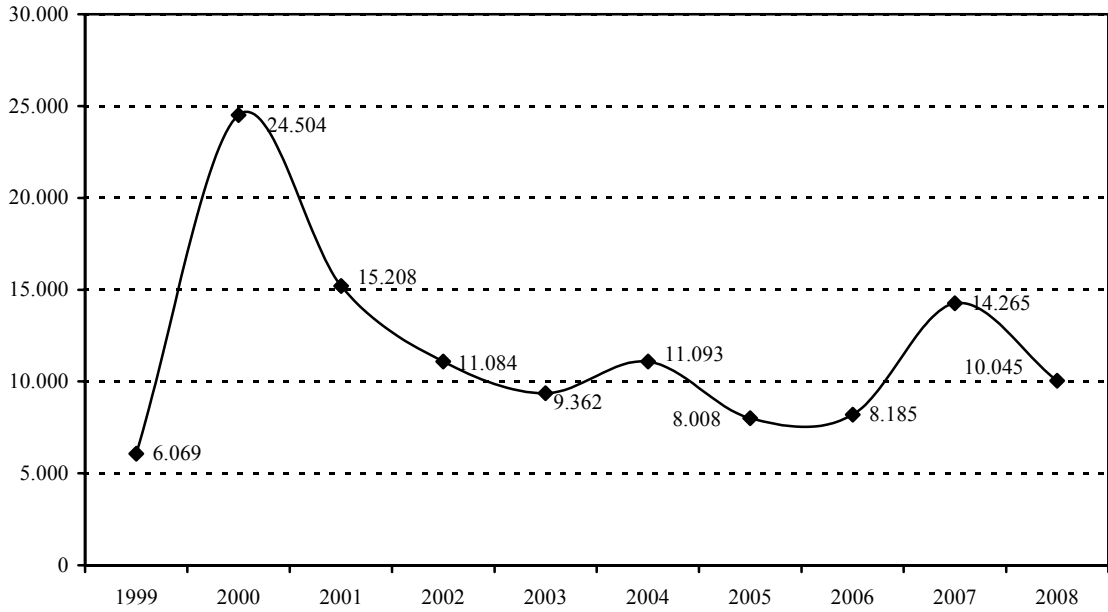
⁵⁹⁹ Temiz, Sürecinde, s. 42-43.

⁶⁰⁰ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 135.

göçmenlerin Türkiye rotasından çok güney rotası denilen Irak-Suriye-Lübnan ülkelerine ya da kuzey rotası denilen İran-Kafkaslar-Ukrayna ülkelerine yönlendirilmeleriyle sonuçlanmaktadır⁶⁰¹.

Şekil 14: Türkiye’de Sınırlardan Geri Çevrilenlerin Sayısı, 1999-2008

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009).

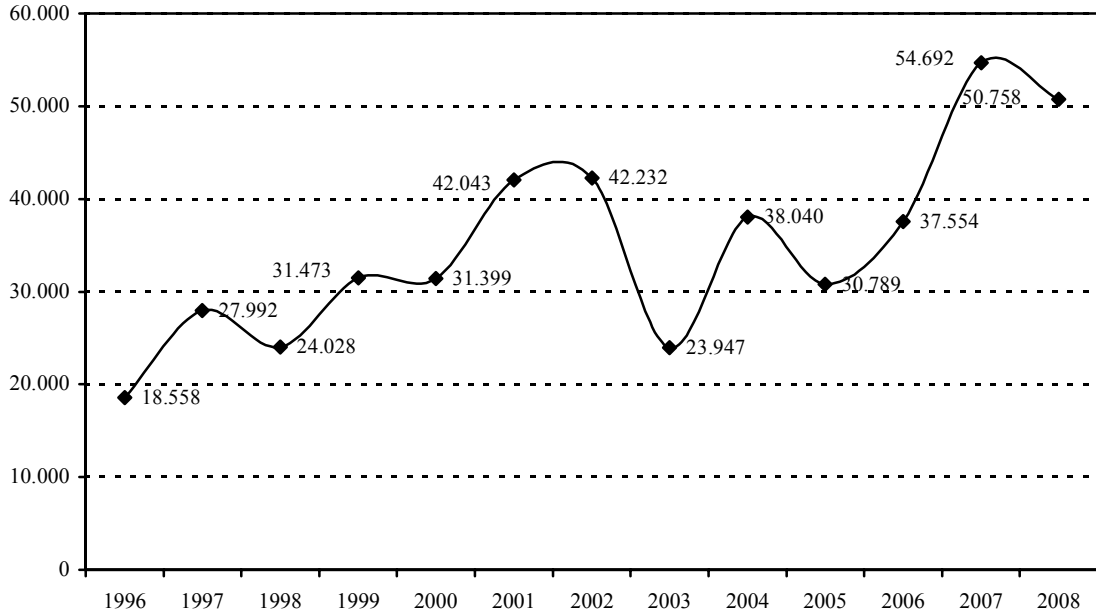
Ayrıca, Türkiye sınırlarında birçok göçmen, özellikle sınır kapılarından izinsiz olarak ya da sahte belgelerle geçmeye çalıştıkları için sınırlardan geri çevrilmektedir. Bu anlamda, sınırlardan geri çevrilen göçmenlerin sayısı, 1999'dan sonra büyük bir artış göstermiştir. Bu sayı, 2000'de 24.504 ile zirveye ulaşmış, 2003'e kadar da düşüş görülmüştür. 2003'ten sonra bu sayı, bir artış ve bir azalış eğilimi göstermektedir (Şekil 14).

Bunun yanında, birçok kaçak göçmen, Türkiye'de kaçak şekilde bulunmaları, çalışmaları ve benzeri nedenlerle yakalandıkları zaman sınır dışı edilmektedir. Bu anlamda, Türkiye'den sınır dışı edilen kaçak göçmen sayısı, 1996'dan 2000'e kadar bir artış ve bir azalış eğilimi göstermektedir. 2001 ve 2002'de bu sayı artmış, daha

⁶⁰¹ Gözlügül ve diğerleri, Türkiye, s. 2-3.

sonra yine düşüşe geçmiştir. Bu sayı, 2007 yılında 54.692 ile zirveye ulaşmıştır. 2008’de de bu sayı, biraz düşmüştür (Şekil 15).

Şekil 15: Türkiye’den Sınır Dışı Edilen Kaçak Göçmen Sayısı, 1996-2008

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009), (1996-2007 dönemi istatistikleri); Demir ve Duman, s. 2781 (2008 yılına ait istatistik).

Bu çerçevede, 1980’lerden bu yana Türkiye’ye yakın ve uzak ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçeler sonucunda Türkiye, kaçak işgücü göçü akımına yoğun şekilde maruz kalmaktadır. Türkiye’nin hem AB üyesi ülkelere gidebilmek için transit konumda olması hem de çevre ülkelere göre ekonomisinin iyi olması ve daha huzurlu bir ortamın olması, Türkiye’yi kaçak göçmenler için cazip kılmaktadır. Bu açıdan, Türkiye’de bulunan ve çalışan kaçak göçmen sayısının yaklaşık 1 milyon civarında olduğu⁶⁰² ya da bu sayıyı aştığı⁶⁰³ tahmin edilmektedir.

⁶⁰² Gündoğan ve Biçerli, s. 144.

⁶⁰³ Işığışık, s. 445.

B. Kaçak İşgücü Göçü Bağlamında Türkiye'nin Konumu

1. Türkiye Kaynaklı Göçler

1960'larda özellikle Almanya gibi Batı Avrupa ülkeleri tarafından geçici süreli göçmen işçi olarak Türkiye'den işgücü temin edilmiştir⁶⁰⁴. Bir başka ifadeyle Türkiye'den özellikle Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerine yasal şekilde göç gerçekleşmiştir.

1973 yılındaki Petrol Krizi'yle ortaya çıkan ekonomik bunalım sonucu, AB üyesi ülkeler tarafından kısıtlayıcı göç politikaları uygulanmaya başlanmıştır⁶⁰⁵. Diğer bir ifadeyle farklı ülkelere insanları AB üyesi ülkelere yasal şekilde göç etmeleri zorlaştırmıştır. Bu durum Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere AB üyesi ülkelere gidebilmek için insanların yasadışı yolları kullanmasını yoğunlaştırmaktadır.

1970 ve 1980'lerde Türkiye'den çoğu insan, daha çok aile birleşmeleri ve evlilik göçleri yoluyla AB üyesi ülkelere gitmiştir⁶⁰⁶. Bu anlamda, AB üyesi ülkelerde yaşayan Türk göçmenler, Türkiye'deki aile üyesi olan kişileri, aile birleşmeleri yoluyla yanlarına almaktadır. Ancak, özellikle Almanya ve Hollanda gibi Batı Avrupa ülkelerinde, aile birleşmeleri yoluyla gelen kişilerin, vize süresi bittiği halde kalmaya devam ettikleri görülmektedir⁶⁰⁷. Bu durum, bu kişilerin kaçak göçmen sınıfına girmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca, 1990'ların sonlarında ve 2000'li yılların başlarında Türkiye'den AB üyesi ülkelere sığınma talepleri artmıştır. Bu açıdan, Türkiye'den de birçok insan, AB üyesi ülkelere sığınma talebinde bulunmaktadır⁶⁰⁸. Türklerin sığınma taleplerinin reddedilmesi halinde bile, AB üyesi ülkelere yasadışı bir şekilde kalmaya devam ettikleri gözlenmektedir. Dolayısıyla sığınma talepleri reddedilen Türkler, kaçak göçmen durumuna düşmektedir⁶⁰⁹.

---

⁶⁰⁴ Gündoğan ve Biçerli, s. 141.

⁶⁰⁵ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 41.

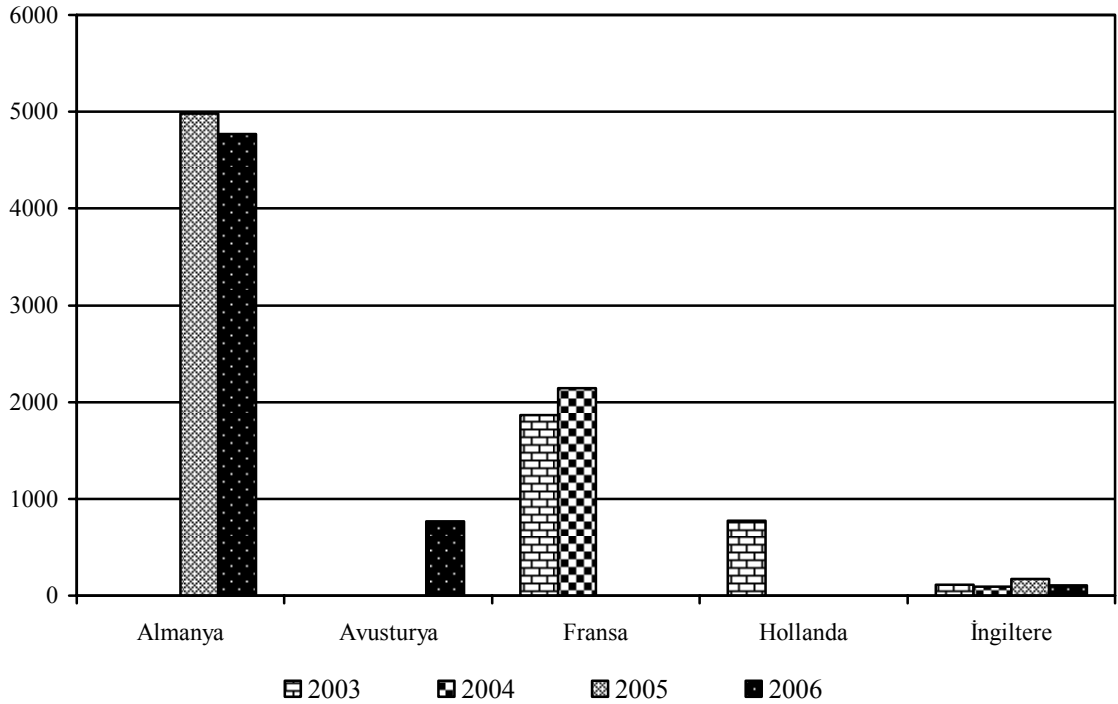
⁶⁰⁶ İçduygu, Avrupa, s. 4.

⁶⁰⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 45.

⁶⁰⁸ A.k., s. 44-45.

⁶⁰⁹ A.k., s. 45.

Şekil 16: Seçilmiş AB Üyesi Ülkelerde Yakalanan Türk Kaçak Göçmen Sayısı, 2003-2006

Kaynak: ELIAMEP çerçevesinde gerçekleştirilen CLANDESTINO araştırma projesindeki Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda ve İngiltere ile ilgili raporlardan derlenmiştir (Cyrus, s. 49; Kraler ve diğerleri, s. 40; Courau, s. 34-35; Van Der Leun ve Ilies, s. 3; Vollmer, s. 41).

Yine, Türkiye’den birçok insanın, AB üyesi ülkelere kaçak girişler yaptıkları da görülmektedir. Bu anlamda, Türkiye’den birçok insanın, özellikle Batı Avrupa ülkelerine gitmek isterken, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yakalandıkları da görülmektedir⁶¹⁰. Dahası, bu insanlar, Batı Avrupa ülkelerine yasadışı şekilde girmeye çalışırken ve yasadışı şekilde buldukları tespit edildiği zaman yakalanmaktadır. Bu açıdan, özellikle Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi Batı Avrupa ülkelerinde birçok Türk kaçak göçmen yakalanmaktadır (Şekil 16).

Diğer yandan, Türkiye’den insanların özellikle Batı Avrupa ülkelerine gidebilmesi için göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi yollara başvurmaları yasadışı bir durumdur. Bu anlamda, bu yolları kullanarak AB üyesi ülkelere gelen Türkler, kaçak göçmen durumuna düşmektedir.

⁶¹⁰ İçduygu ve Toktaş, s. 45.

AB üyesi ülkelerde aile birleşmeleriyle gelenlerin vize sürelerini aştıkları halde ülkede kalmaya devam etmeleri, yasadışı şekilde girmeye çalışmaları ve bulunmaları, sığınma taleplerinin reddedilmesi sonucu ülkede bulunmaya devam etmeleri, birçok Türk göçmeni kaçak göçmen durumuna sokmaktadır. Dolayısıyla özellikle Batı Avrupa ülkelerinde Türk kaçak göçmenler, ev hizmetleri ve inşaat gibi düşük nitelikli ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaktadır.

2. Türkiye'nin Transit Ülke Özelliği

Türkiye, özellikle 1980'lerin başından itibaren gittikçe artan bir kaçak göçmen akımına uğramaktadır⁶¹¹. Bu bağlamda, kaçak göçmenlerin çoğu, özellikle coğrafi konumu açısından Türkiye'ye AB üyesi ülkelere gidebilmek için gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, kaçak göçmenlerin bazıları, Türkiye'yi transit olarak kullanıp AB üyesi ülkelere göç etmeyi hedeflemektedir⁶¹². Bu anlamda, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmesi ve önemli deniz yollarına sahip olması dolayısıyla Türkiye, kaçak göçmenlerin çoğu tarafından AB üyesi ülkelere gidebilmek için transit bir ülke olarak görülmektedir⁶¹³. Bir başka ifadeyle Türkiye, gelişmekte olan ülkelerin ya da üçüncü dünya ülkelerinin olduğu Güney ve Doğu ile gelişmiş ülkelerin olduğu Kuzey ve Batı arasında önemli bir transit noktadır⁶¹⁴.

Transit amaçlı gelen kaçak göçmenler, daha çok kaçak olarak Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yapıp AB üyesi ülkelere göç etmektedir⁶¹⁵. Ayrıca, bu tür göçmenler, vize ihlali yaparak Türkiye'de kalmaya devam edip, daha sonra kaçak şekilde AB üyesi ülkelere gitmektedir⁶¹⁶. Diğer bir ifadeyle transit göçlerde, kaçak giriş ve çıkış yapmak, vize ihlallerine göre daha çok görülmektedir.

---

⁶¹¹ Işığışık, s. 443.

⁶¹² İçduygu, Türkiye'de, s. 21.

⁶¹³ İçduygu, Türkiye-Avrupa Birliği, s. 71.

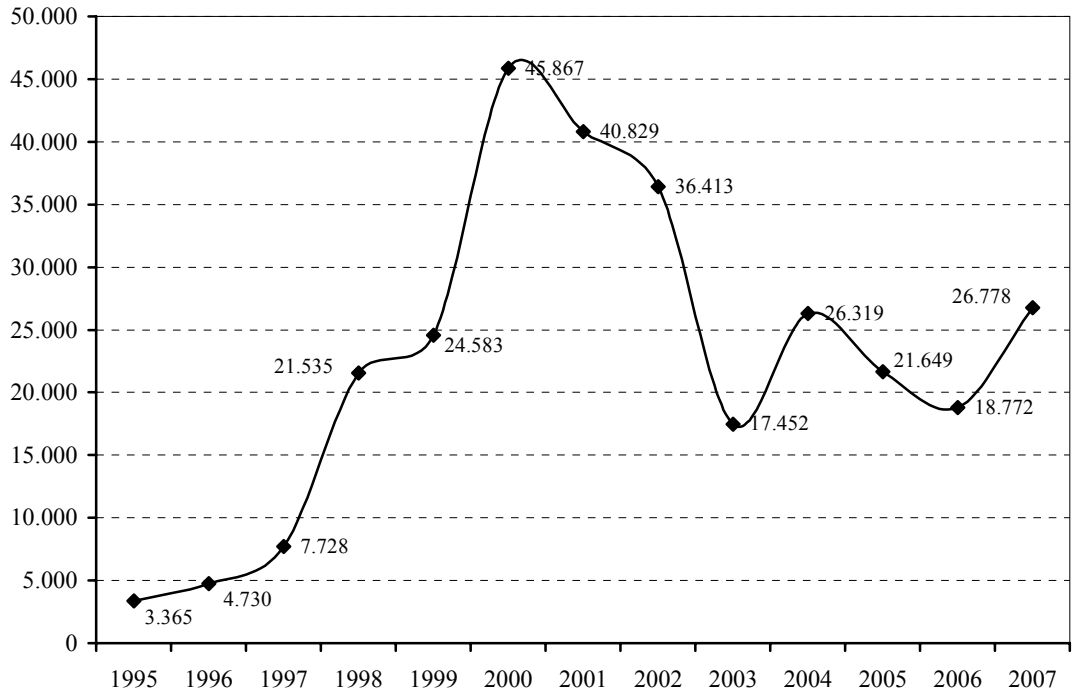
⁶¹⁴ Ahmet İçduygu, "Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns and Issues", Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Research Reports. CARIM-RR, No. 2005/04, 2005, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/6277/1/CARIM-RR_2005_04.pdf, (22.08.2010), s. 6.

⁶¹⁵ İçduygu ve Toktaş, s. 49.

⁶¹⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, "İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Yurt Dışında Yaşayan Türkler Alt Komisyonu Raporu", Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 2001, <http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/oik650.pdf>, (18.10.2009), s. 83.

Bu bağlamda, Türkiye'ye transit amaçlı gelen kaçak göçmen sayısı, özellikle 1995'ten itibaren 2000 yılına kadar sürekli yükselmiştir. Bu sayı, 2000 yılında zirveye ulaşarak, bu yıldan sonra düşüşe uğramıştır. 2003 yılından sonra bu sayı, bir artış ve bir azalış eğilimi göstermektedir (Şekil 17).

Şekil 17: Seçilmiş Ülkelerden* Türkiye'ye Transit Amaçlı Gelen Kaçak Göçmen Sayısının Genel Görünümü, 1995-2007

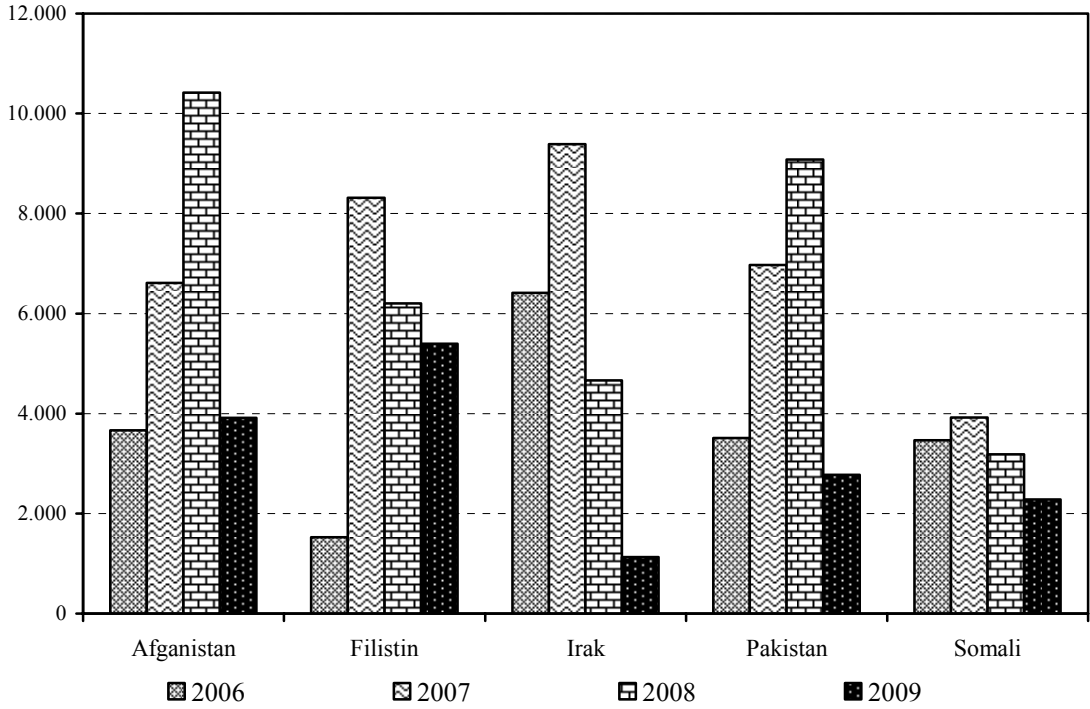
* Seçilmiş ülkeler, Afganistan, Bangladeş, Cezayir, Fas, Irak, İran, Libya, Mısır, Pakistan, Suriye ve Tunus'tur.

Kaynak: Kemal Kirişçi, "Managing Irregular Migration in Turkey: a political-bureaucratic Perspective", Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Analytic and Syntetic Notes-Irregular Migration Series-Socio-Political Module. CARIM-AS, No. 2008/61, 2008, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/10106/1/CARIM_AS%26N_2008_61.pdf, (23.03.2010), s. 4.

Türkiye'ye transit amaçlı kaçak göçmenler, daha çok Irak, Suriye ve Filistin gibi Ortadoğu ülkelerinden, Afganistan, Pakistan ve Burma gibi diğer Asya ülkelerinden, Fas, Tunus ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkelerinden ve Somali ve Moritanya gibi Sahraaltı Afrika ülkelerinden gelmektedir (Şekil 18). Diğer bir ifadeyle Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenler, daha çok

Türkiye'yi transit olarak kullanıp AB üyesi ülkelere gitme amacı taşımaktadır⁶¹⁷. Bu anlamda, bu ülkelerden kaçak göçmenler, ekonomik ve sosyal nedenler yanında, siyasal belirsizliklerin etkisiyle Türkiye'ye ve AB üyesi ülkelere yönelmektedir⁶¹⁸.

Şekil 18: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'ye Genellikle Transit Amaçlı Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı, 2006-2009

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından yıllık yayınlanan raporlardan alınmıştır. (2006 Raporu, s. 107; 2007 Raporu, s. 83; 2008 Raporu, s. 68; 2009 Raporu, s. 93).

Bu açıdan, transit göçler, Türkiye üzerinden AB üyesi ülkelere doğru karayolu ya da deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Karayoluyla kaçak göçmenler, daha çok Yunanistan ve kısmen Bulgaristan üzerinden özellikle zengin Batı Avrupa ülkelerine doğru gitmektedir. Deniz yoluyla ise, Yunanistan, Kıbrıs, İtalya, Malta ve Fransa gibi Akdeniz'e kıyısı olan AB üyesi ülkelere göç etmektedir⁶¹⁹. Ayrıca, kaçak

⁶¹⁷ Karaçay, s. 305.

⁶¹⁸ Ekin, s. 14.

⁶¹⁹ Işığışık, s. 445.

göçmenler, havayolunu kullanarak sahte belgelerle Türkiye'ye vize uygulamayan Bosna Hersek gibi ülkelere gidip, bu ülkelerden AB üyesi ülkelere göç etmektedir⁶²⁰.

AB üyesi ülkelere gitme amacı taşıyan kaçak göçmenler, Türkiye'de kaldıkları sürede yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yasadışı şekilde düşük nitelikli işlerde çalışmaktadır⁶²¹. Bu açıdan, kaçak göçmenler, daha çok tekstil, ev hizmetleri, otel, inşaat ve imalat sanayi gibi sektörlerde istihdam edilmektedir⁶²². Dolayısıyla kaçak göçmenler, sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaktadır⁶²³. Diğer bir ifadeyle, kaçak göçmenler, kayıtdışı ekonomi içerisinde yer almaktadır⁶²⁴.

Bunun yanında, Türkiye'ye transit amaçlı gelen kaçak göçmenlerin çoğunun, daha sonra asıl hedefledikleri AB üyesi ülkelere ulaştıkları da şüphelidir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'deki transit amaçlı kaçak göçmenlerin hedefledikleri AB üyesi ülkelere yaklaşık 1/3'ünün ulaştığı tahmin edilmektedir. Bunun nedeni, kaçak göçmenlerin asıl gitmek istedikleri AB üyesi ülkelerin yaşam standartları ve benzeri durumlar hakkında eksik bilgilere sahip olmalarıdır⁶²⁵.

Buradan hareketle Türkiye'nin transit ülke olması açısından hem kaynak hem de hedef ülke olması, AB üyesi ülkelerindeki kaçak işgücü göçünün boyutlarının önemli derecede olduğunu göstermektedir⁶²⁶.

3. Hedef Ülke Olarak Türkiye

Türkiye, kaynak ülke özelliğinin yanında, 1980'lerden itibaren bir hedef ülke konumuna gelmiştir⁶²⁷. Bu anlamda, birçok kaçak göçmen, Türkiye'ye daha çok kısa süreli ya da uzun süreli yerleşmek ve bir işte çalışmak için göç etmektedir⁶²⁸.

---

⁶²⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele'99 (1999 Raporu). T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, No. 2000/2, Ankara, 2000, s. 50.

⁶²¹ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 15.

⁶²² A.k., s. 27.

⁶²³ A.k., s. 28.

⁶²⁴ A.k., s. 30.

⁶²⁵ Gençler, Yabancı, s. 38.

⁶²⁶ İçduygu ve Toktaş, s. 54.

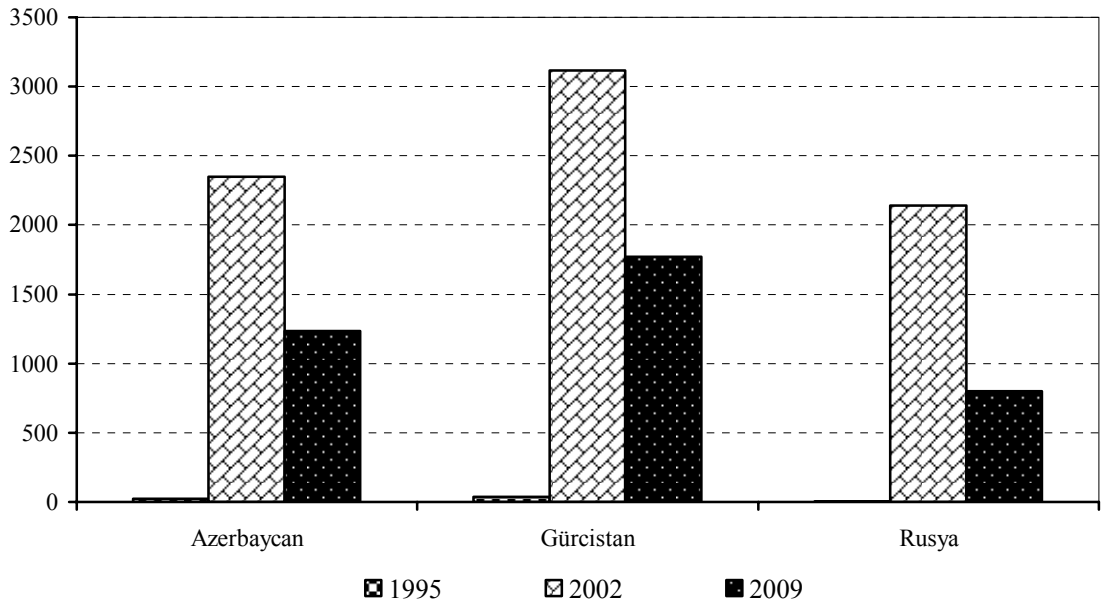
⁶²⁷ İçduygu, Rethinking, s. 2.

⁶²⁸ A.k., s. 43.

Bu bağlamda, daha çok Arnavutluk ve Romanya gibi Balkan ülkeleri ve Rusya, Ukrayna, Moldova, Belarus, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Özbekistan gibi eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelenler, Türkiye'yi hedef ülke olarak görmektedir (Şekil 19).

Şekil 19: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye'ye Hedef Ülke Olarak Gelip Yakalanan Kaçak Göçmen Sayısı

Kaynak: İçduygu ve Toktaş, s. 50 (1995 ve 2002 yılları istatistikler); T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2009 Raporu, s. 93 (2009 yılına ait istatistik).

Türkiye'yi hedef ülke olarak gören göçmenler, daha çok Türkiye'ye yasal giriş yapıp, vizelerini ihlal ederek ülkede kalmaya ve izinsiz şekilde bir işte çalışmaya devam etmektedir⁶²⁹. Bunun yanında, bu kaçak göçmenlerin çoğu, Türkiye'de birkaç ay kalıp, kısa süreli işlerde çalışmaktadır. Yine, bu kaçak göçmenlerin ticaret ve diğer ekonomik faaliyetlerde bulunmalarından dolayı, kendi ülkeleriyle Türkiye arasında gidip geldiği de görülmektedir⁶³⁰. Bu tür göçmenler, 1980'li yılların başlarında bavul ticareti ve benzeri ekonomik faaliyetlerde bulunmak için Türkiye'ye gelmiştir. Buradan hareketle özellikle 1980'lerde ve 1990'ların başlarında olan dönemde, bu göçmenlerin çoğu, vizelerini ihlal etmeden ülkelerine

⁶²⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, s. 82.

⁶³⁰ İçduygu, Türkiye'de, s. 33.

dönseler de, daha sonraları kendi ülkelerinden Türkiye'ye gelecek kaçak işgücü göçü için zemin hazırlamıştır⁶³¹. Bu açıdan, bavul ticaretini gerçekleştirenler, daha çok Ruslar ve Ukraynalılardır⁶³².

1990'larda özellikle eski Doğu Bloğu ülkelerinden Türkiye'ye gelip bavul ticareti yapan göçmenlerin sayısında düşüş görülmektedir⁶³³. Dolayısıyla hedef ülke olarak Türkiye'ye gelen kaçak göçmenler, düşük nitelikli ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaya başlamıştır⁶³⁴. Bu göçmenler, daha çok ev hizmetleri, eğlence, seks ya da fuhuş, inşaat, tarım, tekstil, restoran ve gıda gibi sektörlerde istihdam edilmektedir⁶³⁵. Bu anlamda, ev hizmetleri ve eğlence sektörlerinde en çok Rus, Moldovalı ve Ukraynalı kadınların yasadışı şekilde çalıştığı görülmektedir⁶³⁶. Erkek göçmenler ise, daha çok inşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde yoğunlaşmaktadır⁶³⁷. Ayrıca, bazı denizcilik işletmelerinde özellikle Ukraynalıların, Doğu Karadeniz bölgesinde çay fabrikalarında başta Ruslar olmak üzere Kafkaslıların, inşaat, tekstil, dokuma, dericilik ve otel gibi sektörlerde özellikle Bulgarlar ve Romenler olmak üzere Balkanlıların ve Polonyalıların çalıştığı görülmektedir⁶³⁸. Buradan hareketle kaçak göçmenler, kayıtdışı ekonomi içerisinde yer almaktadır⁶³⁹.

Bu bağlamda, Türkiye'yi hedef ülke olarak gören kaçak göçmenler, genellikle bir işte çalışma ve gelir elde etme amacı taşımaktadır⁶⁴⁰. Ancak, özellikle Orta ve Doğu Avrupa ve Kafkas ülkelerinde yaşanan siyasal belirsizlikler de, bu ülkelerdeki insanların Türkiye'ye gelmesine neden olmaktadır⁶⁴¹. Bu açıdan, bu tür kaçak göçmenler, daha çok kısa süreli çalışma sonucunda belirli bir geliri elde ettikten sonra ülkelerine geri dönmektedir⁶⁴². Dolayısıyla günümüzde de Balkan, Orta ve

---

⁶³¹ İçduygu, Türkiye'de, s. 34.

⁶³² Ekin, s. 14.

⁶³³ İçduygu, Türkiye'de, s. 36.

⁶³⁴ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 28.

⁶³⁵ İçduygu, Türkiye'de, s. 36.

⁶³⁶ A.k., s. 32.

⁶³⁷ İçduygu ve Toktaş, s. 49.

⁶³⁸ Işığışık, s. 444.

⁶³⁹ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 30.

⁶⁴⁰ Işığışık, s. 445.

⁶⁴¹ Gözlügöl ve diğerleri, Türkiye, s. 1.

⁶⁴² Ekin, s. 14.

Doğu Avrupa ve Kafkas ülkelerinden birçok kaçak göçmen, Türkiye'yi hedef ülke olarak görmektedir ve Türkiye'ye göç etmektedir.

C. Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Boyutu

Türkiye, AB üyesi ülkelere gidebilmek için transit bir nokta olması ve yakın ve uzak ülkelere göre ekonomik ve sosyal yönden daha gelişmiş olması dolayısıyla, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretinin önemli şekilde görüldüğü ülkelerden biridir. Bu anlamda, Türkiye, göçmen kaçakçılığı açısından kaynak, transit ve hedef ülke konumunda bulunmaktadır⁶⁴³.

Türkiye'de göçmen kaçakçılığı, para karşılığı yapılması ve elde edilen gelirin yüksekliği nedeniyle daha da yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de yakalanan göçmen kaçakçıları arasında Türk sayısı fazladır. Ayrıca, Türkiye'de yakalanan diğer göçmen kaçakçıları, Yunanistan, Bulgaristan, Polonya, Rusya, Ukrayna, Gürcistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan, Bangladeş ve benzeri ülkelerdendir. Buradan hareketle Türkiye'de yakalanan yabancı göçmen kaçakçıları, daha çok kaçak göçmenlerin kendi ülkelerinden olduğu görülmektedir⁶⁴⁴.

İlk olarak, Türkiye'nin batısında ya da özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarında⁶⁴⁵ nüfusun yoğun olduğu büyük şehirlerde yoğunlaşan kaçak göçmenlerin, göçmen kaçakçıları tarafından ucuz otellerde ya da daha önceden kiralanan şok adı verilen evlerde kalmaları sağlanmaktadır⁶⁴⁶. Daha sonra, göçmen kaçakçıları, özellikle Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkeleri, Afganistan ve Pakistan gibi diğer Asya ülkeleri, Fas, Mısır ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleri ve Somali ve Moritanya gibi Sahraaltı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen transit amaçlı kaçak göçmenleri, para

---

⁶⁴³ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 63.

⁶⁴⁴ Demir ve Duman, s. 2780.

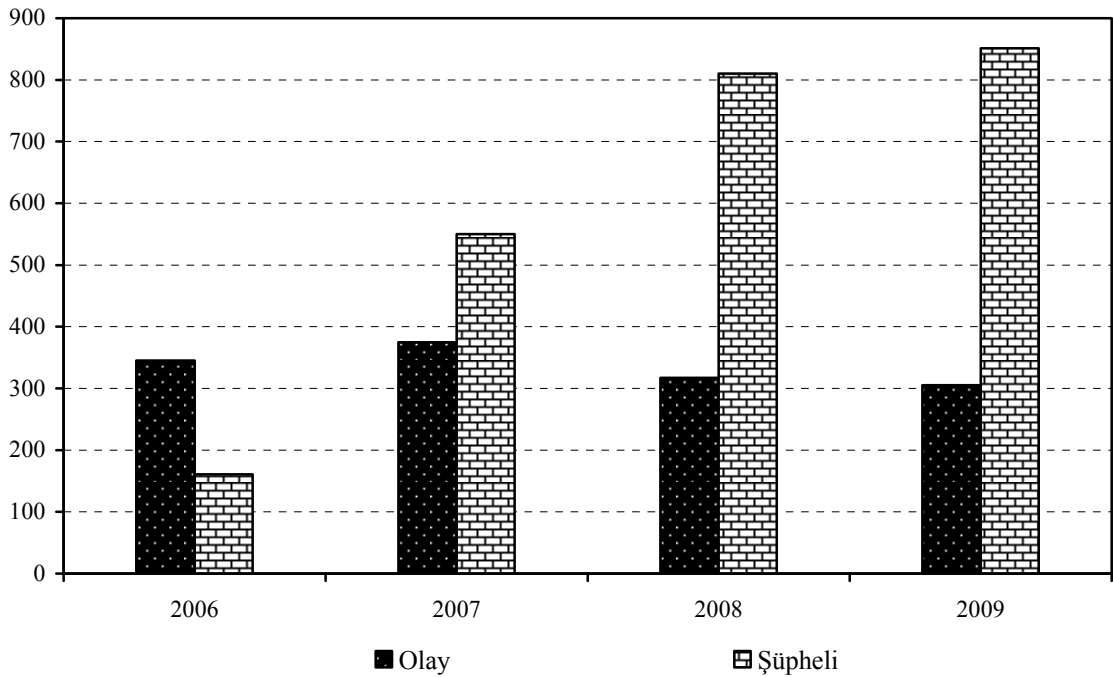
⁶⁴⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2005 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Mart 2006, s. 111.

⁶⁴⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 64.

karşılığında yasadışı yollarla Yunanistan, İtalya, Fransa, Almanya, Hollanda ve İngiltere⁶⁴⁷ gibi AB üyesi ülkelere götürmektedir.

Göçmen kaçakçıları, göçmenleri Türkiye’den AB üyesi ülkelere götürebilmek için farklı yollar izlemektedir. Bu açıdan, göçmen kaçakçıları, kaçak göçmenleri karayoluyla tır ve kamyon gibi araçlar içerisindeki gizli bölümlerde AB üyesi ülkelere ulaştırmaktadır. Yine, kaçak göçmenleri para karşılığında sahte belgelerle kara ve hava sınır kapılarından geçirmektedir. Diğer yandan, özellikle Ege kıyılarından deniz yoluyla kaçak geçişler de gerçekleşmektedir. Ayrıca, son dönemde göçmen kaçakçıları, kaçak göçmenleri deniz yoluyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üzerinden önce Kıbrıs ya da Güney Kıbrıs Rum Kesimi’ne, sonra Yunanistan ve İngiltere’ye götürmektedir⁶⁴⁸.

Şekil 20: Türkiye’de Göçmen Kaçakçılığı Açısından Olay ve Şüpheli Sayıları, 2006-2009

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 67; 2009 Raporu, s. 91.

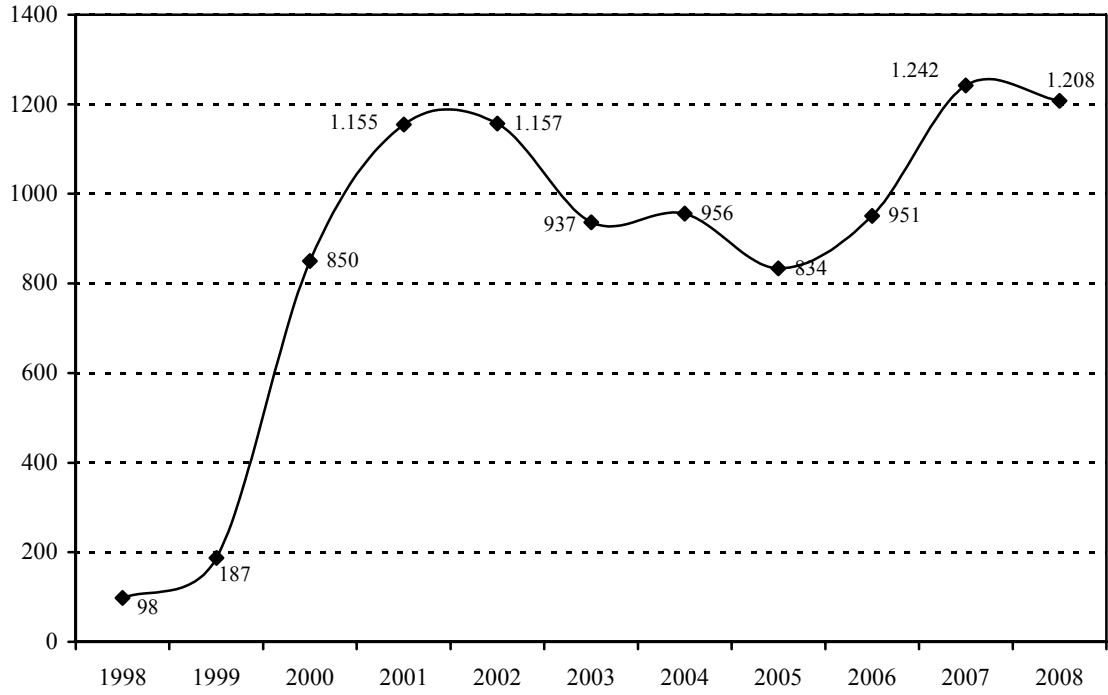
⁶⁴⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2005 Raporu, s. 111.

⁶⁴⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 64.

Bu çerçevede, Türkiye’de göçmen kaçakçılığı olayları, 2007’de artarken, daha sonra düşüşe geçmiştir. Buna karşın, şüphelilerin sayısında sürekli bir artış görülmektedir (Şekil 20). Bu bağlamda, 2007 yılında 21⁶⁴⁹ ve 2008 yılında 317⁶⁵⁰ göçmen kaçakçılığı suç organizasyonu ortaya çıkarılmıştır.

Buradan hareketle Türkiye’de yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı, 1998’den itibaren başlayarak, 2001 ve 2002’ye kadar artmıştır. Daha sonra, bu sayı, 2005’e kadar bir artış ve bir azalış gösterirken, 2007’de 1.242’yle zirveye ulaşmıştır. 2008’de ise, bu sayı, biraz azalmıştır (Şekil 21).

Şekil 21: Türkiye’de Yakalanan Göçmen Kaçakçısı Sayısı, 1998-2008

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009).

⁶⁴⁹ .C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2007 Raporu**, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Şubat 2008, s. 82.

⁶⁵⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 72.

Diğer yandan, deniz yoluyla geçişler, daha çok sürat botları, küçük tekneler ve eski büyük gemilerle sağlanmaktadır⁶⁵¹. Bu anlamda, Türkiye’de kaçak göçmenlerle yakalanan gemi ya da tekne sayısı, 2000’de 17,⁶⁵² 2001’de 19, 2002’de 70, 2003’te 18, 2004’te 12, 2005’te 28, 2006’da 27, 2007’de 51 ve 2008’de 360’dır. Ayrıca, Türkiye’den özellikle İtalya ve Fransa gibi AB üyesi ülkelere ulaştığı anlaşılan gemi veya tekne sayısı, 2001’de 17, 2002’de 2, 2003’te 1 iken, 2004, 2005 ve 2006’da tespit edilememiştir. 2007’de ise, 1 gemi İtalya kıyılarına ulaştığı açıklanmıştır⁶⁵³.

Bu bağlamda, Türkiye’de ilgili güvenlik kurumlarının uyguladıkları politikalar sonucu, göçmen kaçakçılarının güzergahları, Türkiye yerine daha çok Irak-Suriye-Lübnan’ı ifade eden güney rotası ve İran-Kafkaslar-Ukrayna’yı ifade eden kuzey rotası yönüne kaymıştır. Yine, kaçak göçmen taşıyan gemilerin güzergahları, Sri Lanka ve Hindistan gibi Asya ülkelerinden Süveyş Kanalı üzerinden Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya’ya ve Afrika ülkelerinden İtalya ve Fransa’ya kaymıştır⁶⁵⁴.

Bunun yanında, Türkiye, insan ticareti açısından yakın ve uzak ülkelere göre ekonomik ve sosyal yönden daha gelişmiş olması nedeniyle, hedef ülke konumundadır⁶⁵⁵. Bu açıdan, insan tacirleri tarafından, Türkiye’de zorla çalıştırmaya maruz kalan birçok mağdur bulunmaktadır. Buna karşın, Türkiye’de 2007 yılında 12⁶⁵⁶ ve 2008 yılında 24⁶⁵⁷ insan ticareti suç organizasyonu ortaya çıkarılmıştır.

Buradan hareketle Türkiye’de tespit edilen insan ticareti olaylarında yıllar bazında bir azalış söz konusudur. Yine, yakalanan insan taciri sayısı ise, 2006’ya kadar artmış ve daha sonra bir azalış ve bir artış eğilimi göstermektedir. Diğer

---

⁶⁵¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2006 Raporu**, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Mart 2007, s. 105.

⁶⁵² Gözlügül ve diğerleri, Türkiye, s. 8.

⁶⁵³ Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009).

⁶⁵⁴ Gözlügül ve diğerleri, Türkiye, s. 2-3.

⁶⁵⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 64.

⁶⁵⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2007 Raporu, s. 82.

⁶⁵⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2008 Raporu, s. 72.

yandan, insan ticaretine konu olmuş mağdurların sayısı, 2005'e kadar artmış ve daha sonra azalış sürecine girmiştir. Bunun yanında, 2004 yılı haricinde diğer tüm yıllarda, mağdurdan çok insan taciri yakalanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9: Türkiye'de İnsan Ticareti Olaylarının, Yakalanan İnsan Tacirlerinin ve Mağdurların Sayısı, 2004-2009

Yıl	Olay	Tacir	Mağdur
2004	-	227	239
2005	153	379	256
2006	147	422	246
2007	91	308	148
2008	78	248	118
2009	62	301	102

Kaynak: Serbes, s. 2754 (2005 ve 2006 insan ticareti olaylarına ait istatistikler). T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2005 Raporu, s. 116; 2006 Raporu, s. 110; 2007 Raporu, s. 84; 2009 Raporu, s. 93 (Diğer tüm istatistikler).

Türkiye'de yakalanan insan tacirleri, daha çok Türkiye'dendir. Bu anlamda, yakalanan Türk ve yabancı insan tacirlerinin sayısı, 2006'ya kadar artmış ve daha sonra bu sayı düşmüştür (Tablo 10). Ayrıca, Türkiye'de Türklerden başka Rusya, Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Gürcistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Bulgaristan ve Romanya gibi Balkan ülkeleri ve Pakistan gibi Asya ülkelerinden insan tacirleri yakalanmıştır (Şekil 22)⁶⁵⁸.

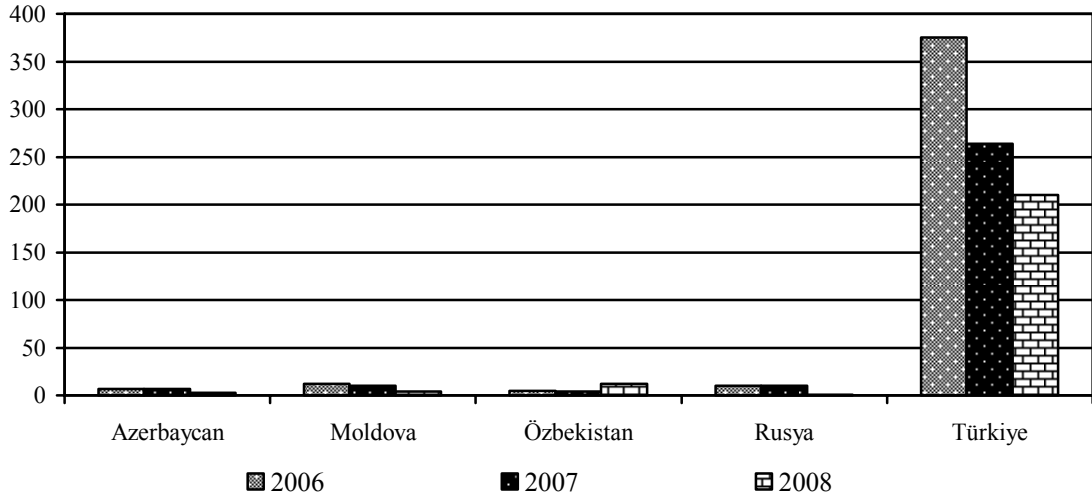
Tablo 10: Türkiye'de Yakalanan İnsan Tacirlerinin Uruklarına Göre Dağılımı, 2005-2008

Yıl	Türk	Yabancı	Toplam
2005	333	46	379
2006	375	57	422
2007	264	44	308
2008	210	38	248

Kaynak: Serbes, s. 2755 (2005 ve 2006 yılına ait istatistikler).; T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2007 Raporu, s. 84; 2008 Raporu, s. 70.

⁶⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2006 Raporu, s. 111; 2007 Raporu, s. 84; 2008 Raporu, s. 70.

Şekil 22: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye’de Yakalanan İnsan Tacirlerinin Sayısı, 2006-2008

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2006 Raporu, s. 111; 2007 Raporu, s. 84; 2008 Raporu, s. 70.

Türkiye’deki insan ticareti mağdurları ise, daha çok Moldova, Rusya, Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Bulgaristan ve Romanya gibi Balkan ülkelerindedir. Ayrıca, Türkiye’de İran gibi Ortadoğu ülkeleri, Endonezya ve Sri Lanka gibi Asya ülkeleri ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkelerinden de insan ticareti mağdurları görülmektedir (Şekil 23)⁶⁵⁹.

Bu bağlamda, Türkiye’de insan ticaretine konu olan mağdurlar, insan tacirleri tarafından özellikle kadınları seks ya da fuhuş gibi sektörlerde ve erkekleri tarım ve hizmetler sektöründe zorla çalıştırılmaktadır⁶⁶⁰. Yine, insan tacirleri tarafından çocuk ticareti yapılmaktadır ve özellikle çocuklar dilendirilicilikle uğraştırılmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de insan ticareti yöntemleri arasında, organ kaçakçılığı da gösterilmektedir⁶⁶¹.

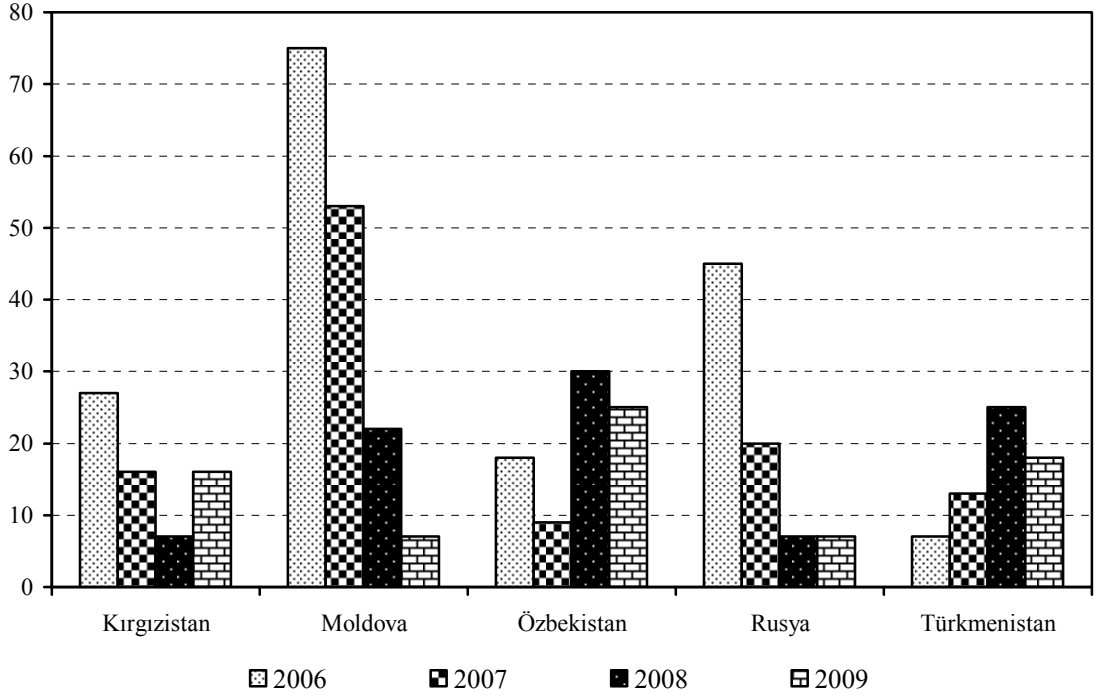
⁶⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2006 Raporu, s. 111; 2007 Raporu, s. 84; 2008 Raporu, s. 70; 2009 Raporu, s. 94.

⁶⁶⁰ Bozatay, s. 2761.

⁶⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözlügül ve diğerleri, Türkiye, s. 15-18.

Şekil 23: Seçilmiş Ülkelerden Türkiye’de Yakalanan İnsan Ticareti Mağdurlarının Sayısı,
2006-2009

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2006 Raporu, s. 111; 2007 Raporu, s. 84; 2008 Raporu, s. 70; 2009 Raporu, s. 94.

Bu açılarından, Türkiye’de bireysel şekilde ve yerel ve uluslararası suç örgütleri tarafından gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi yasadışı yolların önüne geçilmesinde önemli aşamalar kaydedildiği görülmüştür. Ancak, günümüzde de Türkiye’de göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, hem Türkiye’nin coğrafi konumu hem de bu yasadışı yollardan elde edilen gelirin yüksekliği nedeniyle devam etmektedir.

III. TÜRKİYE’DE KAÇAK İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASINA VE YOKSULLUĞA ETKİSİ

A. İstihdam Koşullarındaki Değişim ve İşsizlik

Küreselleşme süreciyle birlikte, Türkiye’de kaçak işgücü göçüne önemli şekilde maruz kalmıştır. Bu çerçevede, özellikle 1990’lardan itibaren, Türkiye işgücü

piyasasında kaçak göçmen işgücü sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye işgücü piyasasındaki istihdam koşullarındaki değişimi beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda, kaçak göçmenler, Türkiye'deki işverenler için ucuz işgücü anlamına gelmektedir. Bu anlamda, Türkiye'deki kaçak göçmenler, fuhuş ya da seks,⁶⁶² eğlence, ev hizmetleri, tekstil, inşaat, otel, lokanta ya da restoran ve gıda gibi sektörlerde yoğunlaşmaktadır⁶⁶³. Diğer bir ifadeyle ikincil veya çevresel işgücü piyasalarında istihdam edilen kaçak göçmenler, emek-yoğun, düşük nitelikli,⁶⁶⁴ düşük ücretli, ağır çalışma koşulları⁶⁶⁵ ve çalışma süresi uzun olan,⁶⁶⁶ sosyal güvencesi olmayan⁶⁶⁷ işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla kaçak göçmenlerin çalıştıkları sektörlerde, işçi devir hızının yüksek olduğu görülmektedir⁶⁶⁸. Bu durum, kaçak göçmenlerin işsizlik riskiyle daha fazla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Buradan hareketle Türkiye'de işgücü piyasasına kaçak göçmen işgücünün girmesiyle, istihdam koşullarında bir değişim gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle Türkiye'deki işverenler tarafından kaçak göçmenler, yerli işgücünün pek istemediği istihdam koşullarında çalıştırılmaktadır⁶⁶⁹. Bu durum, Türkiye'de istihdam sorunlarının artmasını sağlamaktadır.

Diğer yandan, kaçak göçmenler, daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelerde kayıtdışı çalışmaktadır⁶⁷⁰. Ayrıca, kaçak göçmenlerin çalıştıkları sektörlerde, kadınların daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu açıdan, kaçak göçmenler, yerli işgücünün pek tercih etmediği işlerde istihdam edilmektedir. Başka bir ifadeyle kaçak göçmenler, yerli işgücünün pek yoğunlaşmadığı geçici, kısa süreli ya da mevsimlik işlerde çalışmaktadır⁶⁷¹. Bu anlamda, kaçak göçmen işgücünün yerli işgücünün yaşadığı işsizlik sorununa katkısı düşük seviyede kalmaktadır. Bunun

---

⁶⁶² İbrahim Kaya, Country Report Turkey/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008,

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_turkey_final_2.pdf, (21.03.2010), s. 41.

⁶⁶³ İçduygu, Türkiye'de, s. 64.

⁶⁶⁴ Gökbayrak, Uluslararası, s. 23.

⁶⁶⁵ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 30.

⁶⁶⁶ Yılmaz, s.5.

⁶⁶⁷ Lordoğlu, Türkiye'deki, s. 28.

⁶⁶⁸ A.k., s. 30.

⁶⁶⁹ Gençler, Yabancı, s. 39.

⁶⁷⁰ Lordoğlu, Yabancıların, s. 33.

⁶⁷¹ İçduygu, Türkiye'de, s. 69.

yanında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin işçilik maliyetlerine ve ekonomik büyüme eğilimlerine karşı duyarlı olmaları ve yapıları gereği yeni istihdam yaratmalarının sınırlılığı gibi durumlar, kaçak göçmen işgücünün Türkiye genelindeki işsizliğe sınırlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır⁶⁷².

Bu çerçevede, Türkiye’de kaçak göçmenler, yerli işgücünün pek tercih etmediği ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan ve benzeri özelliklerdeki işlerde kayıtdışı çalışmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de istihdam koşullarının değiştiği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle yerli işgücünün çoğu zaman kabul etmediği bu ağır istihdam koşullarında çalışan kaçak göçmen işgücünün genel işsizliğe az da olsa etkisi söz konusudur.

B. Kayıtdışılığın Artması

Küreselleşmeyle birlikte, Türkiye’de kayıtdışı ekonomi büyüme sürecine girmiştir⁶⁷³. Bu bağlamda, özellikle 1980’li yıllarda Türkiye’ye göç etmeye başlayan kaçak göçmenler, kayıtdışı ekonomi içerisinde yer almaktadır. Diğer yandan, 1990’lı yıllarda kaçak göçmen işgücünün daha da artmasıyla birlikte, kayıtdışı istihdam önemli şekilde büyümeye başlamıştır⁶⁷⁴.

Bu çerçevede, Türkiye’de işverenlerin ucuz işgücüne olan talepleri, kaçak göçmen işgücünün kayıtdışı istihdam edilmesine neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle kaçak göçmen işgücü, kayıtdışı ekonomiden beslenmektedir⁶⁷⁵. Bu bağlamda, ev hizmetleri, tekstil, otel, restoran ya da lokanta, eğlence, inşaat, tarım ve imalat sanayi gibi düşük nitelikli iş kollarında kayıtdışı istihdam edilmektedir⁶⁷⁶. Bu anlamda, kaçak göçmenler, denetimin yoğun olmadığı sektörlerde çalışmaktadır⁶⁷⁷. Dolayısıyla kayıtdışı ekonomi içerisindeki kaçak göçmenler, sosyal güvenceden ve sosyal korumadan yoksundur. Buradan hareketle Türkiye’de kaçak göçmenler, kayıtdışı olmalarından dolayı, yasaların koruyuculuğundan yararlanamamaktadır⁶⁷⁸.

---

⁶⁷² İçduygu, Türkiye’de, s. 67.

⁶⁷³ A.k., s. 61.

⁶⁷⁴ Işığışık, s. 443.

⁶⁷⁵ A.k., s. 447.

⁶⁷⁶ Lordoğlu, Türkiye’deki, s. 27.

⁶⁷⁷ Kutal, s. 40.

⁶⁷⁸ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kayıt Dışı, s. 38-39.

Bu açılardan, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde kaçak göçmenlerin kayıtdışı çalıştırılmaları nedeniyle, işverenler tarafından çalışma koşulları ağırlaştırılmış, çalışma saatleri yasalara aykırı şekilde uzatılmış ve ücretler önemli şekilde düşürülmüştür⁶⁷⁹. Bu durum, kaçak göçmenlerin ekonomik ve sosyal haklardan yararlanamamaları anlamına gelmektedir.

Diğer yandan, devlet de, kaçak göçmenlerin kayıtdışı çalıştırılmalarından dolayı önemli vergi kayıplarına uğramaktadır⁶⁸⁰. Buradan hareketle Türkiye’de kaçak göçmenlerin kayıtdışı istihdamının engellenmesi için, işverenlere idari para cezası verilmektedir⁶⁸¹. Ancak, bu durumu denetleyecek kurumlar arasında bilgi akışını sağlayacak ortak veri tabanı yokluğu ve koordinasyonsuzluğun olması önemli bir sorundur⁶⁸². Bu açıdan, Türkiye’de etkin bir denetimin gerçekleşmediği görülmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye’ye gerçekleşen kaçak göçmen işgücü, kayıtdışı ekonomi içerisinde beslenmektedir⁶⁸³. Dolayısıyla Türkiye’de kayıtdışılığın önemli şekilde kurumsallaştığı⁶⁸⁴ ve güçlendiği görülmektedir.

C. Artan Ayrımcılık ve Eşitsizlik

Kaçak göçmenler, Türkiye’de özellikle kayıtdışı olmalarından dolayı, birçok haktan mahrum kalmaktadır⁶⁸⁵. Bu anlamda, kaçak göçmenlerin bu haklardan yoksun olmaları, Türkiye’deki işverenlere cazip gelmektedir. Buradan hareketle Türkiye’de özellikle bir işte çalışan kaçak göçmenlere karşı ayrımcılıklar ve eşitsizlikler artmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye’de kaçak göçmenler, kayıtdışı ekonomi içerisinde yer almaktadır⁶⁸⁶. Dolayısıyla kaçak göçmenler, ev hizmetleri, eğlence, seks ya da fuhuş, tekstil, inşaat, otel, restoran ve gıda gibi sektörlerde kayıtdışı istihdam

---

⁶⁷⁹ Ekin, s. 13.

⁶⁸⁰ Kutal, s. 40.

⁶⁸¹ Kıral, Türkiye’nin, s. 72.

⁶⁸² Kıral, Avrupa Birliği, s. 89.

⁶⁸³ İçduygu, Türkiye’de, s. 68.

⁶⁸⁴ A.k., s. 68.

⁶⁸⁵ Işığışık, s. 447.

⁶⁸⁶ Gençler, Yabancı, s. 40.

edilmektedir⁶⁸⁷. Bu açıdan, kaçak göçmenler, ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaktadır⁶⁸⁸. Bu çerçevede, kaçak göçmenler, yasadışı olarak çalıştıklarından, hiçbir yasadan yararlanamamakta ve iş kazası, hastalık ve benzeri durumlara karşı tüm sosyal güvencelerden mahrum bırakılmaktadır⁶⁸⁹. Bu anlamda, kaçak göçmenlerin çalışma koşulları daha da ağırlaşmaktadır.

Yine, kaçak göçmenlerin yerli işçilere göre, işsizlik riskiyle karşılaşmaları daha yüksek bir olasılık taşımaktadır⁶⁹⁰. Bu bağlamda, Türkiye’de kayıtdışı çalışan kaçak göçmenler, hiçbir yasanın koruyuculuğundan yararlanamamaktadır⁶⁹¹. Dolayısıyla kaçak göçmenler, işsizlikle her an karşı karşıya kalabilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de kaçak göçmenler, işsizlik konusunda da ayrımcılık ve eşitsizliğe uğramaktadır⁶⁹².

Diğer yandan, kaçak göçmenler, işsizlik düzeylerinin yüksek olması açısından, ücretler konusunda da ayrımcılık ve eşitsizliğe uğramaktadır⁶⁹³. Bu anlamda, Türkiye’de çalışma izni olmayan kaçak göçmenler, yerli işçilere göre daha düşük ücretlere çalıştırılmaktadır. Buradan hareketle kaçak göçmenler, Türkiye’deki işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülmelerinden dolayı tercih edilmektedir⁶⁹⁴. Bu açıdan, bu durum, kaçak göçmenlerin ücretlerini düşürücü bir etki yaratmaktadır.

Ayrıca, kaçak göçmenler, kayıtdışı olmalarından dolayı Türkiye’nin yasalarından yararlanamamaktadır. Bu açıdan, kaçak göçmenler, sendikal haklardan da mahrum kalmaktadır⁶⁹⁵. Bu anlamda, Türkiye’de kaçak göçmenlerin kendi haklarını savunacağı hiçbir alanın olmadığı da açıktır. Bu durum, kaçak göçmenlerin her türlü haktan yoksun olmalarına ya da istismara uğramalarına neden olmaktadır⁶⁹⁶.

---

⁶⁸⁷ İçduygu, Türkiye’de, s. 44.

⁶⁸⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, s. 84.

⁶⁸⁹ Işığışok, s. 447.

⁶⁹⁰ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁶⁹¹ Devlet Planlama Teşkilatı, s. 84.

⁶⁹² Gündoğan ve Biçerli, s. 130.

⁶⁹³ Temiz, Sürecinde, s. 57.

⁶⁹⁴ Gençler, Yabancı, s. 40.

⁶⁹⁵ Işığışok, s. 447.

⁶⁹⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, s. 84.

Diğer bir ifadeyle bu durum, kaçak göçmenlerin her konuda ayrımcılığa ve eşitsizliğe uğramalarına yol açmaktadır.

Bunun yanında, Türkiye’de kaçak göçmenler arasında kadınlar, cinsiyet açısından da ayrımcılığa uğramaktadır. Bu bağlamda, kaçak göçmenlerin her türlü ayrımcılığa ve eşitsizliğe uğramakta olduğu görünen bir durumdur. Ancak, kaçak göçmenler arasında kadınlar, çalıştıkları ev hizmetleri gibi sektörlerde daha ucuz işgücü olmaları ve işgücü hiyerarşisi içerisinde en alt seviyelerde olmaları gibi nedenlerle işverenler için daha caziptir⁶⁹⁷. Bu çerçevede, kaçak göçmenler arasında kadınların, cinsiyet ayrımcılığına uğradığı da görülmektedir.

Buradan hareketle Türkiye işgücü piyasasında kaçak göçmenler, her türlü konuda ayrımcılık ve eşitsizliğe uğramaktadır. Bu durum, kaçak göçmenlerin sosyal dışlanma ve yoksullaşmayla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır⁶⁹⁸.

D. Yoksulluğun Artması

Küreselleşme süreciyle birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin birbirleriyle küresel şekilde eklemlenmesiyle bu ülkeler arasında gelir eşitsizliği ve yoksulluk artmıştır. Ayrıca, ithal ikameci modelin terk edilmesi sonucu işsizliğin ve yoksulluğun arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bir gelişmekte olan ülke olan Türkiye, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun arttığı ülkelerden biridir. Bu bağlamda, Türkiye’de daha çok düşük nitelikli işlerde çalışan kaçak göçmenler, yoksulluktan önemli şekilde etkilenmektedir. Diğer yandan, 1990’lı ve 2000’li yıllarda Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerle de, düşük nitelikli işlerde çalışan göçmenlerin çoğu, daha da yoksullaşmaktadır⁶⁹⁹.

Buradan hareketle göç ile yoksulluk birbirlerini etkilemektedir. Bu anlamda, göç, yoksulluk gerekçesiyle gerçekleşirken, yoksulluk ise göç sonucunda ortaya çıkabilmektedir.⁷⁰⁰ Dolayısıyla kaçak göçmenler, kendi ülkelerindeki yoksulluk nedeniyle Türkiye’ye göç etmektedir. Ancak, Türkiye’de çalışan kaçak göçmenler, çok düşük ücretlere çalışmaları ya da kısa süre içerisinde işsiz kalmaları sonucunda

⁶⁹⁷ İçduygu, Türkiye’de, s. 44.

⁶⁹⁸ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁶⁹⁹ A.k., s. 49.

⁷⁰⁰ A.k., s. 49.

da yoksul kalmaktadır. Bu açıdan, düşük nitelikli bir işte çalışan kaçak göçmenlerin çoğu, çalışan yoksuldur.

Bu çerçevede, kaçak göçmenler, Türkiye’de ikincil ya da çevresel işgücü piyasalarında çalışmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de kaçak göçmenler, düşük nitelikli,⁷⁰¹ düşük ücretli, emek-yoğun, sosyal güvenceden ve sosyal korumadan yoksun,⁷⁰² ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan⁷⁰³ işlerde istihdam edilmektedir. Dolayısıyla kaçak göçmenler, kayıtdışı ekonomi içerisinde önemli şekilde yer bulmaktadır.⁷⁰⁴ Diğer yandan, Türkiye işgücü piyasasında kaçak göçmenler, özellikle çalışma koşulları,⁷⁰⁵ işsizlik riski⁷⁰⁶ ve ücret⁷⁰⁷ açısından yerli işgücüne göre daha dezavantajlı konumdadır. Dolayısıyla kaçak göçmenler, Türkiye işgücü piyasasında ayrımcılığa ve eşitsizliğe uğramaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye işgücü piyasasındaki istihdam koşullarındaki değişim, işsizliğin artması, kayıtdışılığın artması, artan ayrımcılık ve eşitsizlikler açısından en kötü şekilde etkilenen grup, kaçak göçmenlerdir. Bu anlamda, Türkiye’de kaçak göçmenler, sosyal yapıdan dışlanmakta ve yoksullaşmaktadır.

---

⁷⁰¹ Sapancı, s. 104.

⁷⁰² Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁷⁰³ Yılmaz, s. 5.

⁷⁰⁴ Gençler, Yabancı, s. 40.

⁷⁰⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, s. 84.

⁷⁰⁶ Temiz, Sürecinde, s. 58.

⁷⁰⁷ A.k., s. 57.

SONUÇ

1970'lerin başlarında görülen ekonomik bunalım sonucu, AB üyesi ülkeler tarafından göçmen alımı durdurulmuştur. Diğer bir ifadeyle AB üyesi ülkeler tarafından kısıtlayıcı göç politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla AB üyesi ülkelere yönelen göçmenlerin yasal şekilde hareket etmeleri sınırlanmıştır. Bu açıdan, göçmenler, yasadışı şekilde AB üyesi ülkelere göç etmeye başlamıştır.

Bunun üzerine, özellikle 1980'lerde başlayan küreselleşme süreciyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin birbirine eklendiği bir ortam doğmuştur. Bu anlamda, yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşırken, zenginlik ve refah ise, gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla dünya üzerinde göç, gelişmekte olan ülkelerin ya da üçüncü dünya ülkelerinin yoğun olduğu Güney ve Doğu'dan gelişmiş ülkelerin yoğun olduğu Kuzey ve Batı'ya yönelik gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum, AB üyesi ülkeler tarafından uygulanan kısıtlayıcı göç politikalarıyla da birleşince, bu ülkelere yoğun bir kaçak işgücü göçü dalgası gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerde insanlar, işsiz kalmakta ya da bir işte çalışsa bile elde ettiği gelire temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaktadır. Ayrıca, bu ülkelerde kişiler, insan onuruna yakışmayacak şekilde ağır çalışma koşullarında, çok uzun sürelerle ve düşük ücretlere çalışmaktadır. Diğer yandan, kaçak göçmenler, AB üyesi ülkelerdeki işverenler tarafından ucuz işgücü olarak görülmektedir. Dolayısıyla kaçak göçmen işgücü, AB'deki işverenler için caziptir.

Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından dayatılan yapısal uyum politikalarının etkisiyle istihdam alanları daraltılmış, işsizlik artmış, ücretler düşmüş, borç yükü artmış ve ekonomik büyüme düşmüştür. Buradan hareketle bu ülkelerde ihracatın azalması, ithalatın artması, yüksek ödemeler dengesi açığı, dış borç servisinin hızla genişlemesi ve yoksulluğun artması gibi nedenler, AB üyesi ülkelere kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. Diğer yandan, işsizlik baskısını azaltmak, göç eden işçilerin ek maliyetlerinden kurtulmak, göçlerle milli gelirin daha az kişiye paylaştırılarak kişi başına milli geliri arttırmak, göçlerle birlikte daha sonra ülkeye

girecek önemli döviz girdisinin sağlanmasıyla ödemeler dengesine olumlu bir etki yaratmak için gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde kaçak işgücü göçünü destekleyen politikalar üretilmektedir. Bunun yanında, AB üyesi ülkeler tarafından kısıtlayıcı göç politikaları uygulansa da, bu ülkelerde kaçak işgücü göçünü ve kaçak istihdamı kolaylaştırıcı politikalar görülmektedir. Bu durumun nedeni, AB'deki işverenlerin çoğunun ucuz işgücüne olan taleplerinden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde ya da üçüncü dünya ülkelerinde yaşam standartlarının düşük olması açısından insanlar, göç etmek zorunda kalmaktadır. Buna karşın, AB üyesi ülkelerde göçmenlere verilen sosyal haklar ve yaşam standartlarının yüksek olması, bu ülkelere kaçak işgücü göçünü şiddetlendirmektedir. Ayrıca, sosyal ilişkiler ağı bağlamında AB üyesi ülkelere daha önceden gitmiş olan göçmenler, yakınlarını ve arkadaşlarını bu ülkelere kaçak şekilde sokmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde veya üçüncü dünya ülkelerinde siyasal belirsizlikler ve savaşlar da, kaçak işgücü göçünü körüklemektedir. Diğer yandan, AB üyesi ülkelerinin uyguladıkları devlet politikalarının kararlı olmaması ya da gevşek olması, kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. Yine, AB'nin bölgesel ekonomik bütünleşme içerisinde üye ülkelerin refah düzeyinin yükseltilmesi, kaçak işgücü göçünü şiddetlendirmektedir. Bunun yanında, çevresel felaketler de, kaçak işgücü göçüne etki etmektedir.

AB üyesi ülkeler, kaçak işgücü göçüne en yoğun şekilde maruz kalan ülkelerin başında gelmektedir. AB üyesi olan Batı Avrupa ve Kuzey Avrupa ülkeleri hedef ülke konumundadır. Öte yandan, AB üyesi olan Orta ve Doğu Avrupa ve Güney Avrupa ülkeleri, hem transit hem de hedef ülke özellikleri taşımaktadır. Bu açıdan, gelişmekte olan ülkelere ya da üçüncü dünya ülkelerine yakınlığı ve Akdeniz'e kıyısı olması dolayısıyla diğer AB üyesi ülkelere göre Güney Avrupa ülkeleri daha çok kaçak işgücü göçüyle karşılaşmaktadır. Kuzey Avrupa ülkelerinin kaynak ülkelerin çoğuna uzak olması ve kaçak işgücü göçüne ve kaçak istihdama karşı sıkı politikalar uygulaması gibi nedenlerle bu ülkeler, diğer AB üyesi ülkelere göre daha az göç almaktadır. Bu açıdan, AB üyesi olan Kuzey Avrupa ülkeleri, daha

çok AB üyesi olmayan komşu ülkeleri ve diğer yakın ülkelerden göç almaktadır. Bu çerçevede, AB üyesi ülkeler daha çok Balkan, eski Doğu Bloğu, Kafkas, Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden kaçak göçmen akımıyla karşılaşmaktadır.

Türkiye’de ise, komşu, diğer yakın ve uzak ülkelerdeki yaşam standartlarının düşüklüğü ve siyasal belirsizlikler gibi faktörler, kaçak işgücü göçünü etkilemektedir. Ayrıca, jeopolitik konumu açısından Türkiye’nin Asya, Avrupa ve Afrika arasında köprü vazifesi görmesi ve önemli deniz yollarına sahip olması, Türkiye’ye olan kaçak işgücü göçünü arttırmaktadır. Yine, AB üyesi ülkelerin uyguladıkları sıkı sınır politikaları, kaçak işgücü göçünü Türkiye gibi transit ülkelere kaydırmaktadır. Bu anlamda, daha çok Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenlerin AB üyesi ülkelere ulaşabilmeleri için Türkiye, önemli bir transit ülkedir. Diğer yandan, genellikle Balkan, eski Doğu Bloğu ve Kafkas ülkelerinden gelen kaçak göçmenler, Türkiye’ye hedef ülke olarak görmektedir. Bu açılarından, Türkiye, kaynak, transit ve hedef ülke özellikleri taşımaktadır.

AB üyesi ülkelere ve Türkiye’ye gelen kaçak göçmenler, genellikle düşük nitelikli, düşük ücretli, ağır çalışma koşulları ve çalışma süresi uzun olan işlerde istihdam edilmektedir. Bu bağlamda, kaçak göçmenler, inşaat, tekstil, ev hizmetleri, fuhuş, otel, restoran, gıda ve imalat sanayi gibi sektörlerde kayıtdışı olarak çalışmaktadır. Dolayısıyla sosyal korumadan ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışan kaçak göçmenlerle birlikte istihdam sorunları artmakta ve istihdam koşulları değişmektedir. Ayrıca, AB üyesi ülkelerde kaçak göçmenlerin yerli işgücünün pek tercih etmediği işlerde çalışmaları dolayısıyla kaçak işgücü göçü, işsizliğe kısmen etki etmektedir. Yine, Türkiye’de kaçak göçmenlerin yerli işgücünün pek yoğunlaşmadığı geçici, kısa süreli veya mevsimlik işlerde çalışmaları nedeniyle kaçak işgücü göçü, işsizliği kısmen arttırmaktadır. Bunun yanında, kaçak göçmen işgücünün çalıştığı küçük ve orta ölçekli işletmelerin işçilik maliyetlerine ve ekonomik büyüme eğilimlerine karşı duyarlı olmaları ve yapıları gereği yeni istihdam yaratmalarının sınırlılığı gibi gerekçeler de, kaçak işgücü göçünün işsizliği sınırlı şekilde arttırdığını göstermektedir. Öte yandan, AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de kaçak göçmenler, birçok konuda ayrımcılık ve eşitsizlikle karşı karşıya kalmaktadır. Bu anlamda, AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de kaçak göçmenler, yerli

işgücüne göre daha ağır çalışma koşullarında, uzun sürelerde ve düşük ücretlere çalışmaktadır. Dahası, kaçak göçmenlerin yerli işgücüne oranla işsizlikle karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Buradan hareketle özellikle yoksulluk ve benzeri nedenlerle kendi ülkelerinden göç eden kaçak göçmenler, gittikleri AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de yeniden yoksullaşma ve sosyal dışlanma riskiyle karşılaşmaktadır. Bu açılardan, kaçak göçmenler, kendi ülkelerine göre daha iyi yaşam standartlarının var olduğu düşüncesiyle gittikleri AB üyesi ülkelerde ve Türkiye’de genellikle umduklarını bulamamaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR*

AKGEYİK, Tekin, YAVUZ, Arif, ERSÖZ, Halis Yunus, ÖZDEMİR, Süleyman ve ŞENOCAK, Hasan, İstanbul'da Enformel Sektör: İşportacılar: Eminönü İlçesinde Bir Alan Araştırması. Erguvan Yayınevi, İstanbul, 2004.

ALTINIŞIK, Çiğdem ve YILDIRIM, Mehmet Şahin, Mülteci Haklarının Korunması. Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002.

ATLI, Akif, "Türkiye'yi Daha Kaç Göç Dalgası Bekliyor?", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 119-121.

AWAD, Ibrahim, The global economic crisis and migrant workers: Impact and response. International Labour Organization, Second Edition, Geneva, 2009, http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/global_crisis2.pdf, (06.04.2010).

BEŞPINAR, Umut ve ÇELİK, Kezban, "İnsan Ticaretinin Görünen Yüzü: Türkiye'de Farklı Sosyal Aktörlerin Seks Ticaretine Bakışı", Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2789-2800.

BMMYK, Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler. BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara, 1998.

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, İltica ve Göç Mevzuatı. İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi Yayını, Ankara, 2005.

---

* Dipnotlarda kullanılan kısaltmalar koyu renk dizilmiştir.

BMMYK Türkiye Temsilciliği, Dünya Mültecilerinin Durumu 1997–98: Bir İnsanlık Sorunu. BMMYK Yayını, Ankara, 1997.

BOZATAY, Şenez Anbarlı, “İnsan Ticaretinde Dezavantajlı Gruplar: Kadın ve Çocuk Ticareti”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildirileri/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2761-2773.

CASTLES, Stephen ve MILLER, Mark J., Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

CLANDESTINO Project, Final Report/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Across Europe. ELIAMEP, Project No. CIS8-044103, 23 November 2009,

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/03/clandestino-final-report_-_november-2009.pdf, (01.04.2010).

COURAU, Henri, Country Report France/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. (Çev. Francesca Broersma) Report for the European Research Project CLANDESTINO, January 2009, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_france_final_2.pdf, (09.10.2009).

CYRUS, Norbert, Country Report Germany/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009),

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_germany_final_2.pdf, (08.03.2010).

ÇİÇEKLİ, Bülent, “Yasa Dışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye”, Polis Bilimleri Dergisi. C. 7, 2005, s. 43-57.

DEMİR, Nesrin, Avrupa Birliği Parlamentosu. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

DEMİR, Oğuzhan Ömer ve DUMAN, Ali, “Uluslararası Göç ve Suç Kesiminde Karşılaştırmalı Örnekler ve Türkiye”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2774-2788.

DEMİRBAŞ, Erkan, “Mültecilerin Hedef Ülke Seçiminde Etkili Olan Faktörler: 1997-2007 Avrupa Birliği Örneği”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2826-2834.

Devlet Planlama Teşkilatı, “İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Yurt Dışında Yaşayan Türkler Alt Komisyonu Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 2001, <http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/oik650.pdf>, (18.10.2009).

DINAN, Desmond (Edt.), Avrupa Birliği Ansiklopedisi. (Çev. Hale Akay) Kitap Yayınevi, C. 1, İstanbul, 2005.

DIVINSKY, Boris, Country Report Slovac Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_slovak-rep_final3.pdf, (08.03.2010).

DRBOHLAV, Dusan ve LACHMANOVA, Lenka, Country Report The Czech Republic/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (revised September 2009),

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_czech-rep_final_3.pdf, (08.03.2010).

DUMONT, Jean-Christophe, A Profile of Immigrant Populations in the 21th Century. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Paris, 2008.

EKİN, Nusret, “Küreselleşmenin İki Yüzü: İstenmeyen “Kaçak Göçmenler”-“Davetli Bilgi İşçileri””, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17, Sa: 2, Kasım 2001, s. 12-20.

Emniyet Genel Müdürlüğü, “Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı”, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, (10.10.2009).

ERDEM, Ziya ve ŞAHİN, Levent, “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”, Kamu-İş Dergisi. C. 10, Sa: 2, 2008, s. 43-78.

ERDOĞAN, Seçil, “İngiltere’de Yaşayan Türk Sığınmacılar, Sığınma Arayanlar İltica Etme Nedenleri ve Karşılaştıkları Güçlükler”, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/serdogan.pdf>, (10.10.2009).

ERDUT, Zeki, “Enformel İstihdamın Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri”, Çalışma ve Toplum Dergisi. C. 12, No. 1, 2007, s. 53–82.

FASANI, Francesco, Country Report Italy/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (revised August 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_italy_final_3.pdf, (09.03.2010).

FIRAT, Ahmet, “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/gmgoc.pdf>, (09.10.2009).

FUTO, Peter, Country Report Hungary/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_hungary_final_3.pdf, (08.03.2010).

GENÇLER, Ayhan, “**Yabancı** Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17, Sa: 3, Şubat 2002, s. 28-46.

GENÇLER, Ayhan, “**Avrupa** Birliği’nin Göç Politikası”, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Turan Yazgan’a Armağan) 49. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2006, s. 173-198.

GENÇLER, Ayhan, “Büyüyen **Yasadışı** Göç Sorunu ve Türkiye”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 3, Sa: 1, Edirne, 2004, s. 174-181.

GENÇLER, Ayhan, “**Almanya**’nın Göçmen Politikalarında Yeni Yönelişler”, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi (Prof. Dr. Kamil TURAN’a Armağan). C. 7, Sa: 2, 2003, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7221.pdf>, (09.10.2009).

GONZALEZ-ENRIQUEZ, Carmen, Country Report Spain/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, January 2009, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_spain_final_2.pdf, (08.03.2010).

GÖKBAYRAK, Şenay, “**Uluslararası** Göçler ve Kadın Emeği”, Çalışma Ortamı Dergisi. Sa: 86, Mayıs-Haziran 2006, s. 22-25.

GÖKBAYRAK, Şenay, “**Göçmen** Grupların Sosyal Hakları”, Çalışma Ortamı Dergisi. Sa: 89, Kasım-Aralık 2006, s. 10-11.

GÖNÜLLÜ, Müzeyyen, “Dış Göç”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sa: 1, Denizli, 1996, s. 94-106.

GÖZLÜGÖL, Said Vakkas, OĞUZ, Kadir, KURUM, Mehmet, ŞANLI, Hasan Tolga ve KOÇ, Kadir, “**Göçmen** Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Araştırma Raporları, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/gocmen/gocmen_kacak.pdf, (09.10.2009).

GÖZLÜGÖL, Said Vakkas, OĞUZ, Kadir, KURUM, Mehmet, ŞANLI, Hasan Tolga ve KOÇ, Kadir, “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretinde **Türkiye**”, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Araştırma Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Araştırma Raporları, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/gocmen/gk_turkiye.pdf, (09.10.2009)

GUMPEL, Werner, “Avrupa’ya Legal ve İlegal Göçün Yarattığı Sorunlar”, Sosyal Siyaset Konferansları 46. Kitap. (Çev. Alpay Hekimler), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2003, s. 175-183.

GÜMÜŞ, Mahir ve KARA, Canan Öykü Dönmez, “İnsan Hakları Bağlamında Türkiye’de Sığınmacıların Yerleşimi ve Konut Sorunları”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2835-2853.

GÜNAL, Pınar, “Türkiye’de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Yardımlar”, Dayanışma Dergisi. C. 1, Sa: 1, Ankara, Ekim-Aralık 2008, s. 73-77.

GÜNDOĞAN, Naci ve BİÇERLİ, M. Kemal, Çalışma Ekonomisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004.

IGLICKA, Krystyna ve GMAJ, Kataryzna, Country Report Poland/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_poland_final_2.pdf, (08.03.2010).

İŞİĞİÇOK, Özlem, “Küresel Gerçeklerle Türkiye’de Yabancı Kaçak İşçi Sorunu: Boyutları ve Sonuçları”, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan) 50. Kitap. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 435-453.

İÇDUYGU, Ahmet, **Türkiye–Avrupa Birliği** İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları, İstanbul, 2006.

İÇDUYGU, Ahmet, “**Avrupa** ile “İnsan Bağı”: Yirmibirinci Yüzyıl Başında Türkiye, Avrupa ve Uluslararası Göç”, Voyvoda Caddesi Toplantıları 2006-2007. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 4 Nisan 2007, http://www.obarsiv.com/pdf/ahmet_icduygu.pdf, (09.10.2009).

İÇDUYGU, Ahmet, **Türkiye’de** Kaçak Göç. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No. 65, İstanbul, 2004.

İÇDUYGU, Ahmet, “**Rethinking** irregular migration in Turkey: Some Demographic and Economic Reflections”, Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Analytic and Synthetic Notes-Irregular Migration Series-Demographic and Economic Module. CARIM-AS, No. 2008/72, 2008, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/10117/1/CARIM_AS%26N_2008_72.pdf, (18.03.2010).

İÇDUYGU, Ahmet, “Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns and Issues”, Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Research Reports. CARIM-RR, No. 2005/04, 2005, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/6277/1/CARIM-RR_2005_04.pdf, (22.08.2010).

İÇDUYGU, Ahmet ve TOKTAŞ, Şule, Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar. Türkiye Bilim Akademisi Raporları, Sa: 12, Ankara, 2005.

İktisadi Kalkınma Vakfı, Ortak Pazar’da Türkiye. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1971.

JEAN, Sebastien, CAUSA, Orsetta, JIMENEZ, Miguel ve WANNER, Isabelle, “Migration in OECD countries: Labour Market Impact and Integration Issues”, OECD Economics Department Working Papers. OECD Economics Department, No. 562, 2007

KAPLAN, Yavuz, “Avrupa Birliğinin İltica Taleplerinin Kabulü ve Yetki Konusuna İlişkin Yeni Standartları”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi. C. VIII, Sa: 1-2, Erzincan, 2004, s. 477-496.

KARAÇAY, Ayşem Biriz, “Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye’nin Uygulamaları”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 302-313.

KAYA, İbrahim, Country Report Turkey/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008, http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_turkey_final_2.pdf, (21.03.2010).

KIRAL, Halis, “**Türkiye’nin** Yabancı Personel İstihdamı Politikasının Değerlendirilmesi”, Bütçe Dünyası Dergisi. C. 2, Sa: 24, Kış 2007, s. 63-74.

KIRAL, Halis, “**Avrupa Birliği** Ülkelerinde ve Ülkemizde Yabancı Kaçak İşçilikle Mücadelede Alınan Önlemler”, Bütçe Dünyası Dergisi. C. 3, Sa: 28, Kış 2008, s. 82-91.

KIRLI, Özlem, “Yasadışı Göç Sorunu”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildirileri/On Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2817-2825.

KİRİŞÇİ, Kemal, “Managing Irregular Migration in Turkey: a political-bureaucratic Perspective”, Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration (CARIM) Analytic and Syntetic Notes-Irregular Migration Series-Socio-Political Module. CARIM-AS, No. 2008/61, 2008, http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/10106/1/CARIM_AS%26N_2008_61.pdf, (23.03.2010).

KOLUKIRIK, Suat, “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 8, Sa: 1, 2009, s. 1-20.

KRALER, Albert, REICHEL, David ve HOLLOMEY, Christina, Country Report Austria/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008 (updated&revised October 2009),

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_austria_final_2.pdf, (08.03.2010).

KURTULUŞ, Berrak, “Batı Avrupa’da İçe-Göçü Önleyici Politikalar”, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan. Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, No. 38, Ankara, 2000, s. 169-176.

LORDOĞLU, Kuvvet. “**Türkiye’deki** Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, Çalışma ve Toplum Dergisi. C. 14, No. 3, 2007, s. 11-31.

LORDOĞLU, Kuvvet, “Türkiye’de **Yabancıların** Kaçak Çalışmaları ve Bağlantılı Sorunlar Üzerine Tartışma”, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 17-18, Sa: 6-1, Kasım 2002 / Şubat 2003, s. 31-37.

MAROUKIS, Thanos, Country Report Greece/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_greece_final_3.pdf, (08.03.2010).

OECD, International Migration Outlook: SOPEMI 2008. OECD, 2008.

ODMAN, M. Tefik, Mülteci Hukuku. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

SAPANCALI, Faruk, Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2003.

SERBES, Kemal Mustafa, Trendi Hızla Yükselen Suç Ekonomisinde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti: Türkiye Örneği”, Uluslararası Davraz Kongresi (International Davraz Congress) Bildiriler/Social and Economic Issues Shaping The World’s Future: New Global Dialogue (Küresel Diyalog). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, 24-27 Eylül 2009, s. 2744-2760.

SİRKECİ, İbrahim, “Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları: Türkiye ve Irak Örneklerinde Uluslararası Göç Evrimi”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 33-39.

ŞENOCAK, Selin, “Fransa ve Göç Olgusuna Giriş”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 48-51.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Kayıt Dışı** İstihdam ve Yabancı Kaçak İstihdamı. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, No. 116, Ankara, Ağustos 2004.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Kayıt Dışı** İstihdamla **Mücadele** (Kadim) Projesi. Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Koordinatörlüğü, Ankara, Ağustos 2006.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele’99 (1999 Raporu). T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, No. 2000/1, Ankara, 2000.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2005 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Mart 2006.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2006 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Mart 2007.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2007 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 2008.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2008 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 2009.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, **2009 Raporu**. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

TELLAL, Erel, “Göçmen İşçiler, Yaşam Koşulları ve Son Uluslararası Sözleşme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi. C. 49, Sa: 3, Haziran-Aralık 1994, s. 415-427.

TEMİZ, Hasan Ejder, “Küreselleşme **Sürecinde** Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları”, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 18, Sa: 5, Şubat 2004, s. 35-60.

TEMİZ, Hasan Ejder, **Küreselleşmenin** Sosyal Boyutları ve Türkiye Açısından Etkileri. Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yayınları, İzmir, 2004.

TERZİOĞLU, Mehmet, “Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler. Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 8-11 Aralık 2005, s. 168-172.

TOKTAŞ, Şule, PAPADOPOULOU, Aspasia, PASPALANOVA, Mila ve VRECER, Natalija, “Transit and Receiving Countries: Refugee Protection Policies in Belgium, Slovenia, Greece and Turkey”, Alternatives: Turkish Journal of International Relations. Vol. 5, No. 1&2, Spring&Summer 2006, s. 20-50.

TOKUZLU, Lami Bertan, “Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Türkiye ve Geri Gönderme Yasağı”, Stratejik Araştırmalar Dergisi. C. 6, Sa: 11, Ankara, Mayıs 2008, s. 1-16.

TOROS, Aykut, “Önsöz”, (İçinde) Sorunlu Bölgelerde Göç. (Çev. Nihal Tezel Yağcıbaşı) Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2008, s. 9-11.

ÜLGER, İrfan Kaya, **Avrupa** Birliği Ansiklopedisi. TURKAB AB-Türkiye İşbirliği Derneği, İstanbul, 2003.

ÜLGER, İrfan Kaya, Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler). Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

VAN DER LEUN, Joanne ve ILIES, Maria, Country Report The Netherlands/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, November 2008,

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_netherlands_final_2.pdf, (08.03.2010).

VOLLMER, Bastian, Country Report United Kingdom/Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe. Report for the European Research Project CLANDESTINO, December 2008 (revised July 2009), http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/10/clandestino_report_united-kingdom_final_.pdf, (07.03.2010).

YILDIRIMOĞLU, Hakan, “Uluslararası Emek Göçü: “Almanya’ya Türk Emek Göçü””, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi. C. 8, Sa: 1, 2005, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>, (18.02.2010).

YILMAZ, Gaye, “Emek Göçünün Tarihsel Arka Planı: AB’deki Göçmen İşçilerin Durumu”, Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. Sa: 23. Temmuz-Ağustos-Eylül 2005, s. 2-7.

İNTERNET TABANLI DİĞER KAYNAKLAR

1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.
<http://www.hyd.org.tr/?pid=296>, (29.01.2010).

765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun 201/a. maddesi.
<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, (18.02.2010).

765 sayılı eski TCK'nin 201/b. maddesi.
<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, (18.02.2010).

5237 sayılı yeni TCK'nin 79. maddesi.
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (18.02.2010).

5237 sayılı yeni TCK'nin 80. maddesi.
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (18.02.2010).

Decision No: 573/2007/EC of the European Parliament and The Council of 23 May 2007 establishing the European Refugee Fund for the period 2008 to 2013 as part of the General programme "Solidarity and Management of Migration Flows" and repealing Council/Decision 2004/904/EC.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:144:0001:0021:EN:PDF>, (22.02.2010).

Decision No: 293/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 24 January 2000, adopting a programme of Community action, (the Daphne programme) (2000 to 2003) on preventive measures to fight violence against children, young persons and women.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:034:0001:0005:EN:PDF>, (22.02.2010).

Decision No: 803/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004, adopting a programme of Community action (2004-2008) to prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups and at risk (the Daphne II programme).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:143:0001:0008:EN:PDF>, (22.02.2010).

Decision No: 779/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 20 June 2007, establishing for the period 2007-2013 specific programme to prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups and at risk (Daphne III programme) as part of the General Programme “Fundamental Rights and Justice”.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:173:0019:0026:EN:PDF>, (22.02.2010).

Green Paper on a Community Return Policy on Illegal Residents (Brussels, 10.04.2002 COM (2002) 175 final).

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0175en01.pdf, (22.02.2010).

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol.

http://www.undp.ro/governance/Best%20Practice%20Manuals/docs/Turkey_UN_Protocol_Smuggling.doc, (06.02.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project. <http://soderkoping.org.ua/page13024.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project. <http://soderkoping.org.ua/page13018.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page20942.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page20948.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page13032.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page13037.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page20980.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page20972.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page13075.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page15798.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page21004.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page20998.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process Project, <http://soderkoping.org.ua/page13169.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process
Project. <http://soderkoping.org.ua/page21065.html>, (09.03.2010).

Swedish International Development Cooperation Agency, Söderköping Process
Project. <http://soderkoping.org.ua/page21071.html>, (09.03.2010).